

TAMPEREEN YLIOPISTO

Emma Naskali

KEHTOKIRJASTA KOIRAMÄKEEN

VAMMALAN KIRJAIMAGON KEHITYS TYRVÄÄN SANOMISSA 1979–1996

Historian pro gradu -tutkielma

Tampere 2013

Tampereen yliopisto

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

NASKALI EMMA: Kehtokirjasta Koiramäkeen. Vammalan kirjaimagon kehitys Tyrvään Sanomissa 1979–1996.

Pro gradu -tutkielma, 81s.

Historia

Marraskuu 2013

Nykyistä Sastamalan kaupunkia kutsutaan kirjakaupungiksi. Ennen kuntaliitoksen myötä syntynyt Sastamalaa kirjakaupungiksi kutsuttiin Vammalan kaupunkia. Tutkimukseni aiheena on tarkastella Vammalan kaupungin kirjaan liittyvän imagon kehitystä 1980- ja 1990-luvuilla. Tutkin, millaisen kuvan paikallislehti Tyrvään Sanomat antaa kirjaimagon kehityksestä ja millainen rooli lehdellä itsellään on kirjaimagon rakentumisvaiheissa. Tavoitteenani on luoda kokonaiskuva kirjaimagon kehityksestä, esitellä imagon ominaisuuksia sekä pohtia paikallislehden roolia kirjaimagon alkuaikoina.

Tutkimusaineistoni koostuu Tyrvään Sanomien vuosikerroista 1979–1996. Lisäksi olen käyttänyt tutkimuksen tukena Sastamalan Joulu -lehtiä ja Pirkanmaan vuosikirjoja. Tutkimusmenetelminäni olen käyttänyt aineiston ryhmittelyä, sisällönanalyysiä ja mallintamista. Ryhmittely on auttanut hajanaisen mutta erittäin runsaan lähdeaineiston rajaamisessa ja teemoittain jakamisessa. Sisällönanalyysin periaatteet ovat olleet luonteva näkökulma aineiston kuvailussa ja Tyrvään Sanomien roolin tulkinnassa. Mallintaminen on tullut osaksi tutkimusta kun olen halunnut yhdistää toisiinsa imagon käsitteellisen kehityksen ja tutkimusaineistoni antaman kuvan imagon rakentumishistoriasta. Luon tutkimuksessani vaiheittaisen mallin kirjaimagon kehityksestä ja perustelen historiantutkimuksen näkökulman avulla, miksi aiemmin esimerkiksi maantieteellisessä imagotutkimuksessa käytetyt vaiheittaiset mallit eivät palvele tarkoitustaan tässä tutkimuksessa.

Pohdin kirjaimagon kehitystä erityisesti Tyrvään Sanomien ja historian käytön näkökulmasta. Tutkimukseni keskeinen tulos on Tyrvään Sanomien rooli aktiivisena toimijana; imagon perusteiden esittelijänä, imagoidean ja imagon käytön uutisoijana sekä imagokeskustelun ylläpitäjänä. Paikallislehti ei siis ole ollut vain tietoa välittävä media. Tutkimustuloksen merkitys heijastuu nykypäivän imagotyöhön: media-alalla viime vuosikymmenten aikana tapahtuneista suurista muutoksista huolimatta paikallisen median rooli imagorakennuksen eri vaiheissa on merkittävä.

Sisältö

1. Kirjakaupungin imagoa tutkimaan.....	1
2. Kirjaimago mielikuvarakenteena.....	15
3. Perustettu perinteelle.....	27
4. Erikoistu tai kuole – imago on kehitettävä.....	40
5. Kirjakulttuuria kirjakaupungissa	49
6. Hullumaisia ajatuksia ja kirja-argumentteja.....	59
7. Tyrvään Sanomat historian käyttäjänä.....	65
8. Kirjaimagon elinkaari jatkuu	71
Lähteet ja kirjallisuus	74

1. Kirjakaupungin imagoa tutkimaan

Kaupungin imageissa olisi parantamisen varaa, jotta arvoisa matkailija olisi valmis kääntämään kelkkansa kohti Vammalaa. Julkinen sana luo aika pitkälle paikkakunnan imagen – olipa sitten kyse myhäilevästä Mikkelistä, kiehtovasta Kuusamosta tai valittavasta Vammalasta. Ja kuten Nikolai Gogol aikoinaan sanoi: ”Turha on peiliä syyttää, jos naama on vino.”¹

Tutkimustehtäväni on selvittää, miten Vammalan kaupungin² kirjaan perustuva imago on kehittynyt ja millainen rooli paikallislehti Tyrvään Sanomilla on tässä kehityksessä. Vastaan tehtävään esittämällä kirjaimagon kehityksen kronologisesti ja pohtimalla imagon ominaisuuksia sekä Tyrvään Sanomien roolia imagon kehityksen eri vaiheissa. Kirjaimagon kehitystä kuvaan vaiheittaisen mallin avulla, joka selventää pitkää ja vaiheikasta tapahtumaketjua antaen näin tilaa myös ilmiön ominaisuuksien pohdinnalle. Tarkasteluni rajautuu aineiston tarjoamiin puitteisiin. Käytän lähteenäni Tyrvään Sanomia, joten esimerkiksi koko kaupungin imagomaailma tai imagotyö kaupunkiorganisaation näkökulmasta eivät voi olla tutkimuksen kohteena. Sen sijaan tutkin Tyrvään Sanomien kautta Tyrvään Sanomien kirjaimagosta muodostamaa kuvaa ja pohdin, millainen rooli paikallislehdellä itsellään on ollut imagon rakentumisessa.

Historian professori Jouko Vahtola on luonnehtinut suomalaista historian tutkimusta viime vuosikymmenten aikana monipuoliseksi mutta toisaalta hajanaiseksi ja toivonut keskittymistä lähihistoriaan sekä pienten kokonaisuuksien ohella myös laajempiin teemoihin, jotta myös historian

¹ Vánttinen, Ilkka: ”Matkailumarkka vaatii Vammalalta hyvän nimen” TS 11.5.1985.

² Vuonna 2009 kuntaliitoksen myötä Vammalan kaupunki muuttui Sastamalan kaupungiksi.

suuria kysymyksiä olisi mahdollista ratkaista.³ Oma tutkimukseni sijoittuu ajallisesti lähihistoriaan ja pyrkii jäsentämään nimenomaan viime vuosikymmenten kehitystä. Tutkimustehtäväni ei kuitenkaan johda suurten kysymysten äärelle, vaan keskityn paikalliseen näkökulmaan ja rajattuun ilmiöön. Tutkimani imago on kulttuurisidonnainen ilmiö, ja sanomalehtiaineistoni on kulttuurin yksi ilmenemismuoto. Katsonkin tutkimukseni kuuluvan kulttuurihistorian⁴ piiriin, vaikka siinä on selkeitä viitteitä myös esimerkiksi politiikan alalle ja imagoteema kokonaisuudessaan on vahvasti yhteiskunnallinen. Tällainen tutkimusalojen rinnakkaisuus ja päällekkäisyys on nähtävä tutkimusteeman rikkautena ja pyrinkin tuomaan tutkimuksessani esiin erilaisia näkökulmia, joista monipuolisen ilmiön tarkastelu olisi mahdollista. Käyttämäni historiatieteellinen tutkimuskirjallisuus liittyy erityisesti historian käyttöön, aineiston tulkintaan ja tutkimusaiheen taustojen selvittämiseen. Olen käyttänyt apunani muun muassa lehdistöhistoriaa ja paikallishistoriallisia julkaisuja. Filosofi ja historian professori Michel Foucault'n pohdinta kuvastaa oivallisesti poikkitieteellisen tutkimukseni luonnetta ja historiatieteen asemaa sen osana:

Kenties sillä [historialla] ei todellisuudessa olekaan sijaa ihmistieteiden joukossa eikä niiden rinnalla. On luultavaa, että sillä on näiden kaikkien [ihmistieteiden] kanssa outo, määrittelemätön ja häviämätön suhde, joka on olennaisempi kuin naapurussuhde yhteisessä tilassa.⁵

Tutkimustani kuvaa olennaisesti myös muutos, joka historiatieteen alalla on tapahtunut viime vuosisadan aikana.⁶ Aiemmin historiantutkimusta saatettiin pitää erityisesti tiedeyhteisön ulkopuolella ainoastaan menneisyyteen katsovana tieteenä, vaikka sen tavoite onkin kautta aikojen ollut tehdä nykyaikaa ymmärrettäväksi. Lähden tutkimuksessani liikkeelle nykyiselle kulttuurihistorian tutkimukselle tutusta oletuksesta, että tutkimusaiheeni on samaan aikaan sekä erityi-

³ Vahtola 2009, 37.

⁴ Kulttuurihistorian määrittelystä ks. Peltonen 2009, 83.

⁵ Foucault 2010, 342.

⁶ Historiantutkimuksen luonnetta koskevan ajattelun muutoksesta ks. Immonen & Terho 1999, 120–121.

nen ja ainutlaatuinen osa menneisyyttä että yleinen ilmiö, joka koskee myös nykyaikaa. Kuvatesani kirjakaupungin historiaa selvitan, miten asiat ovat juuri tällä paikkakunnalla ja tämän aineiston mukaan olleet ja menneet. Tavoitteenani on kuitenkin myös tuottaa yleistettävissä olevaa ja sovellettavaa tietoa siitä, mikä merkitys imagokehityksellä voi olla kaupunkien kehittämisen kannalta nyt ja tulevaisuudessa.

Historiatieteellisen näkökulman lisäksi olen tukeutunut vahvasti maantieteeseen. Viime vuosikymmenten aikana kehittynyt kulttuurinen maantiede on avannut erityisesti tässä tarkastelemaani imago tutkimukseen sellaisia väyliä, joita olisi ollut kenties mahdotonta avata historiantutkimuksen keinoin ja käsittein. Kulttuuriselle maantieteelle on historiatieteen tavoin ominaista monipuolinen aineistojen käyttö, tulevaisuuteen suuntautuminen ja osallisuus yhteiskunnalliseen keskusteluun.⁷ Tässä tutkimuksessa kulttuurinen maantiede on auttanut erityisesti määrittelemään imagoa ja sitä ympäröiviä käsitteitä yhteyksineen, eroineen ja ominaisuuksineen.

Imagolla tarkoitetaan kuvaa. Yleisesti on hyväksytty, että imago on tietoisesti annettu kuva ja mieliin luotu käsitys tai vaikutelma jostakin. Imago nähdään ulkoisena, viestinnällisenä ja visuaalisena, mutta toisaalta sen voi nähdä ihmismielen tai tietoisuuden sisäisenä asiana.⁸ Imagoista kirjoittaneet taloustieteilijä Kenneth E. Boulding ja imago tutkimuksen suomalainen uranuurtaja Erkki Karvonen ovat asettaneet teostensa tavoitteiksi luoda abstraktin perustuksen jopa uudelle tieteelle, tai ainakin tieteenalarajat ylittävälle erityisalalle. Boulding kutsuu omaa tiedettään nimellä *eiconics* kun taas Karvonen nimeää alan imagologiaksi. Ehdotetun tutkimusalan peruskäsitteiksi ovat maailmankuvan tai muun yleisen käsityksen kehittyminen sekä imagon luomisen ja ylläpidon syyt ja keinot. Kehitety tutkimusala on poikkitieteellinen ja sillä on vahvin yhteys mainonnan kautta taloustieteeseen, ihmisen toimintaa pohtivaan psykologiaan ja ilmiöiden perusteita analysoiviin kulttuuritieteisiin. Monilla tieteenaloilla toteutuneissa imago tutkimuksissa

⁷ Kulttuurisesta maantieteestä ks. mm. Äikäs 2004, 19–20.

⁸ Zimmerbauer 2008, 24.

on otettu huomioon historiatieteelle tyypillinen aikaperspektiivi, sillä imagoja tutkittaessa suosituimmat ja selkeimmät esimerkit poimitaan usein menneisyydestä. Oma tutkimukseni on puheenvuoro tähän eri näkökulmista käytyyn imagokeskusteluun.

Imago on otettu tieteellisen keskustelun aiheeksi 1950- ja 1960-luvuilla Yhdysvalloissa. Aihepiirin vanhimpia klassikoita ovat muun muassa Kenneth E. Bouldingin teos *The Image – Knowledge in Life and Society*. (1956) ja Daniel Boorstinin teos *The Image – Or What Happened to the American Dream?* (1962). Kyseiset teokset ovat tutkimuksessani ikänsä tähden asettuneet jokseenkin alkuperäislähteen ja tutkimuskirjallisuuden välimaastoon. Kirjoittajia ympäröivä maailma on ollut nykyhetkeen verrattuna hyvin erilainen, joten yhteiskunnallisen ilmiön kuvaus saattaa osin olla kaukana tälle hetkelle relevantista pohdinnasta. Lisäksi kaikki alkuperäislähteinä käyttämäni sanomalehtiaineisto on uudempaa kuin nämä klassikkoteokset. Toisaalta yllättävän monet kysymykset ja ongelmat ovat reilun viiden vuosikymmenen aikana säilyneet ennallaan. Haluan korostaa näiden teosten asemaa klassikoina ja mielenkiintoisina ekskursioina hieman vanhempaan tutkimukseen. Teoksissa esitetään keskenään erilaiset näkökulmat imagoon. Yhteiskuntatieteilijä ja Amerikan historian professori Daniel Boorstin edustaa näkökulmaa, jossa imago nähdään valheellisena käsityksenä todellisuudesta. Hän näkee imagon osana valetodellisuutta ja valetapah-tumia, jotka tapahtuvat, koska joku taho on niin suunnitellut. Tämä näkemys on oleellinen, kun tutkitaan markkinointia ja mainontaa. Boorstinin näkemys imagosta mainonnan välineenä on kriittinen verrattuna taloustieteen edustaja Bouldingin edustamaan neutraalimpaan ja kognitiiviseen imagonäkemykseen. Boulding rinnastaa imagon ihmisen mielikuvaan maailmasta ja tietora-kenteeseen, jota ihminen jatkuvasti kehittää.⁹ Uudempaa imagoteoreettista tutkimusta olen lähestynyt erityisesti Erkki Karvosen väitöskirjan *Imagologia – Imagon teorioiden esittelyä, analyysiä, kritiikkiä* (1997) ja teoksen *Elämää mielikuvayhteiskunnassa – Imago ja maine menestystekijöinä myöhäismodernissa maailmassa* (1999) avulla. Uusimmassa, 2000-luvun imagotutkimuksessa, Karvosen näkemys imagon olemuksesta säilyy vahvana. Nykyisessä imagotutkimuksessa

⁹ Tiivistys Bouldingin ja Boorstinin näkemyseroista teoksessa Karvonen 1997, 12.

käydään keskustelua imagoista erityisesti käytännön tasolla: miten kaupunki voi kohentaa imagoaan, mikä merkitys imagotyöryhmillä on ja millaista taloudellista tulosta tietoinen imagonkehitys tuottaa. Uusinta imagotutkimusta olen lähestynyt erityisesti maantieteilijä Topi Antti Äikkään teoksen *Imagoa etsimässä. Kaupunki- ja aluemarkkinoinnin haasteista mielikuvien mahdollisuuksiin* (2004) kautta.

Paikallista kulttuuria tutkittaessa, ja kun kirja ja kirjallisuus muodostavat tutkimuksen sydämen, on ollut tärkeää tutustua myös mahdollisimman laajasti aiheeseen liittyvään paikalliseen kaunokirjallisuuteen. Vaikka vanha ja uudempi sastamalalainen kaunokirjallisuus ei ylläkään tässä tutkimuksessa montaa kertaa lähteen asemaan, haluan korostaa sen merkitystä tutkimuksen innoittajana.

Tutkimukseni aineistona ovat Tyrvään Sanomien¹⁰ vuosikerrat 1979–1996. Tyrvään Sanomien lisäksi olen käyttänyt täydentävinä ja paikallislehden antamaa kuvaa tukevinä tutkimusaineistoina Sastamalan Joulu -lehtiä¹¹ ja Pirkanmaan vuosikirjoja¹². Nämä aineistot ovat Tyrvään Sanomiin verrattuna vähäisemmässä asemassa. Niiden tarkoitus on syventää pääaineistoni antamaa kuvaa kirjaimagon kehityksestä, mutta kerran vuodessa ilmestyneinä julkaisuina ne eivät voi antaa yhtä tarkkaa kuvaa kirjaimagosta kuin Tyrvään Sanomat. Sekä joululehtiä että vuosikirjoja on lähestytty samoin tutkimusmenetelmin kuin Tyrvään Sanomia.

Tutkimuksen alkuvaiheessa tutustuminen Tyrvään Sanomien vuosikertoihin 1978–1999 on ollut tarpeen, jotta kokonaiskuvan hahmottaminen ja aikarajauksen perustelu olisi mahdollista. Lopulliseen tutkimusaineistoon ovat valikoituneet vuosikerrat 1979–1996. Aineiston ajallinen rajaus on tehty tutkimustehtävää silmällä pitäen ja käsitelty jakso kuvaa hyvin tutkittavaa ilmiötä. Tyrvään Sanomat ilmestyi tutkittuna ajanjaksona kolme kertaa viikossa. Vuosina 1950–1986 lehden

¹⁰ Käytän Tyrvään Sanomista alaviitteissä lyhennettä TS.

¹¹ Käytän Sastamalan Joulu -lehestä alaviitteissä lyhennettä SJ.

¹² Käytän Pirkanmaan vuosikirjasta alaviitteissä lyhennettä PV.

päätoimittaja oli Antti Prusi ja vuodesta 1986 vuoteen 2000 Risto Koivuniemi. Tutkimus alkaa päätoimittaja Prusin herättämästä kiinnostuksesta paikalliseen kirjallisuuteen liittyvään kulttuurihistoriaan ja keskustelusta, joka käydään paikkakunnan matkailun kehittämiseksi. Pidän tätä lähtökohtana kirjaimagokeskustelulle. Käsiteltävänä ajanjaksona myös imagon käsite tulee lehdessä käyttöön ja siihen vähitellen totutaan. Päätän aiheen käsittelyn vuoteen 1996, jolloin katsen kirjaimagoon liittyvän keskustelun muuttaneen suuntaa imagon kehityksen seurauksena. Imago oli kehittynyt 1990-luvun puoliväliin mennessä vahvaksi ilmiöksi ja tulkintani mukaan siitä oli tullut jopa osa paikallista identiteettiä. Vuoden 1996 Vanhan kirjallisuuden päivien myötä keskustelu kirjamuseon perustamisesta alkoi nousta johtavaan asemaan kirjaimagokeskustelussa ja kirjamuseo otettiin tavoitteeksi. Samalla keskustelu siitä, millainen asema kirjakulttuurilla kaupungissa on, muutti muotoaan.

Sastamalan Joulu -lehtiä olen tutkinut lehden ensimmäisestä numerosta (1988) lähtien ja päättänyt tarkastelun vuoteen 1996. Joululehtiä on Vammalassa julkaistu vuodesta 1926 lähtien erilaisilla nimillä ja eri kustantajien julkaisemina. Ensimmäinen joululehti oli nimeltään Tyrvään Sanomien ja Paikallissanomien Joululehti, vuoden 1927 lehti nimettiin Satakunnan Jouluksi, vuodesta 1928 vuoteen 1931 lehti ilmestyi nimellä Satakuntalaisen Joulu, ja vuosina 1937–1938 sekä 1952–1954 nimellä Kotiseudun Joulu.¹³ Nykyinen, vuodesta 1988 lähtien julkaistu Sastamalan Joulu ilmestyy vuosittain Lions Club Vammala ry:n julkaisemana. Se sisältää joulunodotukseen ja paikalliskulttuuriin liittyviä artikkeleita tallentaen ajankuvaa ja muistitietoa.

Pirkanmaan vuosikirjoja olen tutkinut vuodesta 1979 vuoteen 1996 saakka, eli samalta aikaväliltä kuin Tyrvään Sanomia. Pirkanmaan vuosikirja on ilmestynyt Pirkanmaan Liiton julkaisuna vuodesta 1963 asti. Alusta vuoteen 1991 saakka julkaisu sisältää liiton vuosikertomuksen ja suunnitelman seuraavan vuoden toiminnaksi. Vuosikirjassa on julkaistu myös eri aihepiireihin liittyviä artikkeleita sekä tietoa maakunnasta. Vuodesta 1992 lähtien julkaisun sisältö muuttuu, ja

¹³ Pietilä, Esko: "Vammalassa ilmestyneet joululehdet" SJ 1996.

tilastot sekä luettelot valtaavat alaa kulttuuritoiminnan kuvauksilta. Huomattavat vaihtelut vuosikirjan sisällössä ovat tehneet mahdottomaksi arvioida laajemmin esimerkiksi Vammalan näkyvyyttä julkaisussa. Lisäksi on huomattava, että maakuntaliitolla on moninaisia koko maakunnan kehittämiseen liittyviä tehtäviä. Siksi yhden kunnan yksi kulttuuriteema, vaikka se olisi paikallisesti kuinka merkittävä, ei voi käytännössä olla maakunnan tasolla usein esillä.

Tutkimusaineistoni koostuu pääosin lehdistön tuottamista eri tekstilajeihin kuuluvista teksteistä, kuten pääkirjoituksista ja kolumneista, joille on yhteistä sama aihepiiri. Teksteissä käsitellään tavalla tai toisella paikallista kirjaan liittyvää kulttuuria. Tutkimuksen alkuvaiheessa luonnolliselta välineeltä suuren aineiston rajaamisessa tuntui aineiston ryhmittely teemoittain.¹⁴ Ryhmittelyn avulla laaja aineisto on mahdollista jakaa sisällön mukaan pienempiin ryhmiin. Aineistosta kokoamani kahdeksan tärkeintä tekstiryhmää ovat aihepiireiltään seuraavat: kaupungin imago, Vanhan kirjallisuuden päivät, matkailu, yksilöt ja yritykset, yhdistykset, kulttuuritoimi, kirjasto ja paikallishistoria. Kaikki nämä aihepiirit käsittelevät kirjakaupungin imagon kehitystä kyseisenä aikana.

Tutkimustehtäväni tarkentuessa ja tutkimuksen aikarajauksen kasvattaessa aineistoa yhä suuremmaksi kaupungin imagoon liittyviä tekstejä käsittelevä ryhmä tuntui perustellulta nostaa aineistossa erityisasemaan. Ryhmään luetuissa teksteissä toistuu keskustelu imagon olemassaolosta ja kehittämisestä. Sanat *imago*, *image*, *maine*, mielikuva ja kuva toistuvat kaupungin kulttuurielämän kehittämiseen liittyvissä teksteissä. Imagon käsitettä käytti suomen kielessä ensimmäisen kerran Erkki Karvosen mukaan Matti Viherjuuri vuonna 1978.¹⁵ Imagon käsitettä ennen ja myös myöhemmin sen rinnalla on käytetty juuri Tyrvään Sanomistakin tuttuja sanoja *maine*, *kuva* ja *mielikuva*. Imagon käsitteen synty liittyy Suomessa 1970- ja 1980-luvuilla samaan kehitykseen, joka oli vaikuttanut Yhdysvalloissa parikymmentä vuotta aikaisemmin. Tarve puhua ima-

¹⁴ Ryhmittelystä ks. esim. Erätuuli, Leino ja Yli-Luoma 1994, 45–46. Ks. myös teemoittelusta Tuomi & Sarajärvi 2009, 93.

¹⁵ Karvonen 1997, 16.

goista syntyi taloudellisen nousukauden, asiakaslähtöisen markkinoinnin ja televisioistumisen seurauksena.¹⁶ Näin ihmisten ajattelussa ja arkikielessä alkoivat esiintyä yhä enemmän erilaiset tuotemerkit ja niiden muodostamat mielikuvat. Imagon käsitettä alettiin käyttää Suomessa yleisemmin 1980-luvulla, mikä näkyy myös Tyrvään Sanomien sanavalinnoissa. Käsitettä käytetään lehdessä kuitenkin koko tutkimusajankohtana vaihdellen. Sen tähden olen ottanut imagokeskustelussa huomioon imagon käsitteen lisäksi myös sen englanninkielisen vastineen *image* sekä maineen, mielikuvan ja kuvan käsitteet. Aineistossa näitä käsitteitä käytetään sekaisin eikä niiden erottaminen toisistaan ole nähdäkseni tutkimuksen tuloksen kannalta oleellista, sillä erilaisilla käsitteillä viitataan laveasti ymmärrettynä samaan asiaan. Ainoastaan kaupungin imagoon keskittyviä tekstejä on aineistossa vähän, imago mainitaan useimmiten ohimennen. Imagoryhmän tekstien kuvaaman tapahtumaketjun auki kirjoittaminen on hankalaa ilman sitä tukevaa aineistoa, joten työn edetessä olen valinnut myös muiden ryhmien tekstejä aineiston osaksi sen mukaan, kuinka hyvin ne selventävät tapahtumien kokonaiskulkua. Näin ollen aineistoon kuuluvat kirjaimagoon ja valikoiden myös yleiseen kulttuuritoimintaan liittyvät tekstit, jotka on julkaistu Tyrvään Sanomissa, Sastamalan Joulu -lehdessä ja Pirkanmaan vuosikirjoissa vuosina 1979–1996.

Tutkimusaineiston ryhmittelyn jälkeen olen pyrkinyt kokoamaan tekstiksi lähdeaineiston välittämän loogisen ja vaiheittain etenevän kokonaiskuvan kirjaimagon kehityksestä. Tavoitteeni on ollut sisällönanalyysin periaatteita noudattaen luoda kuvaus kirjaimagosta. En koe tutkimukseni kuitenkaan noudattavan täsmällisesti jotakin tiettyä sisällönanalyysin perinnettä, vaan tutkimukseni on ollut prosessi, joka hyödyntää sisällönanalyysin periaatteita lähinnä löyhänä viitekehystenä. Oleellista tässä prosessissa on ollut kuvata imagon kehitys selkeänä kokonaisuutena silti kadottamatta sitä informaation määrää ja luonnetta, jonka hajanaisen aineiston omaksuminen on antanut.¹⁷ Pyrin luomaan yhtenäisen kuvan kirjaimagon kehityksestä sellaisena, kuin Tyrvään Sanomat ja muu tutkimusaineisto sen välittää. Tutkimukseni keskittyy historiatiedon, tapahtu-

¹⁶ Karvonen 1997, 16–19.

¹⁷ Sisällönanalyysistä ks. Tuomi & Sarajarvi 2009, 107–108.

mien ja ilmiöiden, esittelyyn ja analysointiin. Näin ollen lehdistötutkimukselle tyypillisimmät kysymykset lehden objektiivisuudesta tai uutisoinnin totuudenmukaisuudesta eivät ole tutkimuksen keskiössä, vaikka suhtaudunkin sanomalehtiaineistooni kriittisesti.¹⁸ Lähdeaineistoani olisi ollut mahdollista lähestyä myös esimerkiksi imagonrakennuksen retoriikkaa tutkien. Se on mielenkiintoinen tutkimussuunta, jota ei kenties voisi sivuuttaa, jos näkökulmani olisi viestinnän tai tiedotusopin alalla. Historiantutkimuksen näkökulmani on tällä erää erilainen, mutta olen pyrkinyt viittaamaan huolellisesti alkuperäisaineistoon, jonka värikkäät sanavalinnat ovat mielenkiintoista luettavaa.

Lähdekritiikin kannalta on ollut välttämätöntä selvittää muun muassa millaisia ominaisuuksia paikallislehdillä on. Paikallislehdiksi katsotaan lehti, joka sisältää pääasiassa paikallista aineistoa ja käsittelee levikkialueensa yleisiä asioita. Lisäksi se ilmestyy alueella, jonka suuruus vaihtelee kunnanosasta muutamaan kuntaan ja leviää tilattuna. Paikallislehti ei oman ilmoituksensa mukaan ole minkään poliittisen puolueen äänenkannattaja.¹⁹ Paikallislehdellä on tutkimusaineistona myös tarkempia ominaisuuksia, jotka on otettava huomioon tutkimusta tehtäessä ja tutkimuksen tuloksia punnittaessa. Paikallislehden uutiskynnys on matala ja paikallinen uutisointi ulottuu kaikille elämän osa-alueille. Lehti ja sen toimittajat noudattavat lehdelle ominaista tyyliä. Vaikka paikallislehti sisältääkin eri tyyllilajeja edustavia tekstejä, on niiden välinen ero toisinaan huomattavasti epäselvempi kuin valtakunnallisissa sanomalehdissä. Paikallislehden tutuille toimittajille suodaan myös henkilökohtaisempi ote käsiteltäviin asioihin. Tyrvään Sanomissa on selvästi nähtävillä vahvan paikallisen kulttuurivaikuttajan, päätoimittajana toimineen Antti Prusin vaikutus. Prusin henkilökohtaiset kiinnostuksen kohteet, kuten kotiseututyö ja paikallishistoria, ovat lehdessä usein esillä. 1980-luvun puolivälissä paikallislehti oli ylivoimaisesti suurin lukijoiden tietolähde lähiympäristön asioista.²⁰ Tyrvään Sanomien aktiivisen kulttuuriuutisoinnin perusteella

¹⁸ Lehdistötutkimuksesta esim. Teräväinen 2008, 1-2.

[<http://www.ango.fi/userData/ango/dokumentit/lehdisto1pdf.pdf>]. Luettu 10.10.2013.

¹⁹ Aalto & Santonen 1985, 14.

²⁰ Kyllönen 1985, 248.

voidaan olettaa, että lehdessä kuvataan kattavasti ajan kulttuuri-ilmiöitä, kuten tässä tapauksessa kiinnostuksen kohteena olevan kirjaimagon kehittymistä. Tutkimukselleni tämä luo hedelmällisen lähtökohdan, mutta tutkimustulosten vertailukelpoisuutta punnittaessa tämä aineiston kulttuuripainotteisuus on otettava huomioon. Koska aineisto on paikallinen, sen perusteella ei kuitenkaan voida kuvata sitä vastaanottoa, jonka kaupungin kirjaimago sai ulkopaikkakuntalaisilta eikä arvioida esimerkiksi kirjaimagon tunnettuutta muilla paikkakunnilla. Keskitynkin kuvaamaan erityisesti imagon syntyä, ja siinä oleellisinta on paikallinen näkökulma, sillä tärkeimmäksi tavoitteeksi Vammalassa koettiin matkailun kehittämisen ohella alueen tunnetuksi tekeminen sen omalle väestölle.²¹

Vaikka tutkin Vammalan kaupungin kirjaimagoa, en seuraa tarkasti entisen kunnan rajoja, vaan käyttämäni sanomalehtiaineisto määrittää alueen tätä laajemmaksi. Tyrvään Sanomat on Vammalan talousalueen paikallislehti, jonka levikkialuetta on Vammalan seutu. Vammalan seutu on hyvä ja ajankohtainen tutkimusalue, sillä kaupunkien suhteellisen aseman sanotaan muuttuneen, eikä maailma enää näyttäydy loogisena maantieteellisten tasojen – paikallinen, alueellinen, valtakunnallinen – järjestelmänä, vaan eri tasot limittyvät toisiinsa ja rajat hämärtyvät samalla kun paikkojen väliset verkostot tulevat yhä oleellisemmiksi rakenteiksi.²² Vammalan seutu tai talousalue voidaan määritellä jotakuinkin nykyisen Sastamalan kunnan kautta. Sastamalan kuntaan kuuluvat entiset Vammalan, Äetsän, Suodenniemen, Mouhijärven, Lavian ja Kiikoisten kunnat, joten se käsittää pinta-alaltaan laajan alueen Lounais-Pirkanmaata. Tässä tutkimuksessa ei ole oleellista rajata tutkimusaluetta minkään hallinnollisen alueen kautta, vaan tutkimuksen kohdealue on kaupunkiseutu, joka ihmisten mielissä erottuu omaksi kokonaisuudekseen ja johon liitetään paikallisen identiteetin ja tutkittavan kirjaimagon ajatus.

²¹ ”Pirkanmaa rynnistää maailmankartalle” TS 14.3.1992; Vammalalaiset eivät tunne ympäristöään” TS 26.4.1986.

²² Majoinen & Sotarauta 2001; Aula, Vehkalahti ja Äikäs 2007, 15.

Pienten kaupunkien erityisyyttä tutkinut Teija Ojankoski kuvasi 1990-luvun lopulla Vammalaa pieneksi palvelukeskukseksi Länsi-Pirkanmaalla maalaispitäjien keskellä. Ojankosken mukaan Vammala on tavanomainen suomalainen kaupunki, sillä se on palveluvaltaistunut ja teollistunut yhteiskunnan kehityksen myötä maatalouden säilyttäessä merkityksensä palvelujen rinnalla. Vammalassa ei ole hallitsevia teollisuusyrityksiä, vaan pieniä ja keskisuuria yrityksiä monipuolisesti. 1990-luvun alun taloudellisen laman vaikutus monipuoliselle ja yritteliäälle kunnalle oli melko pieni. 1980- ja 1990-luvuilla Vammalan asukasluku, vajaa 16 000, on pysynyt vakaana. Kaupungin sijainti Satakunnan ja Pirkanmaan raja-alueella on aiheuttanut ongelmia eri hallintoalueiden rajanvedossa ja myös alueellisen identiteetin luomisessa. Pienten kaupunkien ilmapiiriä käsittelevässä tutkimuksessaan Ojankoski toteaa maaseutuhenkisyyden kuvaavan edelleen kaupunkia paremmin kuin esimerkiksi palveluhenkisyyden.²³ Ojankoski tuo tutkimuksessaan esiin erään suomalaisten pienikokoisten kaupunkien erikoisuuden. Vaikka pieniin kaupunkeihin liitetään myönteisiä mielikuvia, niiden toimintatavat ja tavoitteet ovat paljastaneet nurinkurisen pyrkimyksen ollakin suurkaupunkeja. Tämä näkyy Ojankosken mukaan sekä kasvuodotuksissa että kaupunkisuunnitelmissa. Kasvutavoitteisen toiminnan taustalla vaikuttavia suuria ilmiöitä ovat kaupungistuminen, elinkeinorakenteen muutos ja kokonaisvaltainen elämäntavan muutos. Vallalla oleva kulttuuri, aluepolitiikka ja kilpailu vaativat kasvuideologian noudattamista. Jos kasvuideologiasta luovutaan, uhkana on muun muassa työpaikkojen ja alueellisten tukien menettäminen. Ojankosken mukaan mielikuva pikkukaupungin rauhasta ja kaupunkien kilpailulliset toimintatavat ovat räikeässä ristiriidassa keskenään.²⁴

Kaupunkien välinen kilpailu on hallinnut kaupunkitutkimuksen monitieteellistä tutkimusalaa jo usean vuosikymmenen ajan. Jo 1950-luvulla kaupungit alkoivat järjestelmällisemmin rakentaa mainettaan. Tämä näkyi matkailumarkkinointina ja erityisen paikallisen esittelymateriaalin tuottamisena. 1980-luvulle tultaessa tapahtui eräitä maailmanlaajuisia taloudellisia ja poliittisia muutoksia, joihin kaupungit reagoivat löytääkseen paikkansa uudessa kilpailutilanteessa. Näitä

²³ Ojankoski 1998, 133–135.

²⁴ Ojankoski 1998, 102.

kauaskantoisia muutoksia olivat globalisaation myötä tapahtuva kansainvälistyminen, rahoitusmarkkinoiden vapautuminen sekä pakko kansainvälisen toiminnan ja sääntöjen yhdenmukaistamiseen. Perinteisen teollisuuden siirtyessä yhä laajemmin kehitysmaihin uusi kaupunkipolitiikka tuli välttämättömäksi. Teollisuuden siirtyminen vähitellen kehittyviin maihin kosketti ja koskettaa myös paikkakuntia, jotka eivät vanhastaan ole välttämättä profiloituneet juuri teollisuuspaikkakunniksi. Perinteinen teollisuus oli Vammalankin kaltaisella maatalousvaltaisella paikkakunnalla kuitenkin merkittävä työllistäjä, ja näin ollen globalisaation mukanaan tuomat muutokset ulottuivat myös pienemmille paikkakunnille. Uutta elinkeinoa perinteisen teollisuuden tilalle ei kuitenkaan osattu heti luoda, ja kaupungit ajautuivat ongelmatilanteisiin. Vähitellen huomio paikallisesta hyvinvoinnista oli siirrettävä ulospäin paikkakunnalta. Kilpailun myötä kaupungin jatkuva uudistuminen ja markkinointi ovat tulleet oleelliseksi osaksi kaupunkien politiikkaa.²⁵ Tämän kehityksen seurauksena kaupungit pyrkivät muuttamaan imagoaan vastaamaan paremmin yhteiskunnan kulloiseenkin kehitykseen. Erityisesti ympäristö ja kulttuuri ovat saaneet 1980-luvulta lähtien tärkeän roolin erilaisissa hankkeissa, joilla kaupunkeja pyritään erilaisamaan toisistaan. Timo Cantellin mukaan globalisaatio on suurin syy kaupunkien väliseen kilpailuasetelmaan. Kun esimerkiksi samat kauppaketjut valloittavat kaupunkeja, kaupungin alkupe räinen identiteetti ja erityisyys ohenevat. Tällöin tulee tärkeäksi keskittyä paikallisuuteen ja luoda mahdollisimman ainutlaatuinen imago paikallisten, erityisten elementtien päälle.²⁶

Imagonrakennuksen taustalla vaikuttavat halu tehdä kaupunki ulkopuolisille investoijille kiinnostavaksi ja toisaalta halu rohkaista asukkaita ajattelemaan asuinpaikkaansa uusista näkökulmista. Imagon luominen on tietoista ja valikoitua toimintaa, ja eroja kaupunkien välille saatetaan luoda myös sinne, missä niitä ei ehkä todellisuudessa ole. Esimerkiksi historiaa tulkitaan imagoa luotaessa tarkoitushakuisesti ja valikoidusti. Cantell esittää, että kaupunki voi luoda imagon menneisyyttä apunaan käyttäen kahdella tavalla; joko menneisyydestä voidaan korostaa tiettyjä

²⁵ Globalisaation ulottuvuuksista ja kaupunkien uudesta tilanteesta ks. Niemi, 2001, 13; Väyrynen 2001, 11–12.

²⁶ Cantell 1993, 72–74.

positiivisia seikkoja tai sitten menneisyyttä voidaan häivyttää korostamalla nykyaikaa.²⁷ Vammalan kaupungin imagoa rakennettiin 1980-luvulta lähtien korostamalla positiivisesti paikkakunnan menneisyyttä. Imagonrakennukseen pätee vanha sananlasku, jonka mukaan kannettu vesi ei kaivossa pysy. Imagoa voidaan siis rakentaa, mutta tulosta tälle rakennustyölle on vaikea taata. Rakentamista varmempi hanke onkin tukea jo olemassa olevaa positiivista imagoa ja mahdollisesti häivyttää sen negatiivisia sävyjä. Toimiville, onnistuneille kaupunki-imagoille on yhteistä jonkinasteinen suunnittelemattomuus - paras imago syntyy yleensä itsestään, kaupungin muun kehityksen myönteisenä sivutuotteena.²⁸

Tutkin kirjaimagon kehitystä Vammalassa historian käytön näkökulmasta. Kaupunki-imagon luominen on yksi tapa käyttää historiaa. Historian käytöllä tarkoitetaan kaikkea sellaista toimintaa, jossa menneisyys otetaan osaksi nykyaikaa. Erilaisia esimerkkejä historian käytöstä ovat perustamisvuottaan mainostavat yritykset, historialliset monumentit, jouluperinteet, keskiaikamarkkinat, muodin kertaustyylit ja vaikkapa intertekstuaalisuus kaunokirjallisuudessa. Historian käyttö on siis erittäin laaja ja monitulkintainen, vaikeasti rajattavakin teema. Historioitsija Peter Aronsson on kirjoittanut historian käytöstä teoksessaan *Historiebruk – Att använda det förflutna* (2004). Aronssonin mukaan oleellisia käsitteitä historian käyttöä pohdittaessa ovat historiakulttuuri, historian käyttö ja historiatietoisuus.²⁹ Historiakulttuurin ja historian käytön käsitteet Aronssonin mukaan on suomentanut Leena Valkeapää:

Historiakulttuuria ovat ne menneisyyteen viittaavat lähteet, artifaktit, rituaalit, tavat ja selitykset, jotka tarjoavat mahdollisuuden sitoa yhteen mennyt, nykyisyys ja tulevaisuus. Poikkeustapauksissa tästä yhteydestä muodostuvat tulkinnat ovat suoria ja

²⁷ Cantell 1993, 72–74.

²⁸ Imagonrakennuksesta ks. Virtanen 1998, 158–163.

²⁹ Aronsson 2004, 17–18.

ehdottomia. Historian käyttöä ovat ne prosessit, joissa historiakulttuuria aktivoidaan muovaamaan selviä merkitystä luovia ja toimintaan suuntautuneita kokonaisuuksia.³⁰

Historiakulttuuri on siis olemassa yhteiskuntamme osana, ja historian käytöllä tarkoitetaan aktiivista toimintaa historiakulttuurin parissa. Historiatietoisuus on tässä prosessissa tärkeässä roolissa. Ihmisen tietoisuus ja ymmärrys omasta ja yhteisönsä menneisyydestä on ainoa tapa päästä käsiksi historiakulttuuriin käytännön tasolla. Tässä yhteydessä liittäisin historiatietoisuuden käsitteeseen myös tietoisuuden historian käytön merkityksistä: miksi käytämme historiaa ja mihin sitä voidaan käyttää? Historiakulttuuri voidaan ymmärtää sekä historian käytön että historiatietoisuuden yläkäsitteeksi. Leena Valkeapään mukaan historiakulttuurilla on tärkeä rooli identiteetin ja imagon muodostumisessa, koska historiakulttuurin menneisyystulkintojen avulla ihminen rakentaa käsitystään niin itsestään kuin omasta elinpiiristään ja jopa koko maailmasta.³¹ Historian käytölle on ominaista myös jatkuva valinnanteko. Emme voi elää menneisyyttä uudelleen, eikä se ole tarkoituskaan. Oleellista on osata valita historiasta ne elementit, tapahtumat, henkilöt ja mielikuvat, jotka ovat nykyhetkessä ja tulevaisuudessa käyttökelpoisimpia. Vammalan kirjaimago koostuu historian poiminnoista. Se ei toista historiaa, vaan käyttää sitä valikoiden, monipuolisesti ja kekseliäästi. Sama historian käytön valintaperiaate on konkreettisesti huomattavissa esimerkiksi postmodernissa arkkitehtuurissa, jossa ajan eri tasot ovat läsnä, mutta eivät kertaustyylien tapaan mennyttä toistaen, vaan viitteenomaisesti, valikoidusti ja leikitellen.³²

³⁰ Aronsson 2004:17, käänös Valkeapää 2006, 79–80.

³¹ Valkeapää 2006, 79.

³² Immonen & Terho 1999, 116.

2. Kirjaimago mielikuvarakenteena

Imagoista eri yhteyksissä tehty tutkimus on saanut osakseen kritiikkiä, koska imagon käsite on jäänyt joko sanakirjatulkinnan tai sitten subjektiivisen tarinan tasolle.³³ Tutkimuksessani on oleellista pohtia imagon käsitettä ja sen ominaisuuksia, koska en voi esittää imagon kehitystarinaa kertomatta, mitä tässä yhteydessä imagolla tarkoitan. Lisäksi törmään jatkossa useasti imagoa ympäröiviin käsitteisiin, joiden avaaminen on välttämätöntä koko tutkimuskentän hahmottamiseksi. Yhdistän imagon käsitteen sen historialliseen kehitykseen ja kontekstiin. Toivon, että aikaan ja tarinaan sidottuna myös itse käsite kehittyy tutkimuksen myötä ja saa uusia ulottuvuuksia lukijoiden mielissä. Seuraavanlainen katsaus yleisiin näkemyksiin siitä, mikä imago on, lienee tarpeen ennen syventymistä kirjaimagon kehitykseen.

Kielitoimiston sanakirjan mukaan imago on ”henkilön, yrityksen tm. us. tietoisesti itsestään antama kuva”.³⁴ Tutkimuskirjallisuudessa näin suoraviivaiseen käsitteen määrittelyyn ei tyydytä, vaan käsite problematisoidaan ja sitä analysoidaan tarkemmin. Osa imagon käsitteen vaikeudesta selittyy alkuperäisen termin *image* monilla konnotaatioilla, joiden takia käsitettä on pidetty heikkona ja siitä on jopa haluttu luopua. Suomen kielessä konnotaatio-ongelmaa ei ole ja käsitteen käyttö on siksi helpompaa. Yleisesti on hyväksyttyä, että imago on vuorovaikutuksessa syntynyt, kokonaisvaltainen mielikuva. Imago on siis kokonaisuus, joka on saatu erilaisista lähteistä ja muodostettu monissa erilaisissa suhteissa.³⁵ Kirjaimagonkin tapauksessa imagolla tarkoitetaan kokonaisvaltaista mielikuvaa, joka koostuu erilaisista osista. Sillä on aktiivinen rooli: imagoa voidaan kehittää ja sen on mahdollista muuttua vuorovaikutuksessa. Imagoa kehitettäessä kysymys

³³ Kritiikistä ks. Äikäs 2004, 26.

³⁴ Grönros et al. 2006a, 327.

³⁵ Karvonen 1997, 27–31.

on imagotyöstä³⁶, johon kuuluu suunnittelua, päätöksentekoa ja seuranta – kaikki mielikuva-markkinoinnin osa-alueet. Bouldingin mukaan imago ei ole yhtä kuin tieto, johon liitetään validiuden ja totuuden arvot. Imago on sen sijaan jotain, minkä uskomme olevan totta. Se on subjektiivista tietoa: kenties tietoa, jota ei ole koeteltu eikä perusteltu eikä näin ollen todeksi todettu.³⁷ Koska tutkimani kirjaimago ja erityisesti sen kehitys viittaavat tietoon, sen järjestämiseen ja jakamiseen, koen Bouldingin imagonäkemyksen monilta osin perustelluksi lähtökohdaksi. Samankaltaista subjektiivista arkitietoa ovat tutkineet muun muassa sosiologit Peter L. Berger ja Thomas Luckmann klassikkoaseman saavuttaneessa teoksessaan *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen* (1994).³⁸

Imagon käsitteen lisäksi sekä aineistossani että tutkimuskirjallisuudessa käytetään usein mielikuvan käsitettä. Sanalle mielikuva annetaan Kielitoimiston sanakirjassa seuraava selitys: ”sisäinen, psyykkinen kuva jostakin; kuvitelma; mielle”.³⁹ Mielikuvalla tarkoitetaan siis sitä käsitystä, joka henkilöllä jostakin asiasta on. Mielikuvaa ja imagoa käytetään arkikielessä usein toistensa synonyymeina. Imagolla ja mielikuvalla on kuitenkin selvä ero, jos huomataan niiden erilaiset roolit viestintäprosessissa. Prosessissa imago on ”lähettäjän” näkemys asiasta. Mielikuva taas on ”vastaanottajan” näkemys samasta asiasta. Näin ollen imagoa voidaan tietoisesti muokata, se voidaan lähettää halutunlaisena. Mielikuva taas on riippuvainen lähetetystä imagosta, vaikka ei olekaan täysin samanlainen kuin lähettäjän toivoma mielikuva.⁴⁰ Tästä voimme päätellä, että vaikka kaupungin imago on muokattavissa ja sitä voidaan tietoisesti kallistaa haluttuun suuntaan, koskaan ei voida olla varmoja, millaisena imago näyttäytyy kaupunkilaisille eli millaisen mielikuvan se auttaa muodostamaan. Kirjaimagon kohdalla imago on siis se kuva, jonka imagoa ylläpitävät

³⁶ Äikäs 2004, 56.

³⁷ Boulding 1956, 5–6.

³⁸ Berger & Luckmann 1994, ks. subjektiivisesta tiedosta mm. s. 25.

³⁹ Grönros et al. 2006b, 221.

⁴⁰ Karvonen 1997, 32–34.

tahot haluavat kaupunkilaisille antaa. Imagoa kehitetään ja pidetään yllä. Mielikuva taas on se kuva, joka kaupungin asukkaille tulee imagon ylläpitotoimien seurauksena.

Sanalle maine annetaan Kielitoimiston sanakirjassa seuraava määrittely: ”josta t. jstak vallitseva käsitys, mielipide; vrt. kuva, imago, nimi”.⁴¹ Myös maineen käsitettä voidaan arkikielessä käyttää rinnakkain imagon käsitteen kanssa, kun puhutaan kaupungin synnyttämästä mielikuvasta. Tässä haluan kuitenkin tuoda esiin näkemyksen maineesta kokonaisuutena, jonka monet erilaiset imagot tuottavat.⁴² Esimerkiksi Vammalan kaupunkimaine on rakennelma, joka koostuu muun muassa kirjaan, kulttuuriympäristöön ja lentopalloon sidoksissa olevista imagoista. Maineelle ominaista on nimenomaan monipuolisuus ja sillä on käyttötarkoitus kaupungin mainonnassa. Yksittäisen imagon, kuten kirjaimagon, perusteella ei tehdä esimerkiksi muuttopäätöstä kyseiseen kuntaan, mutta jos kaupungin kokonaismaine on houkutteleva, se vetää puoleensa niin yrittäjiä kuin yksityisiä henkilöitäkin. Imagon suhde maineeseen on siis välineellinen.⁴³ Kaupungissa vaikuttavat erilaiset imagot eivät sulje toisiaan pois, vaan maine on tulosta eri tahoilla tehdyn imagotyön synnyttämistä myönteisistä mielikuvista. Kaupungin maineesta puhuttaessa on yleensä vallalla relationistinen imagokäsitys, jonka mukaan yksi imago ei riitä, vaan imagoja on oltava useita eri kohderyhmille.⁴⁴ Kaupunki nähdään laajana kokonaisuutena, jota vain yksi imago ei kykene kannattelemaan, vaan useat imagot muodostavat kaupungin kokonaismaineen. Yksittäisen imagon syntyä kuvattaessa kokonainen kaupunkimaine ei kuitenkaan voi olla lähtökohta. Tutkimuksessani kirjaan perustuva kaupunkimaine onkin kuin kaukainen kuva, jota kohti mahdollisesti tavoitellaan. Myös arkikieleen ujuttautunut brändin⁴⁵ eli tuotemerkin käsite on tässä tutkimuksessa kaukainen. Haluan nostaa sen kuitenkin esiin sanana, jota saatetaan toisinaan käyttää virheellisesti imagon asemesta. Brändi voidaan kehittää vasta, kun imago on syntynyt, se

⁴¹ Grönros et al. 2006b, 167.

⁴² Aula, Vehkalahti ja Äikäs, 2007, 13.

⁴³ Äikäs 2004, 29.

⁴⁴ Karvonen 1999, 98.

⁴⁵ Äikäs 2004, 58.

on kehittynyt vahvaksi mielikuvaksi ja muodostaa maineen. Brändityö eli tuotteistaminen on tiedostettua ja se etenee imagotyötä järjestelmällisemmin ja ohjatumminkin. Tuotteistamisessa on kysymys taloudellisista intresseistä, kun taas imagotyö voi saada motivaationsa muistakin lähteistä.

Identiteetillä tarkoitetaan Erkki Karvosen mukaan sitä, mitä ihminen ajattelee itsestään ja sitä, miten joku on tunnistettavissa eroon muista.⁴⁶ Tämän määritelmän mukaan voidaan muotoilla sisältö käsitteelle alueellinen identiteetti. Alueellisella identiteetillä tarkoitetaan sitä, että samalla alueella asuvalla yhteisöllä on itsestään samankaltaisia ajatuksia ja että yhteisö voidaan näiden ominaisuuksien perusteella erottaa muista. Selkeästi erottuvan, myönteisen imagon ja omaileimaisuuden avulla on mahdollista lujittaa alueellista identiteettiä.⁴⁷ Tällöin on mahdollista kehittyä tervehenkinen me - muut -ajattelumalli. Erityisesti alueellista identiteettiä tutkinut Anssi Paasi on hahmottanut identiteetin perustaksi alueellisen institutionalisoitumisen mallin. Malli on nelivaiheinen. Ensimmäisessä vaiheessa alue hahmottuu territoriaalisesti ja rajautuu muista alueista. Toisessa vaiheessa alue hahmottuu käsitteellisesti eli sille luodaan nimi ja muu alueellinen symboliikka. Kolmannessa vaiheessa muodostuvat alueelliset instituutiot ja neljännessä vaiheessa alueen rooli vakiintuu osaksi aluerakennetta. Paasin mukaan tämän institutionalisoitumiskehityksen myötä alueellisella identiteetillä on mahdollisuus kehittyä. Identiteetti rakentuu luonnonympäristön ja ihmisen vuorovaikutuksessa ja sen rakentumisessa alueen historialla on suuri merkitys.⁴⁸ Tutkimuksessani pohdin, millainen suhde imagolla ja identiteetillä on ja kuvaan kirjaimagon kehitystä osaksi paikallista identiteettiä.

Hyvin teoreettisella tasolla käytävä tieteellinen keskustelu siitä, miten ja missä imagot oikeastaan syntyvät ja sijaitsevat, ei saa tässä tutkimuksessa suurta jalansijaa. On kuitenkin tarpeen ottaa kantaa siihen, syntyykö imago sitä tuottavan organisaation sisällä vai vastaanottajien mielissä.

⁴⁶ Karvonen 1999, 45.

⁴⁷ Virtanen 1998, 12.

⁴⁸ Paasi 1986, 30–33, 38.

Tämä kysymys on tärkeä, kun keskityn imagon elinkaaren alkuvaiheisiin ja haluan saada käytännössä hyödyllisiä tutkimustuloksia. Kysymykseen vastaaminen nimittäin määrittää näkökulman, joka kertoo, kenelle tutkimus on suunnattu.⁴⁹ Kärjistetyt esimerkit avaavat ajatusta: jos lähtökohdiana on imagon syntyminen sitä tuottavassa organisaatiossa, kysymys on kenties opaskirjamaisesta tutkimuksesta, jonka avulla imagonrakennus on mahdollista. Näin ollen tutkimuksen kohderyhmänä voi olla esimerkiksi imagonrakennuksen mahdollisuuksista kiinnostunut organisaatio. Jos taas lähtökohtana on, että imago kehittyy vastaanottajien mielissä, tutkimus on yleisökeskeistä ja tutkimuksen kohderyhmä voisi olla vaikkapa organisaatio, joka on kiinnostunut jo olemassa olevan imagonsa kehittämistä asiakaslähtöisesti. Oma vastaukseni tähän perustavaan mutta vaikeaan kysymykseen on sekä että. Ajattelen imagon kehittyvän mielikuvarakenteena erityisesti vastaanottajien mielissä, mutta olevan todella vahvasti riippuvainen imagoa kehittävästä organisaatiosta. Tutkimukseni lähtökohtaa monimutkaistaa vielä se, että tutkin Tyrvään Sanomia, joka voi olla eri näkökulmista katsottuna imagoa luova, sitä välittävä mutta myös vastaanottava organisaatio. Ennen kaikkea tutkimukseni on kuitenkin historiatieteellinen, jolloin sen yleisökin on mainittuja esimerkkejä laajempi. Kuvatessani historiallista ilmiötä toivon tutkimusaiheeni monipuolisuuden avautuvan mahdollisimman monenlaisille lukijoille.

Boulding jakaa teoriassaan ihmisen imagon kymmeneen eri osaan, joista viimeisenä on jaottelu julkisen ja yksityisen imagon välillä.⁵⁰ Bouldingin mukaan jokainen julkinen imago on joskus syntynyt yksittäisen ihmisen mielessä ja tullut julkiseksi vasta, kun imagoa on välitetty ja jaettu ihmiseltä toiselle.⁵¹ Ajatus julkisesta, jaetusta, yhteisestä ja kollektiivisesta imagosta yhdistyy konstruktionismin peruseriaatteisiin. Sosiaalisella konstruktionismilla tarkoitetaan Karvosen ja Bouldingin ajatuksiin pohjautuen imagon kulttuurista olemassaoloa. Myös Kaj Zimmerbauer yhdistää imagon ja identiteetin toisiinsa nähden molemmat kielivälitteisesti rakentuvina sosiaalisi-

⁴⁹ Äikäs 2004, 30.

⁵⁰ Boulding 1956, 47–48.

⁵¹ Boulding 1956, 64.

na konstruktioina.⁵² Jako julkiseen ja yksityiseen imagoon on omassa tutkimuksessani tärkeä, sillä katson kirjakaupungin imagon kehittyneen yksityisestä julkiseksi. Imagon taas katson yleisesti olevan sosiaalinen konstruktio, ajatusrakennelma.

Imago on aina yksilön oma, subjektiivinen käsitys ja yksilön omaisuutta. Yleensä se, että esimerkiksi Tampereen yliopistolla on jonkinlainen imago, on vain metafora. Todellisuudessa yliopisto ei *omista* imagoaan, vaan se on yliopistosta käsityksensä muodostaneiden ihmisten omaisuutta. Samoin mielikuva Vammalasta kirjakaupunkina ei ole kaupungin, vaan mielikuvan muodostaneiden ihmisten omaisuutta. On kuitenkin olemassa myös imagoja, joiden voidaan etenkin arkikielessä sanoa olevan yhteisöjen, vaikka ne sijaitsevatkin ihmisten mielissä. Usein imagot ovatkin niin samanlaisia kokijasta riippumatta, että voidaan puhua yhteisistä imagoista.⁵³ Bouldingin mukaan tärkeä osa maailmankuvaamme on usko siitä, että sama maailmankuva on jaettu muiden ihmisten kanssa, ja että nämä ihmiset ovat myös osa kyseistä maailmankuvaa.⁵⁴ Minkä tahansa yhteisön, kulttuurin, alakulttuurin tai rakenteen yhteen sitova tekijä on Bouldingin mukaan julkinen imago, joka on rakenteelle luonteenomainen ja jaettu kaikkien ryhmän jäsenten kesken.⁵⁵ Julkisen imagon voi ymmärtää myös tiedon välittämiseksi kielen avulla ja kertymiseksi yhteisön tietovarantoon intersubjektiiviseksi kerrostumaksi.⁵⁶

Tutkimukseni tärkein hypoteesi on, että imago tulee olemassa olevaksi, sosiaalisesti konstruktioiksi tietyn prosessin kautta. Konstruktioismi perustuu kahteen käsitykseen. Ensinnäkin ihmiset pitävät jokapäiväistä elämismaailmaansa itsestään selvänä todellisuutena. Toiseksi ihmiset myös tuottavat todellisuuden ajattelullaan ja toiminnallaan eikä todellisuus säily muuten kuin ihmisten

⁵² Zimmerbauer 2008, 30.

⁵³ Virtanen 1998, 10.

⁵⁴ Boulding 1956, 14; 54.

⁵⁵ Boulding 1956, 64.

⁵⁶ Berger & Luckmann 1994, 81.

ajattelun ja toiminnan kautta.⁵⁷ Todellisuudella ei siis ole ihmisestä riippumatonta luonnetta, vaan se rakentuu ihmisen jäsentäessä ympäröivää maailmaa. Imago on yksi maailman jäsentämisen väline. Samoin kuin sosiaalisessa kanssakäymisessä muotoutuneet tavat, myös yhteiset mielikuvat eli imagot ovat vuorovaikutuksessa kehittyneitä. Sosiaalisella konstruktiolla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa Karvosen ja Bouldingin ajatuksiin pohjautuen imagon kulttuurista olemassaoloa. Imago on olemassa kulttuurissamme, joka toistaa tiettyjä rakenteita ja uusintaa itseään jatkuvasti. Imago on siis nähtävissä esimerkiksi median välittämässä representaatioissa Vanhan kirjallisuuden päivistä, ihmisten arkisissa keskusteluissa sekä kaupungin mainosesitteen välittämässä viestissä. Imagon sosiaalinen rakentuminen tekee siitä moniulotteisen ja monilla elämän tasoilla vaikuttavan ilmiön.⁵⁸ Sosiaalisena konstruktiona imago on olemassa vain ajatusrakennelmana, jota sen säilyttämiseksi on myös ylläpidettävä.

Filosofi Ian Hackingin mukaan konstruktionismilla tarkoitetaan erilaisia sosiologisia, historiallisia ja filosofisia projekteja, joissa analysoidaan todellisia, historiallisia tai sosiaalisia vuorovaikutuksia ja kausaalisia polkuja, jotka ovat olleet osallisina jonkun nykyisen ilmiön syntymiseen.⁵⁹ Hacking ottaa kriittisesti kantaa sosiaalisesta konstruktivismista käytyyn keskusteluun teoksessaan *Mitä sosiaalinen konstruktivismi on?* (2009) Hänen mukaansa ilmiötä voidaan kuvata sanaparilla sosiaalinen konstruktio, jos ilmiön ei tarvitsisi olla olemassa, se ei sellaisenaan ole välttämätön eikä väistämätön seuraus asioiden luonteesta. Toisin sanoen ilmiön muovasivat sosiaaliset tapahtumat ja historia, joka olisi hyvin voinut olla toisenlainen. Hacking jatkaa ilmiön saavan usein negatiivisen sävyn, sillä sosiaalisiksi konstruktioiksi kuvataan monesti sellaisia ilmiöitä, joiden ajatellaan olevan varsin pahoja asioita ja niitä pyritään muuttamaan tai häivyttämään yhteiskunnasta kokonaan. Negatiivinen sävy ei kuitenkaan ole ainoa mahdollinen vaihtoehto.⁶⁰ Esimerkiksi tässä tutkimuksessa ajattelun kirjaimagon olevan sosiaalinen konstruktio, jonka his-

⁵⁷ Berger & Luckmann 1994, 30; Häkli 1999, 133.

⁵⁸ Karvonen 1999, 314; Boulding 1956, 132.

⁵⁹ Hacking 2009, 77.

⁶⁰ Hacking 2009, 20-21.

toria on muovannut, mutta joka aivan hyvin voisi olla toisenlainen. Tästä huolimatta en ajattele kirjaimagon olevan paha asia, tai edes asia, jota tulisi muokata. Sosiaalisena konstruktiona imago on kiinnostava siksi, että se on nimenomaan sosiaalisesti rakentunut ja että se ilmenemismuodoistaan huolimatta on (vain) konstruktio. Hacking lisää sosiaalisen konstruktionsimin edellytykseksi väitteen, jonka mukaan nykyisessä tilanteessa ilmiötä tulee pitää itsestäänselvyytenä ja ilmiö vaikuttaa väistämättömältä.⁶¹ Kirjaimago täyttää tämän edellytyksen, sillä imagoa pidetään nykytilanteessa itsestään selvänä ja paikallishistoriaa tarkastelemalla imagon kehitys voi vaikuttaa väistämättömältä. Hacking kuvaa sosiaalisen konstruktion ja historian suhdetta seuraavasti:

Konstruktionisti väittää, että tulos ei välttämättä paljasta kuinka se syntyi (historiallinen prosessi), ja huomauttaa tuon prosessin määräytyvän puhtaan kontingenttien, historiallisesti ratkaisevien tekijöiden perusteella.⁶²

Kirjaimagoon yhdistettynä Hackingin luonnehdinta tarkoittaa, että nykyinen kaupungin imago ei välttämättä kerro historiastaan, joka on saattanut sisältää hyvinkin monia vaihtoehtoisia tapahtumakulkuja. Hacking korostaa konstruktioikäisyyksessään sanan etymologiaan viitaten rakentamista. Kaikella, mitä voidaan kutsua konstruktiksi, on nimenomaan rakentamishistoria.⁶³ Tutkittavan ilmiön historia voidaan eritellä rakentamisvaiheiden mukaan, niin kuin teen tässä tutkimuksessa.

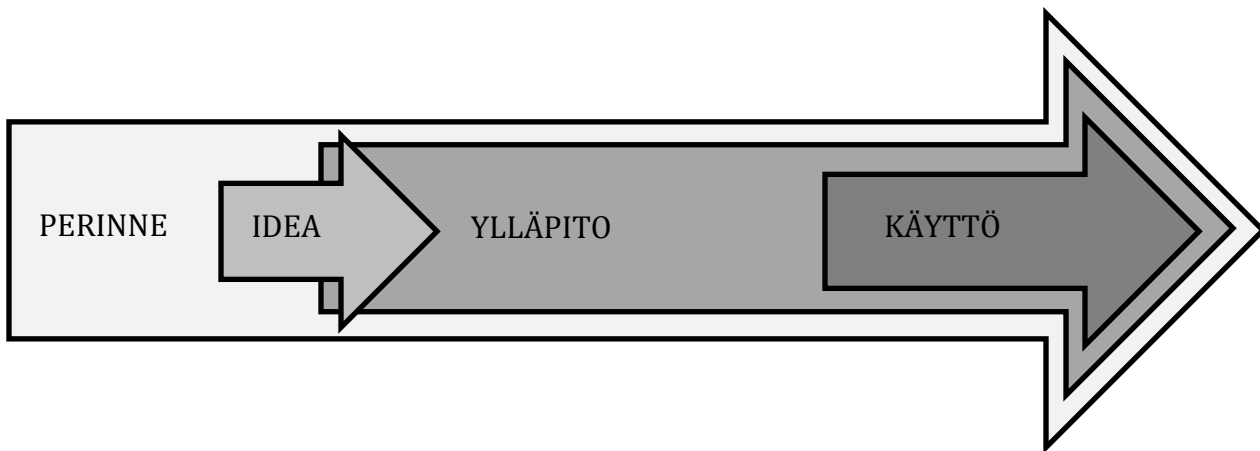
Sosiaalisena konstruktiona imago on siis olemassa vain ajatusrakennelmana, jota myös on pidettävä yllä, kehitettävä ja luotava sille uusia ilmenemistapoja. Yksi imagon kehityksen kuvaamisen ongelmista on se, missä vaiheessa imagon voidaan sanoa olevan olemassa. Oma mielenkiintoni keskittyy muista imagotutkimuksista poiketen aikaan, jolloin imago ei vielä ollut olemassa. Siksi keskityn historiatieteelle tyypillisesti selvittämään ilmiön taustaa ja esitän, miten ilmiö on saanut

⁶¹ Hacking 2009, 28.

⁶² Hacking 2009, 63.

⁶³ Hacking 2009, 79.

alkunsa. Katson imagon olevan varsinaisesti olemassa vasta silloin, kun siitä on kehittynyt Bouldingin kuvaama julkinen imago, "public image"⁶⁴, yhteinen mielikuva ja käyttökelpoinen sosiaalinen konstruktio. Näen nimenomaan imagon käytön imagon olemassaolon todentavana tekijänä. Kuvaan imagon kehitystä vaiheittaisella mallilla, joka on sekä tutkimukseni tulos että sen esityksen lähtökohta. Malli nojautuu imagoja käsittelevän kirjallisuuden käsitteisiin ja lähtökohtiin, mutta on tämän tutkimuksen aineiston pohjalta luotu. Malli on kokonaisuus, jossa liitän imagon nimenomaan aikaperspektiiviin. Olen havainnut kronologisessa imagon kehitystä kuvaavassa aineistossani neljä erilaista vaihetta, jotka kuvaavat imagon taustaa, keksimistä, kehittymistä ja käyttöä. Nämä lähtökohdat muodostavat yhteen koottuna vaiheittaisen mallin siitä, miten kirjaimago on muuttunut ajatuksesta tai ideasta vähitellen osaksi paikallista identiteettiä ja toimivaksi poliittisen argumentoinnin välineeksi. Kuva 1 selventää imagon kehitysnäkemykseni. Imago kehittyy kuvan mukaisesti perinteen pohjalta ideavaiheen ja imagon ylläpidon kautta käyttökelpoiseksi.

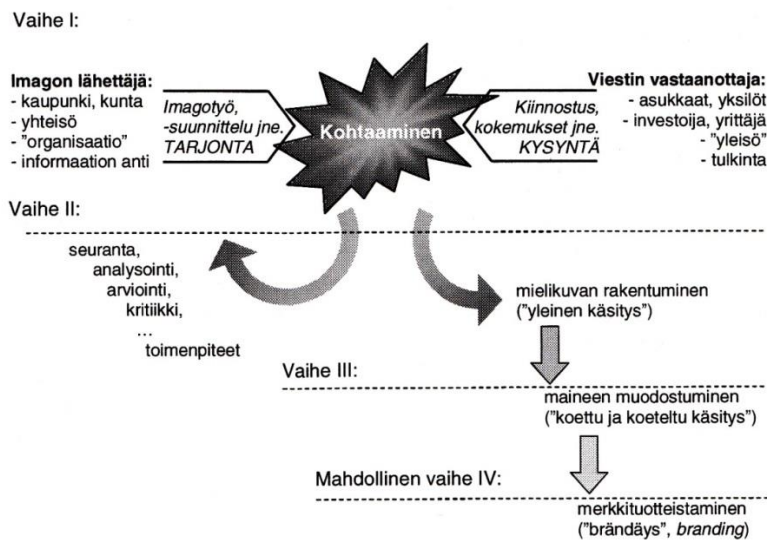

Kuva 1. Imagon kehitysmalli.

Tyrvään Sanomien muodostaman kokonaiskuvan pohjalta luomani malli imagon kehityksestä eroaa muista vaiheittaisista malleista, joita kulttuuri-ilmiöiden tutkimukseen on kehitetty. Aristo-

⁶⁴ Boulding 1956, 64.

teleen hahmottelema praktisen päättelyn malli lienee perusta useisiin ihmisen toimintaa kuvaaviin malleihin. Praktisen päättelyn malli erottaa toisistaan halutun päämäärän, käytettävissä olevat keinot ja niiden johtopäätöksenä seuraavan toiminnan.⁶⁵ Uudempi hahmotelma vaiheittaisesta toimintamallista on esimerkiksi Karvosen nelivaiheinen malli mielikuvien kehittamisestä. Se sisältää tutkimusvaiheen, tavoitteiden asettamisen vaiheen, toimenpiteiden valinnan ja toteutuksen vaiheen sekä seurannan ja kehityksen vaiheen.⁶⁶ Myös Äikäs on esittänyt osittain Karvosen malliin perustuvan näkemyksen kaksivaiheisesta prosessista, jossa imagotyö välittyy, mielikuva muodostuu ja imago syntyy. Tätä mallia esittävä Kuva 2 on kattava esimerkki vaiheittaisesta mallista, jossa näkyvät kaikki imagotyön keskeiset käsitteet ja osa-alueet. Kuva selittää, miten läheisessä yhteydessä ja millaisissa suhteissa käsitteet ovat toisiinsa.

Kuva 2. Imagot ovat kohtaamisia.⁶⁷

⁶⁵ Aristoteleen mallista ks. mm. Karvonen 1997, 218.

⁶⁶ Karvonen 1999, 119.

⁶⁷ Äikäs 2004, 57.

Valitsin Äikkään laatiman mallikuvan kuitenkin myös sillä perusteella, että mallissa edellytetään imagon lähettämiseen ja suunnitteluun lähdeainetta täysin tietoisesti. Myös Aristoteleen praktinen malli ja Karvosen alkuperäinen näkemys imagon syntymisestä edellyttävät, että imagotyö on suunniteltu, ovathan mallien ensimmäiset vaiheet päämäärän asettamista ja tutkimusta vallitsevasta käsityksestä. Jos esimerkiksi Aristoteleen tai Karvosen malli haluttaisiin asettaa kirjaimagokehityksen kuvaajaksi, se jättäisi esityksen ulkopuolelle imagotyön, jota tehtiin aluksi vailla suuria, tiedostettuja tavoitteita. Juuri tämän kehityksen katson kuitenkin historiatieteen näkökulmasta mielenkiintoiseksi. Miten historiallinen ilmiö syntyi? Miten imagoa kehitettiin jo ennen kuin ehkä tiedettiin imagoa kehitettävän? Miten tietoiseen imagon kehitystyöhön päädyttiin? Tutkimuksen rakenteena käyttämäni malli imagon kehityksestä vastaa myös historiatieteen mielenkiinnonkohteisiin. Vaikka malli pelkistääkin tapahtumien kulkua, se on lähtöisin tutkittavasta aineistosta. Näin ollen se pyrkii antamaan sekä tutkimusaineistolle että menneisyyden tapahtumille niiden ansaitseman arvon.

Esitän imagon kehityksen vaiheittaisesti, mutta on huomioitava, että eri vaiheet ovat todellisuudessa olleet osittain päällekkäisiä eivätkä todelliset tapahtumat sovi täysin imagon kehitystä kuvaavaan muottiin, vaan malli on yleistävä. Niinpä en esitä kirjaimagon rakentumista Vammalassa ehjän kronologisesti, vaan yksinkertaistettujen vaiheiden mukaan, osin myös teemoittain. Tärkeimmiltä osin imagon kehitysmallin ja todellisten tapahtumien kronologiat kuitenkin vastaavat toisiaan. Kysymys, voiko historian pelkistää malliksi, on seurannut tutkimuksen tekoa aineiston läpikäymisestä ja mallin kehittymisestä lähtien. Imagon kehitysmalli kuvaa pelkistetysti mutta kattavasti Vammalan kirjaimagon kehitysvaiheita. Mallin kehitettäviin puoliin kuuluu ehdottomasti se, että yksilöiden merkittävää panosta kirjaimagon kehityksessä ei voida mallin rajoissa tuoda riittävän hyvin esiin. Malli ei tällaisenaan anna tarpeeksi tilaa kuvata sitä vaikutusvaltaisten henkilöiden, oikean ajan, paikan ja tilanteen synteesiä, jossa innovaatiot syntyvät. Tutkimukseni on kuitenkin yritys tähän suuntaan. Imagon kehitysmallin muodostumiseen tässä esitetynlaiseksi on vaikuttanut eniten käyttämäni sanomalehtiaineisto. Lehdistö antaa imagon kehityksestä kattavan kuvan, mutta erilaisia lähdeaineistoja yhdistelemällä mallia on mahdollista yhä terävöittää ja argumentointia vahvistaa. Vaiheittaisen mallin paras puoli on sen moniulotteista, rönsyilevää ja etenkin postmodernina aikana sirpaleista historiakuvaava selkeyttävä kyky. Joskus

monimutkaisen ilmiön tutkiminen edellyttää, että ilmiötä on kuvattava niin kuin se näkyy ihmiselle, Hackingin mukaan analysoiden teoreettiset oliot loogisiksi konstruktioiksi.⁶⁸

Olen rakentanut tutkimukseni nelivaiheisen mallin mukaan niin, että jokainen mallin vaihe on saanut oman käsittelylukunsa. Näin olen kolmannessa luvussa käsittelen teemoittain mennyttä ja nykyistä Vammalan seudun kirjaperinnettä. Näkökulmani on Tyrvään Sanomien suuressa roolissa perinteen välittäjänä ja perinteessä imagon rakennusvälineenä. Neljännessä luvussa keskityn kuvaamaan ideaa kirjaimagosta. Tuon kronologisesti esiin ratkaisevimmat tapaukset, jotka johtivat kirjaimagon kehitykseen ja pohdin näitä toimia kaupunkien kilpailutilanteen kontekstissa. Viidennessä luvussa kuvaan teemoittain imagon ajatuksen pitkäkestoista ylläpitoa, jonka taustalla Tyrvään Sanomat toimii aktiivisesti. Viimeisessä varsinaisessa käsittelyluvussa tuon kronologisesti esiin ensimmäiset tapaukset, joissa kirjaimagoa käytetään argumentoinnin välineenä. Seitsemännessä luvussa syvennyn analysoimaan Tyrvään Sanomien roolia kirjaimagon kehityksessä. Erityisesti tässä luvussa palaan pohtimaan historian käytön teemaa.

⁶⁸ Hacking 2009, 75.

3. Perustettu perinteelle

Topi Antti Äikäs esittää teoksessaan *Imagoa etsimässä. Kaupunki- ja aluemarkkinoinnin haasteista mielikuvien mahdollisuuksiin* (2004) kolmivaiheisen prosessin historian käytöstä imagotyössä. Ensimmäinen näistä vaiheista on kuvaaminen, jossa historiallisen ilmiön ominaisuuksia selvitetään. Toisessa vaiheessa ilmiö liitetään paikkakunnan muuhun tarinaan: millainen paikka oli ennen kyseistä ilmiötä? Viimeisessä vaiheessa historiaimago välitetään kokonaisvaltaisesti eri kohderyhmät huomioiden yleisölle.⁶⁹ Tällaisesta prosessista on kysymys nähdäkseni silloin, kun kaupungin tarinaan halutaan liittää jokin historian yksittäinen ilmiö tai tapahtuma. Oman tutkimukseni näkökulmasta tämä historian käytön malli on mielenkiintoinen, mutta liian yksinkertaistava. Ensinnäkin kirjaan liittyvä perinne ei ole paikallisen historian sivujuonne tai yksittäinen, rajattu tapahtuma. Lisäksi tämäkin malli jättää huomiotta kirjaimagon yhteydessä oleellisen, osin tiedostamatta tehdyn perinnetyön. Vammalan kaupungin kirjaimago luotiin kirjaan liittyvän perinteen perusteella. Sana perinne saa Kielitoimiston sanakirjassa seuraavan määritelmän: ”peritty tapa, käytänne t. tieto, perimä-, perinnäistapa t. -tieto, traditio”.⁷⁰ Sana viittaa vahvasti menneisyyteen, mutta sitoo historian tapahtumat myös nykyisyyteen: perinne on muodostunut menneisyydessä, mutta näkyy nykyisyyden toiminta- ja ajattelutavoissa. Tarkoitin perinteellä tässä tutkimuksessa niin kaupungin menneisyyttä kuin nykyisyyttäkin. Kirjaperinne on siis kokonaisuus, joka sisältää kaiken paikallisen kirjaan liittyvän toiminnan ennen ja nyt.

Kuvaan tässä luvussa Vammalan seudun kirjaperinnettä Tyrvään Sanomien antaman kuvan mukaan. Sanomalehtiaineiston lisäksi käytän avukseni Vammalan kulttuuritoimenjohtajana toimineen Ilpo Tiitisen teosta *Kirja muistaa parhaiten* (2002). Teokseen on koottu Tiitisen vuosina 1997–2002 Tyrvään Sanomiin kirjoittamat artikkelit, joissa palataan kirjakulttuurin juurille. Tyr-

⁶⁹ Äikäs 2004, 81–82.

⁷⁰ Grönros et al. 2006b, 472.

vään Sanomien välittämää kirjaperinnettä kuvaamalla koetan muodostaa kuvan siitä, millaisena perinne nähtiin silloin, kun kirjaan perustuvaa imagoa alettiin rakentaa. Mitkä olivat imagon rakennuspalikat? Samalla tuon esiin Tyrvään Sanomien roolin kirjaperinteen esittelijänä. Kirjaperinteen voidaan sanoa alkavan Vammalan seudulla jo keskiajalla. Kuvaan kirjallisen kulttuurin kehitystä ja painopisteen siirtymistä oppineilta kirkonmiehiltä taiteilijoille, kielentutkijoille ja yritysmaailmaan. Perinnevaiheen katson jatkuvan kirjaimagon elämänkaareissa edelleen. En ole halunnut rajata kirjaperinnettä menneisyyteen ja nykyisyyteen, vaan näen perinteen jatkuvana ilmiönä. Perinteen kuvaus jatkuukin eri muodoissaan seuraavissa luvuissa, joissa kirjaimagon kehitys etenee kohti nykypäivää.

Nykyinen Sastamala, entinen Vammalan kaupunki sijaitsee vanhan Tyrvään pitäjän alueella. Tyrvään seudun kirjalliset juuret ulottuvat keskiajalle ja niistä on nykyaikaan säilynyt arvokas lähdekokoisuus, Kallialan kirkontilit. Kirkontilit löydettiin vuonna 1851 Tyrvään Pyhän Olavin kirkon komerosta. Tilikirjat sisältävät tietoja vuodesta 1469 vuoteen 1524. Samasta komerosta löytyi myös useita merkittävän vanhoja kirjoja. Kirkontilit tutkittiin ensimmäistä kertaa vuonna 1895, kun tyrvääläinen ylioppilas Heikki Ojansuu (1873–1923) kävi tilikirjojen tiedot läpi. Myöhemmin Turun yliopiston ensimmäisenä suomen kielen ja sen sukukielen professorina toiminut Ojansuu kirjoitti kirkontileistä kattavan esityksen.⁷¹ Kirkontileissä on merkintä harvinaisesta seurakunnan kirjanhankinnasta vuonna 1487. Kyseinen kirja, joka löydettiin samasta komerosta kirkontilien kanssa, on painettu Nürnbergissä 1485. Kyseessä on dominikaanien breviaario eli hetkipalveluskirja, joita Suomesta on löydetty yhteensä parikymmentä kappaletta. Suomen tunnetuin inkunaabeli eli kehtokirja on Turun hiippakunnalle 1488 painettu *Missale Aboense*. Kehtokirjalla tarkoitetaan kirjaa, joka on painettu ennen vuotta 1500. *Missale Aboense* on vaikuttava, suuri kirja, jonka paikka on alttarilla. Papit tarvitsivat työhönsä kuitenkin myös liikuteltavia kirjoja, ja siksi kirkot saattoivat hankkia käyttöönsä hetkipalveluskirjoja. Erilaisesta käyttötarkoi-

⁷¹ Ojansuun tutkimus, ”Kallialan seurakunnan keskiaikaiset kirkontilit (vv. 1469–1524)” on julkaistu Satakuntalaisen osakunnan julkaisemassa teoksessa *Satakunta. Kotiseutututkimuksia III* (1928).

tuksestaan huolimatta myös Tyrvään seurakunnan hallussa oleva breviaario on kehtokirja.⁷² Kehtokirjan paikallisesta arvostuksesta ja sen harvinaisuuden ymmärtämisestä kertoo muun muassa 500-vuotiaan kirjan asema ensimmäisten Vanhan kirjallisuuden päivien vetonaulana.⁷³

Kirjaperinteen juuret voidaan nähdä toki jo tämänkaltaisissa keskiaikaisissa kirjahankinnoissa, mutta kirjallisen perinteen juurrutti paikkakunnalle 1600- ja 1700-luvuilla seudulla toiminut oppinut ja aktiivinen papisto. Tyrvään ja Karkun pitäjiä papit olivat kirjallisuudesta kiinnostuneita ja molemmilla seurakunnilla oli hallussaan runsaasti kirjallisuutta. Tämän takia myös Helsingin yliopiston vanhan kirjallisuuden kartoitushankkeessa Vammalan seutu valittiin koepaikkakunnaksi; oli aihetta olettaa, että vanhaa kirjallisuutta löytyy.⁷⁴ Vanhan kirjallisuuden kartoitushanke toteutettiin 1980-luvulla ja palaan siihen myöhemmin tutkimuksessani. Tyrvään Sanomat nostaa esiin hajanaisia mainintoja 1600- ja 1700-lukujen paikallisista hengellisistä vaikuttajista. Artikkeleissa mainitaan Tyrvään pitkäaikainen kirkkoherra ja kahden saarnakirjan julkaisija Tuomas Rajalenius (noin 1615–1688), virsirunoilija Tuomas Ragvaldinpoika (1724–1804), ja myöhemmin Oriveden kirkkoherrana toiminut kansatieteilijä ja murretutkija Erik Lencqvist (1719–1808).⁷⁵

Antti Lizelius (1708–1795), joka tunnetaan ensimmäisen suomenkielisen lehden, *Suomenkielisten Tieto-Sanomien* perustajana, on kotoisin Tyrvään pitäjän Vehmaan kylästä. *Tieto-Sanomia* julkaistiin vuosina 1775–1776. Vaikka Lizelius julkaisi sanomalehteään toimiessaan Mynämäen kirkkoherrana, Tyrväällä varhain kehittyneen lehdistökulttuurin katsotaan saaneen Lizeliuksen toiminnasta mallia. Lizelius vaikutti laajemminkin kielen kehitykseen, sillä hän oli mukana korjaamassa

⁷² Tiitinen 2002, 10–11.

⁷³ ”500-vuotias Breviarium vanhan kirjallisuuden päivien nähtävyys” TS 30.5.1985.

⁷⁴ ”Vanhan kirjallisuuden koekartoitus Vammalassa” TS 26.6.1984.

⁷⁵ Tiitinen 2002, 19; ”Kotiseutuyhdistys toivoo vanhan virren säilyttämistä” TS 25.2.1982; ”Erik Lencqvistin työ olisi tutkimuksen arvoinen” TS 17.7.1979.

Raamatunsuomennosta vuosina 1758 ja 1776.⁷⁶ Tyrvään Sanomissa Lizelius on usein esillä. Vuonna 1981 Paikallislehtien liitto aloitti uuden perinteen luovuttamalla ensimmäisen Antti-patsaan, joka on saanut nimensä Lizeliuksen mukaan. Paikallislehtien liiton Antti luovutetaan vuosittain henkilölle tai yhteisölle, joka on ajanut ansiokkaasti paikallislehden ja -kulttuurin asiaa. Ensimmäisen Antti-patsaan sai eduskunnan puhemies Johannes Virolainen. Liiton palkinnon lisäksi Tyrvään Sanomat alkoi samana vuonna jakaa omaa Antti-palkintoaan paikalliselle aktiiviselle kulttuurivaikuttajalle. Ensimmäinen Tyrvään Sanomien Antti-patsas luovutettiin Lizeliuksen syntymäkodissa Vehmaan tilalla Vammalan Yrittäjät ry:lle.⁷⁷

Antero Varelius (1821–1904) oli *Suometar* -lehden alkutaipaleella lehden päätoimittaja. Varelius oli suomen kielen taitaja, monipuolinen kirjailija ja arvostettu kirkonmies. Hän syntyi Tyrväällä ja kuoli Loimaan rovastina. Vareliuksen teokset *Enon opetuksia luonnonasioissa I* (1845) ja *Enon opetuksia luonnonasioissa II* (1850) käsittelevät luonnontieteitä suomen kielellä. Kolmas teos *Suomen kansaa* (ruotsiksi 1848, saksaksi 1849, suomeksi 1985) esittelee suomalaisia kansatieteellisestä näkökulmasta.⁷⁸ Teoksen suomennos julkistettiin Vanhan kirjallisuuden päivillä 1985.⁷⁹ Varelius oli mukana löytämässä Kallialan keskiaikaisia kirkontilejä. Kirkontilien tietoja apunaan käyttäen hän kirjoitti teoksen *Kertomus Tyrvään pitäjästä 1853* (1855). Vareliuksen tutkimukset innoittivat myöhempiä paikallisia murretutkijoita, ja niinpä Vareliusta voidaan pitää Tyrvään murteen tutkimuksen isähahmona.⁸⁰ Antero Varelius kirjoitti myös esittämiskelpoisen näytelmän *Vekkulit ja kekkulit* 1848. Näytelmä esitettiin Vammalan teatterin toteuttamana ensimmäisillä Vanhan kirjallisuuden päivillä.⁸¹ Lizeliuksen tapaan myös Vareliuksella on nimikko-palkinto. Vuonna 1985 Suomen Tietokirjailijat antoivat ensimmäisen Varelius -palkinnon pro-

⁷⁶ Tiitinen 2002, 17

⁷⁷ "Paikallislehtien Antti-patsaat jakoon" TS 3.11.1981; "Antti-Patsas Virolaiselle" TS 1.12.1981; "Antti-Patsas Yrittäjille" TS 3.12.1981.

⁷⁸ Vareliuksen elämänvaiheista yleisesti Tiitinen 2002, 46–48.

⁷⁹ Aapo [Antti Prusi]: "Tällä kerralla" TS 6.7.1985.

⁸⁰ A. P. [Antti Prusi]: "Linna ihmettelee Vareliusta. Kuinka pappi voi olla yhteiskuntatieteilijä?" TS 3.3.1984.

⁸¹ "Kirjallisuus veti Vammalaan" TS 9.7.1985.

fessori Oiva Ketoselle. Palkinto luovutetaan vuosittain tietokirjailijalle, jolla on laaja tuotanto ja jonka kohderyhmään kuuluvat koululaiset, opiskelijat tai laaja yleisö.⁸²

Suomen taiteen kultakauden tunnetuimpiin taiteilijoihin kuuluva Akseli Gallen-Kallela (1865–1931) syntyi Porissa, mutta muutti perheensä mukana Tyrvälle ja vietti lapsuutensa Rautaveden maisemissa. Taiteilijan isä Peter Wilhelm Gallén oli Tyrvään nimismies ja kunnallinen vaikuttaja. Nimismies Gallénin aloitteesta perustettiin Tyrvään pitäjän Lainakirjasto, joka alkuun toimi-kin perheen kodissa Jaatsilla nimismiehen hoitamana.⁸³ Jaatsin talon kunnostaminen taiteilijan muistoksi nousi esiin vuonna 1984 Tyrvään kotiseutuyhdistyksen aloitteesta.⁸⁴ Jaatsin remontoiminen oli pitkä hanke, mutta lopulta vuonna 1990 voitiin todeta Vammalan saaneen Jaatsin kunnostuksesta kosolti myönteistä julkisuutta.⁸⁵ Akseli Gallen-Kallelan saavutettua mainetta ja aseman kansallistaiteilijana yleisen mielenkiinnon kohteena on ollut myös taiteilijan lapsuus ja nuoruus Rautaveden maisemissa. Gallen-Kallelan tunnetuimmista teoksista *Poika ja varis* (1884) on luonnosteltu Tyrvällä.⁸⁶ Tyrvään Sanomissa Akseli Gallen-Kallela on erityisen paljon esillä *Kalevalan* juhluvuonna 1985, jolloin kansalliseepoksen ilmestymisestä tuli kuluneeksi 150 vuotta. Gallen-Kallelan Kalevala-aiheista kuvitusta juhlistettiin paikkakunnalla siinä missä itse teostakin.⁸⁷

Myös toisen tunnetun kuvataiteilijan ja kirjojen kuvittajan, Rudolf Koivun (1890–1946), juuret löytyvät osittain Tyrvältä. Koivu syntyi Pietarissa, mutta muutti vuonna 1898 orpona isoäitinsä luo Tyrvään pitäjän Koivulan kylään. Rudolf Koivun aika jäi paikkakunnalla lyhyeksi, sillä jo vuonna 1906 hän muutti Helsinkiin. Koivun Tyrvällä viettämä aika on epäselvä ristiriitaisten ja

⁸² "Ensimmäinen Warelius-palkinto" TS 12.3.1985.

⁸³ Koivu, Veikko: "Kirjasta kirjastoksi" SJ 1994.

⁸⁴ "Gallen-Kallelan koti kuntoon" TS 26.7.1984.

⁸⁵ "Tästä on hyvä jatkaa" TS 28.4.1990 [pääkirjoitus].

⁸⁶ Gallen-Kallela-Sirén 2001, 37.

⁸⁷ "Gallen-Kallelan näyttely aloittaa juhluvuoden" TS 8.1.1985.

puutteellisten kirkonkirjamerkintöjen takia.⁸⁸ Asumisen Tyrvällä tulkitaan joka tapauksessa vaikuttaneen erityisesti Koivun kuvituksissaan suosimiin luontoaiheisiin. Luonnon lisäksi Koivu kuvasi usein joulun tunnelmia, ja taiteilijan kuvitus on usein esillä Sastamalan Joulu -lehden sivuilla.⁸⁹ Koivu kuvaa teoksissaan satumaista luontoa. Mielestäni tulkinta Koivun viettämästä ajasta Tyrvällä luontoaiheisten kuvitusten innoittajana on kotiseutuhenkisesti painottunut, joskin toki mahdollinen. Vuonna 1990 Vammalan Roismalaan nimettiin tie Rudolf Koivun mukaan, koska taiteilijan syntymästä oli kulunut sata vuotta. Tyrvään Sanomat arvelee tämänkin kulttuuriteon taustalla olevan paikkakunnan tunnetuksi tekeminen.⁹⁰ Vuonna 1992 Vammalaan perustettiin Rudolf Koivun ystävät ry. Yhdistyksen tavoitteena on Tyrvään Sanomien mukaan tehdä taiteilijaa tunnetuksi, kerätä hänen tuotantoaan ja selvittää Vammalaan perustettavan Rudolf Koivun nimeä kantavan museon tai pysyväisnäyttelyn mahdollisuuksia.⁹¹

Runoilija Kaarlo Sulin, myöhemmin Sarkia (1902–1945), eli lapsuutensa Kiikassa ja kävi koulua Vammalassa. Kouluaikanaan Sarkia asui ajoittain apteekkari Bäckmanin talossa, jossa nykyään sijaitsee Suomalaisen kirjan museo Pukstaavi. Sarkia kirjoitti hyvät ylioppilasarvosanat Tyrvään yhteiskoulusta ja lähti opiskelemaan Helsingin yliopistoon. Helsingistä Sarkia siirtyi Turun suomalaiseen yliopistoon, jossa opiskeli runoilijaprofessori V. A. Koskenniemen oppilaana. Esikoiskokoelma *Kahlittu* ilmestyi vuonna 1929, *Velka elämälle* 1931, *Unen kaivo* 1936 ja *Kohtalon vaa-ka* vuonna 1943. Kokoomateos *Sarkian Runot* ilmestyi vuonna 1944. Sarkiaa pidettiin 1940-luvulla mitallisen, loppusoinnallisen runon ja suomen kielen mestarina.⁹² Sarkiaa luonnehditaan erityisesti varhaisimman tuotantonsa perusteella kotiseutunsa kuvaajaksi: peltojen, pihapiirien

⁸⁸ Suni, Anja: ”Rudolf Koivu samoili Tyrvään metsissä” SJ 1990; Suni, Anja: ”Rudolf Koivu tuli Tyrvälle 7-vuotiaana?” TS 30.6.1990.

⁸⁹ Ks. esim. Sastamalan Joulu 1990, 17, 24–25.

⁹⁰ ”Parempi myöhään kuin...” TS 29.12.1990 [pääkirjoitus].

⁹¹ ”Rudolf Koivu löysi ystäviä Vammalasta” TS 29.2.1992, 4.

⁹² Tiitinen 2002, 73–74; Pietilä, Esko, ”Kaarlo Sarkia 1902–1945” SJ 1988, 36–37.

ja joen runoilijaksi.⁹³ Tyrvään Sanomissa Sarkia muistetaan erityisesti runoilijan muistoa vaalivan Sarkia-seuran ansiosta.

Tyrvään kirjakauppa perustettiin vuonna 1891 apteekkari O. A. Bäckmanin taloon. Kirjakauppa menestyi kohtuullisesti ja kukoisti 1980-luvun puolivälissäkin huolimatta ajankohtaisesta ”kirjan kriisistä”, jolla tarkoitettiin pelkoa kirjallisuuden kuolemasta.⁹⁴ Kirjakaupan yhteydessä toimii yhä kirjaharrastajien piirissä tunnettu Kirjakellari. Sen toiminta sai alkunsa kesällä 1969, kun kirjakauppias Helka Suvanto alkoi ystävänsä, kustannusosakeyhtiö Tammen toimitusjohtaja Untamo Utrion, neuvosta myydä vanhaa kirjallisuutta halvoin hinnoin. Suvanto hankki kustantajilta kirjojen jäännöseriä ja myi niitä vanhasta varastotilasta. Kirjakellari tunnetaan kirjakeräilijöiden keskuudessa ympäri Suomen ja sillä oli vaikutuksensa myös Vanhan kirjallisuuden päivien konkreettisessa ideoinnissa.⁹⁵

Vammala on tunnettu myös monien julkaisujen kansilehdiltä. Vuonna 1923 perustettu Tyrvään kirjapaino, nykyinen Vammalan kirjapaino, oli 1920-luvulla kunnan suurin työnantaja. Kirjapaino, kirjatyöntekijäin yhdistys ja kirjaltajan ammatti koetaan lehden mukaan kirjakaupungin yhdeksi perustaksi.⁹⁶ Kirjapainon olemassaolo tiivistää kirjakaupungin kokonaisuutta, jossa kirjan-
teon jokainen vaihe kirjoittamisesta kirjan myyntiin voidaan suorittaa samalla paikkakunnalla.

Tutkimukseni päälähde, Tyrvään Sanomat, on paitsi oivallinen lähde paikallishistoriaan myös itsessään mielenkiintoinen tutkimuskohde. Tyrvään Sanomat on Suomen vanhin maalaiskunnassa ilmestynyt paikallislehti. Se perustettiin vuonna 1894 Oskari Söderholmin (myöhemmin Vetenranta) toimesta. Tyrvään Sanomia voidaan pitää erikoisuutena, sillä paikallislehtien perusta-

⁹³ Kallio, Pirkko, ”Kaarlo Sarkiaa muistetaan Äetsässä” SJ 1988, 9.

⁹⁴ Kirjan kriisistä mm. Klinge 1983, 32–34.

⁹⁵ Numminen, 2007, 95.

⁹⁶ ”Kirjapaino luo mielikuvaa kirjakaupungista” TS 9.12.1993.

minen maaseudulla alkoi Suomessa laajemmin vasta ensimmäisen maailmansodan jälkeen.⁹⁷ Tyrvään Sanomilla katsotaan olleen herättävä vaikutus kirjallisen kulttuurin kehitykseen paikkakunnalla. Myös Pirkanmaan vuosikirjassa Tyrvään Sanomat huomioidaan vanhimpana ja levikiltään koko maan suurimpiin kuuluvana paikallislehtenä.⁹⁸ Lehden palstoilta näkyy se harrastus ja mielenkiinto, jota koettiin paikallista historiaa ja kulttuuria kohtaan. Tyrvään Sanomat aloitti paikallisena ilmoituslehtenä ja on sittemmin monipuolistunut täyttämään hyvän paikallislehden kriteerejä. Tästä voidaan pitää todisteena useita lehden saamia Paikallislehtien Liiton luovuttamia kunniamainintoja tutkimusajankohtana.⁹⁹ Lehden historia tuodaan esiin erityisesti vuosikeroissa 1984 ja 1994, jolloin Tyrvään Sanomat täytti 90 ja 100 vuotta.¹⁰⁰

Vammalan seudulta on lähtöisin monia suomen kielen kehitykseen vaikuttaneita henkilöitä ja heidän työnsä koetaan vahvasti liittyvän kirjaimagoon ja Vanhan kirjallisuuden päiviin.¹⁰¹ Tiitinen on osoittanut, kuinka hämmästyttävän monella Turun yliopiston suomen kielen professorilla on ollut vahvoja yhteyksiä Vammalan seutuun.¹⁰² Turun yliopiston ensimmäinen suomen kielen professori oli jo aiemmin Kallialan kirkontilien yhteydessä mainittu Heikki Ojansuu (1873–1923). Ojansuu opasti tyrvääläistä Niilo Ikolaa (1883–1971) jo nuorena, ja murteista kiinnostunut Ikola vaikutti suomen kielen professorina vuodesta 1931 alkaen. Ikolan väitöskirja käsittelee Ala-Satakunnan murteita. Ikola kirjoitti myös etelävirolaisesta murteesta, vanhoista suomalaisista Raamatuista ja Antero Vareliuksesta.¹⁰³ Ikolan elämäntyö on Tyrvään Sanomissa esillä, kun professorin syntymästä tuli kuluneeksi sata vuotta. Tuolloin Ikola sai muistolaatan vanhan kotitalonsa, Kirkkokatu 1:n seinään. Juhlapuheen laatan paljastamistilaisuudessa esitti Pertti Virta-

⁹⁷ Santonen 1968, 1-2.

⁹⁸ Paavola, Veli: "Paikallislehdistä ja paikallislehdet Pirkanmaalla" PV 1983, 43–47.

⁹⁹ Esim. "Tyrvään Sanomat voitti paikallislehtien kilvan" TS 26.3.1985.

¹⁰⁰ A. P. [Antti Prusi]: "Oskari Vettenranta sen aloitti. Tyrvään Sanomia jo 90 vuotta" TS 3.1.1984; "Vanheneminen on taidetta" TS 2.7.1994.

¹⁰¹ "Vanhan kirjallisuuden päivät hatunnosto kielen kehittäjille" TS 4.7.1985.

¹⁰² Tiitinen 2002, 100–101.

¹⁰³ Tiitinen 2002, 102–103; "Niilo Ikola tutki Vareliuksen elämäntyön" TS 22.9.1983.

ranta.¹⁰⁴ Niilo Ikolan poika Osmo Ikola (1918-) toimi Turussa suomen kielen professorina vuodesta 1950 alkaen. Osmo Ikola oli pitkään myös Turun yliopiston rehtori.¹⁰⁵ Pertti Virtaranta (1918–1997) on tässä mainituista kielentutkijoista ainoa, joka vaikutti tutkimusajankohtana aktiivisesti Vammalassa. Virtaranta tunnetaan perinteen kerääjänä sekä suomen ja sen sukukielten tutkimushistorian tuntemuksesta. Hän syntyi Karkussa ja kävi Tyrvään yhteiskoulun, josta tuli ylioppilaaksi. Virtarannan väitöskirja käsittelee länsiyläsatakuntalaisten murteiden äännehistoriaa. Vuosina 1959–1981 Virtaranta toimi Helsingin yliopiston suomen kielen professorina ja sai akateemikon arvonimen vuonna 1990. Kansanperinteen keräyksen seurauksena Virtaranta on julkaissut useita teoksia.¹⁰⁶ Tyrvään Sanomat välittää Pertti Virtarannasta asiantuntevuutta huokuvan kuvan. Virtaranta on omistautunut työilleen ja mantereidenvälisistä kontakteistaan huolimatta kiinnostunut paikallisen perinteen vaalimisesta ja paikalliskulttuurin kehityksestä. Tyrvään Sanomat vastavuoroisesti uutisoi Virtarannan vaiheista myös paikkakunnan ulkopuolella.¹⁰⁷

Tyrvään Sanomien päätoimittaja Antti Prusin merkitystä kirjaimagon kehityksessä ja koko Vammalan kulttuurielämän vaiheissa ei voida vähätellä. Prusi toimi ahkerasti erilaisissa tehtävissä ja pystyi päätoimittajan toimessaan vaikuttamaan lehden kautta päätöksenteon eri tasoilla. Prusille myönnettiin loppuvuodesta 1980 Vammalan seudun taideyhdistyksen ja Vammalan kaupungin tunnustuspalkinnot aktiivisesta kulttuurityöstä.¹⁰⁸ Vuonna 1982 Prusi vastaanotti Pirkanmaan paikallislehtien Antti-patsaan paikallislehden hyväksi tehdystä työstä.¹⁰⁹ Kotiseutuneuvoksen arvonimen Prusi vastaanotti vuonna 1987. Prusi oli monien luottamustoimiensa ohella myös Tyrvään seudun Museo- ja Kotiseutuyhdistys ry:n sihteeri. Yhdistyksen ja Tyrvään Sanomien yh-

¹⁰⁴ "Niilo Ikolan elämäntyötä muistettiin juhlin ja laatoin" TS 27.9.1983.

¹⁰⁵ Tiitinen 2002, 114–115.

¹⁰⁶ Tiitinen 2002, 105–108.

¹⁰⁷ Esim. "Kielemme näkymiä" TS 1.12.1983 [pääkirjoitus]; "Perinnettä Karjalasta ja Suoniemeltä" TS 15.3.1984.

¹⁰⁸ "Tunnustukset kulttuurityöstä" TS 5.12.1980.

¹⁰⁹ "Pirkanmaan Antti Prusin Antille" TS 2.12.1982.

teistyö oli siten tiivistä Prusin päätoimittajakaudella vuodesta 1950 vuoteen 1986, ja yhdistyksen julkaisutoiminta virkistyi lehden teon ohella. Tämä yhteistyö vaikutti myös lehden sisältöön. Prusin päätoimittajakaudella Tyrvään Sanomissa julkaistiin runsaasti esseitä ja pienoistutkielmia paikallishistoriaan liittyen. Hyviä esimerkkejä Prusin kotiseututietoudesta ovat Sastamalan Joululehdessä julkaistu artikkeli *Vammala eilen ja tänään*, jossa Prusi esittelee monipuolisesti paikallista historiaa ja nykyaikaa ja Pirkanmaan vuosikirjassa julkaistu artikkeli *Suomen kirjakielen kehittäjiä Karkusta ja Tyrväältä*, jossa Prusi keskittyy paikalliseen kielenkehittäjien perintöön.¹¹⁰ Prusi ei ollut ainoa, joka huomasi kirjaperinteen rikkauden. Esimerkiksi professori Pertti Virtaranta valitti runsauden pulaa vuonna 1986 puhuessaan Vammalan Opistossa kaupungin kirjallisuudesta ilmeestä ja siihen vaikuttaneista henkilöistä.¹¹¹ Tyrvään Sanomissa julkaistut paikalliskulttuurin kuvaukset saavat Seppo Knuuttilan ajatuksen mukaan kaksi oleellista merkitysulottuvuutta. Ne on ymmärrettävä sekä aikalaisten tulkintoina menneestä että arvonsa säilyttävinä dokumentteina historiatietoisuudesta.¹¹² Ajatukseen kiteytyy Tyrvään Sanomien ominaisuus historian tutkimuksen lähteenä. Aineisto antaa menneisyydestä kuvan kahdella tasolla: kirjoittajan käsittämästä menneisyydestä ja kirjoittajan elämästä menneisyydestä.

Tutkimukseni kuvaus kirjaperinteestä ei ole kattava, ja useita nimiä jäänee mainitsematta. Olen nostanut esiin aineistolähtöisesti vain erottuvimmat ja keskeisimmät henkilöt ja tapaukset, joilla voidaan katsoa olleen suurin merkitys kirjaimagon luomisessa. Jos Vammalan kaupungin kirjaan liittyvää perinnettä pitäisi luonnehtia yhdellä sanalla, se olisi monipuolinen. Seudulla on vaikuttanut runsaasti eri alojen edustajia; kirjoittajia, kirjanpainajia, kirjanmyyjiä, kielentutkijoita, kuvittajia ja runoilijoita. Mielenkiintoinen huomio on se, että seudulta lähtöisin olleet vaikuttajat ovat enimmäkseen hyvin koulutettuja ja tieteellisestä tutkimuksesta kiinnostuneita. Esimerkiksi voidaan todeta, että kirjapitäjä ei ole lähettänyt maailmalle juuri lainkaan kaunokirjailijoita, vaan

¹¹⁰ Prusi, Antti: "Vammala eilen ja tänään" SJ 1988; Prusi, Antti: "Suomen kirjakielen kehittäjiä Karkusta ja Tyrväältä" PV 1989, 53–62.

¹¹¹ "Vammalan seudun kirjallinen ilme hyvin moninainen" TS 22.4.1986.

¹¹² Knuuttila 2001, 54.

nimenomaan oppineita, eri aloilla menestyneitä kirjoittajia.¹¹³ Pitkäikäisen imagon taustalla onkin hyvä olla perinne, jota ei voida tyhjentää vuodessa tai kahdessa. Monipuolisesta perinteestä voidaan myös ammentaa sisältöä useille kohderyhmille.

Topi Antti Äikkään teoksessaan *Imagoa etsimässä: Kaupunki- ja aluemarkkinoinnin haasteista mielikuvien mahdollisuuksiin* (2004) esittelemä amerikkalaisen kirjallisuustutkija W. J. T. Mitchellin mielikuvajaottelu antaa mielenkiintoisen näkökulman Vammalan kirjaimagon taustalla vaikuttavaan kirjaperinteeseen. Mitchell jaottelee erilaiset mielikuvat viiteen ryhmään: kuvaaviin, näkyviin, havainnollisen luokittelun ja lajittelun tuloksena syntyviin, mentaaliin ja verbaaliin mielikuvuihin. Näistä mielikuvaryhmistä syntyy kokonaisuutena hyvin kirjaimagoa kuvaava kokonaisuus. Verbaalisten mielikuvien määrittely nousee kuitenkin erilleen muista tässä yhteydessä. Verbaalisille mielikuville tyypillisiä ominaisuuksia ovat esimerkiksi kirjalliset lähteet mielikuvan tuottajina sekä kielikuvat ja nimet tärkeinä mielikuvan muodostajina. Kirjalliseen perinteeseen nojautuva imago saa voimansa nimenomaan autenttisista, kirjallisista lähteistä ja leviää tekstien synnyttäminä mielikuvina. Tässä prosessissa Tyrvään Sanomien rooli tekstien tuottajana ja välittäjänä on ollut Vammalan kirjaimagolle ehdoton.

Eva Ahl-Waris esittelee tutkimuksessaan *Historiebruk kring Nådendal och kommemorativa anatomien av klosterplats minnesplats* (2010) historioitsija Eric Hobsbwamin teorian keksityistä perinteistä. Hobsbwamin ajatuksen mukaan monet perinteet, jotka esitellään vanhoina, saattavatkin lähemmän tarkastelun tuloksena osoittautua melko uusiksi, joskus jopa keksityiksi.¹¹⁴ Tästä esimerkiksi voidaan nostaa nationalismin synnyttämät pitkät kansojen tarinat, jotka ulottuvat aina myytteihin saakka. Entä onko Vammalan kaupungin kirjaimago keksitty perinne vai ei? Missä kulkee keksityn ja todellisen raja? Historiasta innoituksensa saavan perinteen lähtökohtana ei

¹¹³ Vesterbacka 2002, 38.

¹¹⁴ Ahl-Waris 2010, 53–54.

ole todellinen menneisyys tai ajanjakso, vaan mielikuva siitä. Voidaankin kysyä, syntyykö perinne niin helposti, että jostakin asiasta vain käytetään sanaa perinne?¹¹⁵

Vaikka Vammalan kirjaimagoa voidaan kuvata suhteellisen totuudenmukaiseksi ja vahvaksi, voidaan kuitenkin kyseenalaistaa tämän totuuden syntyperä. Kun kulttuurin kuvaa ja käsitystä paikkakunnan perinteestä luodaan, on kysymys tietynlaisen historiakuvan luomisesta. Katja-Maria Miettusen mukaan historiakuvalla tarkoitetaan kokonaiskäsitystä siitä, millainen jokin menneisyyteen sijoittuva asia oli ja mikä on tuon asian merkitys nykyisyydessä.¹¹⁶ Historiakuvaa luotaessa halutaan poimia menneisyydestä tietyt seikat, korostaa niitä ja luoda ehjä, ymmärrettävä kokonaisuus. Menneisyys ei koskaan toistu historiankirjoituksessa samanlaisena kuin todelliset tapahtumat ovat olleet. Näin ollen totuuteen pyrkiväkin historiankirjoitus on aina pelkkä kuvajainen menneisyydestä. Kuka siis tietää, olisiko Vammalan imago hyvinkin erilainen, jos historiakuvaa luotaessa olisi päätetty korostaa erilaisia asioita.

Kuvaillessani kirjaperinnettä ja sen pohjalta muodostuvaa imagoa tulen vastanneeksi kysymyksen miten Vammalassa alettiin hyödyntää paikkakunnan omaa kirjallisuuteen liittyvää menneisyyttä julkisessa historiakulttuurissa. Toisin sanoen millaista imagoa ja mielikuvaa paikkakunnalle pyrittiin rakentamaan omaksuttavaksi ehdotetulla tulkinnalla menneisyydestä. Vammalassa tämä ehdotettu tulkinta menneisyydestä tarkoitti paikkakunnan kirjaan liittyvää perinnettä. Miksi sitten tietynlaista menneisyyttä ehdotetaan omaksuttavaksi? Leena Valkeapään mukaan tähän on kolme toisiinsa liittyvää syytä: näkyvyys, kiinnostavuus ja sopivuus.¹¹⁷ Kirjaperinne koettiin näkyväksi, onhan kirjallisuuteen liittyvä toiminta osa nykykulttuuria. Se koetaan myös kiinnostavaksi monesta eri näkökulmasta katsottuna ja esimerkiksi eri ikäryhmille tarjoiltuna. Ennen kaikkea kirjaperinne koettiin kuitenkin sopivaksi tulkinnaksi menneisyydestä. Sopivuudella tarkoitan totuudenmukaiseksi hyväksytyä, oikeaa menneisyyttä. Kirjaperinteeseen liittyviä kiinne-

¹¹⁵ Valkeapää 2006, 90.

¹¹⁶ Miettunen 2009, 18.

¹¹⁷ Valkeapää 2006, 89.

kohtia on Vammalan alueen menneisyydessä tarpeeksi paljon, jotta niiden varaan voidaan rakentaa koko paikkakunnan kulttuurinen imago.

Ajatus uudesta imagosta ei synny tyhjästä. Bouldingin mukaan jokaisessa imagon kehitysvaiheessa on vain tietty määrä vaihtoehtoisia kehityksen suuntia ja tapoja, koska kaikki rakentuu sen varaan, mitä aiemmin on ollut.¹¹⁸ Hyvä esimerkki tästä on teollistuminen. Jotta voitiin teollistua, täytyi tiettyjen reunaehtojen, kuten raaka-aineiden ja keksintöjen, olla olemassa. Samoin kirjaimagon synnylle oli elinehtona todellisen kirjaperinteen olemassaolo. Toisaalta kehitystä edeltää aina myös idea kehityksestä.¹¹⁹ Kirjaimagoa ei olisi keksitty tai kaupungissa ei olisi innostuttu asiasta, ellei kaupungin historia todella viittäisi tavallista runsaampaan kirjakulttuuriin, ellei uudelle imagolle olisi ollut tarvetta ja ellei imagon kehitykselle olisi ollut tarjolla muita puitteita. Kirjaimago perustuu vahvaan käsitykseen, imagoon, menneisyydestä. Voidaan aiheellisesti kysyä, onko imago historioitsijoiden luoma vai todellinen. Lähdekritiikistä on aihepiirin parissa hyötyä, ja useaan otteeseen on todettu, että kirjaimagoa ei ole luotu tyhjästä. Historiankirjoituksen tuki imagolle on kuitenkin tärkeä, sillä menneisyyden imago antaa voimaa sekä nykyisyyden että tulevaisuuden imagoille.¹²⁰

¹¹⁸ Boulding 1956, 95.

¹¹⁹ Boulding 1956, 122.

¹²⁰ Boulding 1956, 114.

4. Erikoistu tai kuole – imago on kehitettävä

Periaatteessa vahvan aseman saanut julkinen imago, esimerkiksi käsitys maailmankuvasta, siirtyy ihmiseltä ja sukupolvelta toiselle säilyen jotakuinkin ennallaan. Käytännössä näin ei kuitenkaan ole. Osa ihmisistä kykenee muuttamaan mielikuvia – he eivät seuraakaan vanhempiansa jalanjäljissä, vaan kyseenalaistavat yleisesti hyväksytyin käsikirjoituksen. Usein tällaisten ihmisten nimet ovat kadonneet tai muuttuneet myyteiksi ja jäljellä on vain heidän työnsä. Aikaan liittyvä imagomme, käsityksemme historiasta, on täynnä näitä suuria nimiä ja suuria ilmiöitä.¹²¹ Esimerkkejä tällaisista uusista imagoista ovat neoliittinen vallankumous, impressionismi, antibiootti ja pienemmässä mittakaavassa myös itse tutkimani kirjaimago. Kaikissa näissä esimerkeissä on kysymys siitä, että joku jossakin on alkanut ajatella eri tavalla kuin mihin on totuttu ja mikä on yleisesti hyväksytty. Uusi ajattelutapa on levinnyt ihmiseltä toiselle ja vähitellen on muodostunut mielikuvarakenne, jossa imago voi kehittyä julkiseksi. Kun näin on käynyt, ilmiön alullepanijaa ei mahdollisesti voida enää jäljittää. Tässä mielessä lähistorian tutkiminen on todella tärkeää. Historian tutkiminen ja tulkinta on silloin helpompaa, kun lähteitä vielä on saatavilla. Toisaalta tutkimuksen rajaus on ongelmallista. Kirjaimagon idea, vallankumouksellinen ajatus siitä, voisimmeko tehdä jotain toisin, on jäljitettävissä Tyrvään Sanomien lehdiltä. Tässä luvussa kuvaan imagon kehitysmallin toista vaihetta, perinteen pohjalta syntynyttä ideaa kirjaimagon kehittämisestä.

Vuonna 1979 Vammalassa järjestettiin Pirkanmaan Liiton vuosittaiseen toimintaan kuuluvat Pirkanmaan kulttuuri- ja kotiseutupäivät. Tapahtumalle valittua kirjallisuusteemaa, Pirkkalaiskirjailijat -yhdistyksen vierailua ja Vammalaa tapahtuman järjestämipaikkana perusteltiin Tyrvään Sanomissa näin: "[--]Vammalan seutu on tunnettu kirjallisista perinteistään ja monista suomen

¹²¹ Boulding 1956, 75.

kielen kehittäjistä ja uranuurtajista[--]"¹²² Kulttuuri- ja kotiseutupäivien aikana kirjallisuuden ja Vammalan kaupungin kirjaperinteen yhteydet nostettiin selvästi keskustelun aiheeksi. Lisäksi tapahtuman luonne oli alueen kehittämiseen pyrkivä.¹²³ Katsonkin, että vuoden 1979 kulttuuri- ja kotiseutupäivillä oli vaikutusta vuonna 1984 Vammalassa paikkakunnan matkailun kehittämiseksi järjestettyyn matkailuseminaariin ja siellä käytyyn keskusteluun ensimmäisten Vanhan kirjallisuuden päivien järjestämisestä. Norjan Sørlandetiin liitetyistä mielikuvista kirjoittava Berit Eide Johnsen toteaa: "Yksi tapa päästä eroon perinteisistä mielikuvista on kritisoida niitä. Toinen tapa on esittää vaihtoehtoja."¹²⁴ Juuri vaihtoehtojen esittämisestä Vammalan matkailuseminaarissa 1984 oli kysymys.

Suurin osa matkailuseminaarin keskustelusta keskittyi seuraavana vuonna ajankohtaiseen Kalevalan 150-vuotisjuhlavuoteen. Seminaarissa ideoitiin myös vapaammin Vammalan matkailun keittämistä. Näistä ideoista toinen paljon keskustelua herättänyt oli Pirunvuoreen rakennettava, Disneylandia vaikuttavampi Paholaisen maa, toinen Vanhan kirjallisuuden päivät. Vanhan kirjallisuuden päivät otti puheeksi Martti Helin, joka sai pian muiden muassa tietokirjailija Kai Linnilän tuen idealleen. Vanhan kirjallisuuden päivien järjestämistä Vammalassa perusteltiin kielentutkijoiden vankalla perinteellä.¹²⁵ Martti Helin (1928-) tunnetaan Tampereen Amurin työläismuseon ideoinnista, ja hän toimi Tampereen kaupungin museotoimenjohtajana vuosina 1969–1989. Myös Pirkanmaan Liitossa Helin toimi aktiivisesti. Sekä Helin että Antti Prusi tekivät pitkän uran Pirkanmaan Liiton kulttuuri- ja kotiseututoimikunnassa. Helinin uransa alkupuolella julkaisemat tekstit olivat enimmäkseen artikkeleita, ensimmäinen hänen julkaisemansa teos on *Tampereen kirkot ja hautausmaat* (1992). 1990-luvulla Helin on kirjoittanut ruokakulttuurista ja julkaissut

¹²² "Pirkkalaiskirjailijat vierailevat kouluissa" TS 18.10.1979.

¹²³ "Kirjallisuus kulttuuri- ja kotiseutupäivien teemana" TS 23.10.1979; "Pirkanmaan III Kulttuuri- ja kotiseutupäivät" PV 1980, 71–72.

¹²⁴ Johnsen 2008, 35. (Kirj. suom. "One way to get rid of traditional images is to criticise them. Another way is to introduce alternatives.")

¹²⁵ "Kalevala kuuluu myös meille" TS 17.5.1984; "Tällä kerralla" TS 17.5.1984; "Vammalan matkailuun haettiin ideoita. Mitäpä jos järjestettäisiin Vanhan kirjallisuuden päivät?" TS 17.5.1984.

myös runoteoksen.¹²⁶ Heliniä pyydettiin puhujaksi kevään 1984 seminaariin, jonka tarkoituksena oli siis kehittää Vammalan matkailua. Helin piti kuitenkin tarjottua otsikkoa ”Mitä nähtävää turistilla on Vammalassa?” turhan latteana, ja asettikin esityksensä ehdoksi muutoksen otsikkoon. Helin puhui lopulta itse muotoilemastaan aiheesta ”Mitä helvetin tekemistä turistilla on Vammalassa?” Helinin tavoitteena oli puheenvuorossaan ravistella kaupungin matkailun kehittäjiä ja nostaa paikallisten päättäjien tietoisuuteen muun muassa Tyrvään kirjakaupan ja Kirjakellarin maine ja saavuttama asema kirjaharrastajien keskuudessa.¹²⁷

Kesällä 1983 aloitettiin Helsingin yliopiston kirkkohistorian laitoksen, Helsingin yliopiston kirjaston ja Suomen Akatemian vanhemman suomalaisen oppihistorian projekti vanhan kirjallisuuden kartoittamiseksi. Projektin tarkoituksena oli kartoittaa ennen vuotta 1850 painettu kirjallisuus koko maassa ja koekartoituksella pyrittiin kehittämään toimiva kartoitusmenetelmä. Kesällä 1983 suoritettiin kirjallisuuden koekartoitus kahdessa kunnassa, vuonna 1984 vuorossa oli Vammalan seutu ja seuraavana vuonna hanke laajennettiin koko Suomea koskeväksi.¹²⁸ Vammalan valinta koekunnaksi perustui oletukseen siitä, että luetteloitavaa materiaalia pitäisi seudulta löytyä. Koekartoitusta toteuttaneen tutkija Ari Tammen mukaan oletuksen taustalla on tutkimuksia esimerkiksi lukeneisuuden ja hengellisten kirjojen levinneisyydestä.¹²⁹ Kartoituksen edessä Vammalan seudulta löytyi odotusten mukaan runsaasti vanhaa kirjallisuutta. Kun edellisenä kesänä tehty kartoitus kokosi Tenholassa 118 kirjaa ja Ylihärmässä 345 kirjaa, nousi Vammalan kirjamäärä noin seitsemään sataan kappaleeseen.¹³⁰ Kirjakartoitus oli hyvin tärkeä hanke kirjaimagon kehittymisen kannalta, koska se ensinnäkin todistaa vahvan kirjaan liittyvän perinteen todeksi ja toisaalta argumentoi Vanhan kirjallisuuden päivien puolesta. Kirjakartoitusta ei

¹²⁶ Tiitinen 2002, 126–127.

¹²⁷ Numminen 2007, 95.

¹²⁸ ”Vanha kirjallisuus kartoitetaan” TS 26.6.1984.

¹²⁹ ”Vanhan kirjallisuuden koekartoitus Vammalassa” TS 26.6.1984.

¹³⁰ ”Kirjavihjeitä auliisti tarjolla” TS 2.8.1984; ”Kirjavanhusten määrä ylitti ennako-odotukset” TS 1.11.1984.

mainita esimerkiksi Tuomas Rantalan toimittamassa teoksessa *Kirjan ja kirjallisuuden puolesta. Suomen vanhan kirjallisuuden päivät 25 vuotta* (2009), vaikka teoksessa muuten esitellään tarkasti tapahtuman syntyyn vaikuttaneita seikkoja ja itse tapahtuman vuosittaista kehitystä. Tyrvään Sanomien välittämän mielikuvan mukaan kirjakartoituksella oli kuitenkin vähintään muita argumentteja tukeva vaikutus kirjapäivien syntyyn ja vanhan kirjakulttuurin korostumiseen paikkakunnan imagossa.

Matkailijoille 1980-luvun alun Vammala näyttäytyi vanhojen kirkkojen ja kauniin vesistön kaupunkina. Tämä kuva ei kuitenkaan ollut erityisen kilpailukykyinen verrattuna moniin muihin suomalaisiin paikkakuntiin. Vuonna 1994 Rautaveden kulttuuriympäristö määriteltiin ympäristöministeriön toimesta kansallismaisemaksi, ja kulttuurimaisema sai virallisesti sille kuuluvan arvon. Kauniiden maisemien vetovoiman ei koettu kuitenkaan olevan riittävä matkailijoiden houkuttelemiseksi. Niinpä 1980-luvulta lähtien matkailualan kehittämiseksi tehtiin paljon työtä. Erityisesti oltiin kiinnostuneita kehittämään paikkakunnalle uutta kesätapahtumaa, sillä useilla paikkakunnilla oli jokin yksittäinen vetonaula matkailijoille. Tapahtumien sopivasta määrästä oli myös eriäviä mielipiteitä, järjestettiin Vammalan seudulla runsaasti pienempiä kesätapahtumia.¹³¹

Keskustelu matkailuseminaarissa johti päätökseen kirjapäivien järjestämisestä jo seuraavana kesänä. Vanhan kirjallisuuden päivistä tuli se kaivattu kesätapahtuma, joka toi matkailijoita kaupunkiin vuosittain. Kirjatapahtumasta povattiin jo varhaisessa vaiheessa Vammalalle uutta matkailuvalttia. Kirjapäivien mahdollisen menestyksen yhteydessä tuotiin esiin myös englantilainen Yorkin kaupunki, joka on tunnettu kirjakaupunkina.¹³² Ensimmäisten kirjapäivien jälkeen Tyrvään Sanomat veti yhteen etusivullaan tapahtuman onnistumisen: ”Vammalan ensimmäinen, ikioma ja omaperäinen, valtakunnallinen kesätapahtuma Vanhan kirjallisuuden päivät onnistui yli

¹³¹ ”Tapahtumia – tapahtumia” TS 28.7.1984 [pääkirjoitus].

¹³² ”Ensi kesänä aloitetaan: Vanhan kirjallisuuden päivistä matkailuvaltti Vammalalle?” TS 26.1.1985.

odotusten.”¹³³ Ensimmäisillä kirjapäivillä kesällä 1985 oli seitsemän antikvaarista kirjamyymyjää ja noin tuhat kävijää. Jo ensimmäisenä vuonna tapahtuma koettiin onnistuneeksi ja se sai myönteistä palautetta. Tapahtuma ajoitettiin myös sopivasti, sillä se oli luonnollinen osa *Kalevalan* 150-vuotisjuhlavuoden tapahtumia.¹³⁴ Seuraavana vuonna Vanhan kirjallisuuden päivien todettiin jo tulevan perinteeksi.¹³⁵

Imagon luomisen tarvetta tuodaan Tyrvään Sanomissa esiin nimenomaan matkailun kannalta. Ennen kirjaimagon läpimurtoa Vammala tunnettiin esimerkiksi Spede Pasasen sketsistä *Kielikurssi*, jossa käännetään paikkakuntien nimiä ruotsin kielelle.¹³⁶ Vammalan nimeksi tuli *Invaliditet*, ja tämä mielikuva kaupungista on ollut hyvin sitkeä. Invaliditet-vitsi nostetaan esiin myös Tyrvään Sanomissa, jonka mukaan keväällä 1985 Vammalan matkailu on pelkkä tyhjä hokema, ja todellinen imago on yhä Invaliditetiin sidoksissa.¹³⁷ Kirjaimagon ilmentymänä ja Vanhan kirjallisuuden päivien myönteisenä seurauksena Vammalaa alettiin vähitellen paikallislehdessä kutsua yleisesti kirjallisuuskaupungiksi¹³⁸ tai tarkemmin Kirja-Vammalaksi. Kirja-Vammala -nimitystä käytti ensimmäisen kerran kirjailija Kai Linnilä *Kirjakauppa* -lehdessä.¹³⁹ Vuodesta 2006 alkaen Kirja-Vammalalla tarkoitetaan kaupungin hallinnollista yksikköä, johon kuuluvat kaikki kaupungissa toimivat kirja-alan yritykset. Alussa, muutamien kirjapäivien jälkeen, Kirja-Vammalalla viitattiin kuitenkin imagoon. Se oli kaupungin luonnetta määrittävä kutsumanimi, jota käytettiin runsaasti eri yhteyksissä. Ilman Vanhan kirjallisuuden päiviä vuosittain toistuvana ja alati kasva-

¹³³ ”Vanha kirjallisuus veti Vammalaan” TS 9.7.1985.

¹³⁴ ”Kalevalaa juhlitaan Vammalassa” TS 18.12.1984.

¹³⁵ ”Vammala on saanut kesätapahtumansa” TS 14.6.1986 [pääkirjoitus].

¹³⁶ Spede Show - Voihan rähmä 1973-1984 [dvd-levy] 2006. MTV3 ja Panvision.

¹³⁷ Vänttinen, Ilkka: ”Matkailumarkka vaatii Vammalalta hyvän nimen” TS 13.5.1985.

¹³⁸ Nikkilä, Hannu: ”Vammalasta kirjallisuuskaupunki” TS 18.5.1985.

¹³⁹ ”Ohjelmaa kymmeneksi kesäksi” TS 21.11.1985 [pääkirjoitus].

vana kesätapahtumana on vaikea kuvitella olevan olemassa vahvaa Kirja-Vammalan imagoa. Vuonna 1995 Kirja-Vammalan todetaan Tyrvään Sanomissa olevan jo vakiintunut käsite.¹⁴⁰

Paikkakunnan nimeäminen Kirja-Vammalaksi on osa kaupunkimarkkinointiin kuuluvaa erisnimiajattelua.¹⁴¹ Kunta voi markkinoida itseään tavoitellen tilannetta, jossa jo kunnan nimen näkeminen tai kuuleminen synnyttää positiivisia mielikuvia. Tällöin kysymys alkaa olla tuotteistamisesta, brändäyksestä. Kirja-Vammalan kohdalla erisnimiajattelu ei toteudu täysin. Haluttu imago saadaan välitettyä ainoastaan käyttämällä etuliitettä kirja. Pelkkä kunnan nimi ei vielä herätä toivottuja ajatuksia yleisössä. Kirja-Vammalan voidaankin katsoa olevan eräänlainen väliappi kohti Vammalaa tai Sastamalaa kunnan nimenä, joka erisnimiajattelun mukaisesti omana itsenään herättää myönteisiä – ja kirjaan liittyviä – mielikuvia.

Jack Trout ja Gustav Hafrén (Seppo Hyrkäs suom.) ovat kirjoittaneet erikoistumisesta markkinoinnin alalla oppaan *Erikoistu tai kuole. Selviytyminen tappavan kilpailun aikakautena* (2003). Teoksessa esitellään muutaman vuosikymmenen aikana, eli noin 1970-luvulta lähtien, vallalla ollutta kilpailutilannetta tuotteiden markkinoinnissa. Kilpailu on kehittynyt jatkuvasti kovemmaksi, sillä valittavana olevien tuotteiden määrä kasvaa ja toisaalta yhä useampi ihminen on maksukykyinen. Teoksen pääajatuksen mukaan kilpailutilanteessa tuottajalla on kaksi vaihtoehtoista tulevaisuuskuva. Joko tuotteen pitää erilaistua, erottua muista, tai se vähitellen, tuotteen ominaisuuksista riippuen, kuolee. Vaikka teoksessa käsitellään markkinataloutta ja selvästi ostettavissa olevia tuotteita, voidaan kilpailutilanteessa olevan kunnan erilaistuminen rinnastaa minä tahansa muun tuotteen erilaistumiseen.

Troutin ja Hafrénin teoksessaan esittelemä kuva kilpailun ehdottomuudesta ja siihen ratkaisuksi keksitystä erilaistumisen keinosta näkyy myös kirjaimagon kehityksessä. Vammalan kaupunki

¹⁴⁰ "Suomi-kuvaa ja Vammala-kuvaa" TS 29.6.1995 [pääkirjoitus].

¹⁴¹ Erisnimiajattelusta ks. Aula, Vehkalahti ja Äikäs 2007, 17.

löysi itsensä 1970-luvun lopulla kilpailutilanteesta. Kilpailutilanne oli sama kaikille paikkakunnille ja johtui paitsi Cantellin kuvaamasta globalisaatiokehityksestä¹⁴², myös aluepolitiikan aktivoitumisesta 1970-luvulla.¹⁴³ Myös kaupunkitutkimuksessa muutos on otettu huomioon. Viime vuosikymmenien aikana on havaittu toistuvasti, että tehokkaasti organisoitu liikenne ja rakentaminen sekä muut kuntien perustehtävät eivät ole lainkaan riittäviä tekijöitä luomaan kaupungille menestystä ja hyvinvointia, vaan kaupunkikokonaisuus on huomattavasti monimutkaisempi.¹⁴⁴ Tyrvään Sanomien aineiston perusteella on vaikea sanoa, kuinka selvästi muuttuva tilanne tiedostettiin. Esimerkiksi matkailuseminaarin järjestäminen on yksi viite siihen suuntaan, että ongelma nähtiin ja sille haluttiin tehdä jotain. Myös kuntien markkinoinnissa eri tiedotusvälineiden kautta kilpailu otettiin huomioon.¹⁴⁵ Aiheeseen liittyvät tekstit ovat kuitenkin hajanaisia ja niin kuin usein murrostilanteiden kohdalla, ne on helpompaa hahmottaa etäältä. Tyrvään Sanomien mukaan suurin ongelma oli matkailijoiden vähäisyys.¹⁴⁶ Siihen haluttiin löytää ratkaisu matkailuseminaarissa vuonna 1984. Ratkaisuksi keksittiin Vanhan kirjallisuuden päivät, joiden järjestämisen myötä päädyttiin samansuuntaiseen kehitykseen kuin Troutin ja Hafrénin esittelemä erilaistumisen nelivaiheinen malli.¹⁴⁷ Kirjaimagosta tuli kaupungin muista samanlaisista kaupungeista erilaistava idea.

Kaupungin synty tapa, ikä, väkiluku, merkitys, sijainti ja luontosuhteet, muoto ja tiiviys, rakennustapa ja suunnittelu, uskonto, kulttuuri, elinkeino- ja väestörakenne sekä maanpuolustus ovat perustekijöitä, jotka erilaistavat kaupungeja.¹⁴⁸ Nämä tekijät ovat erilaistavia kuitenkin vain, jos kaupunki jonkun ominaisuuden kautta on todella erikoinen. Vammalan kaupungissa kyse on

¹⁴² Cantell 1993, 72–74.

¹⁴³ Juusela 2009, 147.

¹⁴⁴ Immonen & Terho 1999, 116.

¹⁴⁵ ”Kunnat mainostamaan” TS 27.10.1984.

¹⁴⁶ ”Turisteja Vammalassa tavallista vähemmän” TS 8.7.1982.

¹⁴⁷ Trout & Hafrén 2003, 87–93.

¹⁴⁸ Virtanen 1998, 19–39.

melko tavallisen suomalaisen, pienehkön maalaiskaupungin imagosta. Mikään esimerkiksi kaupungin syntytavassa, elinkeinorakenteessa tai sijainnissa ei varsinaisesti riitä erottamaan sitä selkeästi erilleen muista samantyyillisistä suomalaisista kaupungeista. Tarvitaan siis yksityiskoh-
taisempaa erottelua, jotta imagotekijä saadaan esille. Virtanen esittää Vammalan kuuluvan niihin kaupunkeihin, jotka ovat löytäneet paikallisesta tuotteesta imagonsa.¹⁴⁹ Tämä paikallinen tuote on tietysti kirja.

Kirjaimago on imagona toimiva, sillä se on lähempänä absoluuttista kuin kollektiivista imagoa.¹⁵⁰ Kollektiivisen imagon jakavat keskenään esimerkiksi teollisuus- yliopisto- ja satamakaupungit. Niitä kaikkia määrittävä tekijä on niille yhteinen, ja satamakaupungin on vaikea satamaominaisuutensa perusteella erottua muiden satamakaupunkien joukosta. Kirjakaupunkeja sen sijaan on vähemmän. Vammalan kirjaimago ei kuitenkaan ole ainoa laatuaan, vaan kirjakaupungin imagoa on luonut itselleen Suomessa myös Savonlinna. Vaikka kirjakaupungin idea ei olekaan uniikki, on se huomattavasti absoluuttisempi idea kuin imagon kehittäminen esimerkiksi vesistön ympärille. Tehokkain imago on tietysti absoluuttinen. Sellainen on esimerkiksi Italian Venetsialla, joka on kanaaleineen ainutlaatuinen kaupunki. Imago voi olla myös konkreettinen tai abstrakti riippuen siitä, mihin se liitetään. Esimerkiksi Suomenlinnan imago on konkreettinen kun taas esimerkiksi paikalliseen legendaan liittyvä imago on abstrakti.¹⁵¹ Mielestäni Vammalan kirjaimagossa abstrakti ja konkreettinen kohtaavat. Imagolla on konkreettinen, henkilöihin, paikkoihin ja tapahtumiin perustuva tausta, mutta kirjassa ja kirjallisuudessa on läsnä myös henkisempi, abstrakti puoli. Kirjaimagon abstrakti puoli on yhteydessä imagoon sosiaalisena konstruktiona. Se perustuu menneisyyteen, joka ei ole yhtä helposti käsin kosketeltavissa kuin Suomenlinna - kirjaimago koostuu pienemmistä artefakteista ja hajanaisemmasta perinteestä.

¹⁴⁹ Virtanen 1998, 74.

¹⁵⁰ Imagon absoluuttisuudesta tai kollektiivisuudesta ks. Virtanen 1998, 11–12.

¹⁵¹ Virtanen 1998, 9.

Kirjaimago ei syntynyt itsestään vaan yhteistyön ja keskustelun tuloksena ratkaisuksi matkailualan ongelmiin. Selkeä tarve luoda kaupungista mielikuva, joka houkuttelee kaupunkiin matkailijoita, on rinnastettavissa paljon vanhempaan ja osittain hyvinkin erilaiseen tarpeeseen, pyhimyskultin tarpeeseen. Jo Suomen varhaiskeskiajalla historiaa käytettiin apuna Pyhän Henrikin kultin kehittämiseksi. Ruotsin itäisessä maakunnassa oman pyhimyskultin levittäminen koettiin tarpeelliseksi. Pyhän Henrikin legendan laatijoille ja katoliselle yleisölle ristiretki Suomeen oli todellisuutta ja vaikutti käsitykseen kristinuskon saapumisesta Suomeen. Kertomukset Pyhästä Henrikistä ja Lallista olivat keskiajalla hengellistä historiankirjoitusta, joka vaikutti ihmisten identiteettiin. Samat kertomukset ovat nykyäänkin osa suomalaista identiteettiä ja tarve oman ”kansallispyhimyksen” olemassaololle näkyy yhä. Pyhimyskulttuurin leviäminen vaati kolmea asiaa. Ensinnä tarvittiin papiston poliittinen hyväksyntä kultille. Toisaalta tärkeää oli maallikoiden innostus ja aineellinen avustus, jotta esimerkiksi pyhimyspatsaita tai kokonaisia pyhimyksen nimeä kantavia kirkkoja voitiin rakentaa.¹⁵² Nämä lähtökohdat eivät ole muuttuneet miksikään keskiajalta nykyaikaan siirryttäessä. Jotta jokin mielikuva, aate tai idea saadaan leviämään tai vakiintumaan, tarvitaan yhä päättäjien tuki asialle, kansan innostus sekä taloudellisia resursseja. Nämä vaatimuksen toteutuvat myös Vammalan kirjaimagon kehityksessä.

¹⁵² Heikkilä 2005, 55; 73–74; 245–246.

5. Kirjakulttuuria kirjakaupungissa

Tässä luvussa esittelen kirjaimagon kehitysmallin kolmannen vaiheen, jossa ajatusta kirjaimagosta pidetään yllä julkisessa keskustelussa. Tuon luvussa esiin teemoittain tärkeimpiä imagon ylläpitoon ja kehittämiseen vaikuttaneita henkilöitä ja tapauksia sekä esittelen Vanhan kirjallisuuden päivien kehittymistä suureksi kesätapahtumaksi. Imagon kehitysmallin ylläpitovaihe on pitkä ja jatkuu tänäkin päivänä. Ajatusta kirjaperinteestä, kirjaimagosta ja kirjakaupungista on pidettävä esillä jatkuvasti tai ainakin ajoittain, jotta imago sosiaalisena konstruktiona säilyy ja kehittyi olemassa olevana tietorakenteena ihmisten mielissä. Kirjaimagon ylläpitovaihe alkoi samaan aikaan, kun ensimmäiset tietoiset toimet imagon kehittämiseksi aloitettiin. Kirjaimagoa ylläpidetään ja vahvistetaan aina, kun tehdään jotakin kirjakulttuurin hyväksi ja toiminta pääsee lehden palstoille ja sitä kautta laajempaan tietoisuuteen - Tyrvään Sanomien rooli imagokeskustelun ylläpitäjänä on merkittävä.

Loppuvuodesta 1988 Vammalan kaupungin perustamaan kulttuurisihteerin virkaan astui Ilpo Tiitinen (1947–2008). Tiitisen tehtävä Vammalassa vaihtui kulttuurisihteeristä kulttuuritoimenjohtajaksi ja edelleen kirjastotoimenjohtajaksi. Näin ollen Tiitinen organisoi eri tavoin koko kaupungin kulttuurielämää. Tiitinen oli mukana myös valitsemassa Finlandia-palkinnon ehdokkaita vuonna 1994.¹⁵³ Tiitisen valttikortti kulttuurisihteerinä olivat hänen aiemmin solmimansa suhteet eri paikkakunnilla. Tiitinen oli toiminut Tampereen ja Helsingin yliopistoissa ja tätä kautta pystyi hankkimaan Vanhan kirjallisuuden päiville nimekkäitä esiintyjiä.¹⁵⁴ Tiitisen työn merkitys kaupungin markkinoinnissa huomataan Tyrvään Sanomissa useaan otteeseen. Tiitistä kehuaan persoonalliseksi, sanavalmiiksi pr-mieheksi ja todetaan, ettei Vammalaa oikeastaan edes markki-

¹⁵³ ”Tiitinen karsii Finlandia-palkittavaa” TS 16.6.1994.

¹⁵⁴ Rantala 2009, 53.

noitu ennen Tiitistä ja Vanhan kirjallisuuden päiviä.¹⁵⁵ Tiitisen ohella kirjaimagoon ja sen ylläpitoon vaikutti merkittävästi kaupunginsihteeri ja järjestöissä aktiivisesti toiminut Hannu Nikkilä. Tyrvään Sanomat välittää niin Nikkilästä kuin Tiitisestäkin kulttuurimyönteisen kuvan: paras tulos syntyy, kun oma harrastus ja kiinnostuksen kohde sattuu olemaan myös ammatti. Nikkilä oli mukana järjestämässä vuoden 1984 matkailuseminaaria ja on näin alusta saakka ollut selvillä Vanhan kirjallisuuden päivien kehityksestä. Nikkilä oli myös mukana tekemässä sitä päätöstä, että Vanhan kirjallisuuden päivät todella järjestetään Vammalassa.¹⁵⁶ Tyrvään Sanomissa julkaistaan useaan otteeseen Nikkilän ajatuksia. Vuonna 1988 Nikkilä korosti Kirja-Vammalan kokonaisuuden merkitystä: ”Yksittäinen organisaatio [Vanhan kirjallisuuden päivät], vaikka olisi kuinka hyvä ja näkyvä, ei voi yksin muodostaa hyvää kuvaa koko kaupungista.”¹⁵⁷

Kuvittaja Mauri Kunnas (1950-) on lastenkirjailija, jonka teoksia on käännetty kymmenille eri kielille. Kunnas valmistui ylioppilaaksi Vammalan yhteislyseosta 1969 ja valmistui taidegraafikoksi 1975. Kunnas ehti työskennellä muun muassa pilapiirtäjänä Helsingin Sanomissa Kari Suomalaisen kanssa, ennen kuin päätti ryhtyä vapaaksi kirjailijaksi.¹⁵⁸ Kunnaksen synnyinkaupungin imagon kannalta mielenkiintoisia ovat kirjoihin piirretyt viitteet Vammalaan. Useiden piirrosten taustana on vanha Vammala, se kaupunki, johon Kunnas nuorena kiintyi. Esimerkiksi teoksessa *Koiramäen talvi* (1988) on kuvattuna Tyrvään Pyhän Olavin kirkko, vanha pappila, Vammaskosken silta, Tyrvään kirkko rakennusvaiheessa, Jaatsin talo, taiteilija Galle Axelsson piirtämässä ukkoa ja varista sekä Kestikievari Karkun Paavilla.¹⁵⁹ Tyrvään Sanomat on seurannut Kunnaksen uraa alusta asti, mutta kiinnostus piirtäjää kohtaan on tietenkin kasvanut menestyksen myötä. Uransa aikana Turussa ja Espoossa vaikuttaneen Kunnaksen sidos syntymäkaupun-

¹⁵⁵ ”Tavataan Vammalassa!” TS 2.7.1992 [pääkirjoitus]; Vántinen, Ilkka: ”Virtarannasta Katri-Helenaan” TS 30.6.1994, B-osa.

¹⁵⁶ Rantala 2009, 48.

¹⁵⁷ ”Vammalan mielikuva kiinni meistä kaikista” TS 1.12.1988.

¹⁵⁸ Tiitinen 2002, 136–138.

¹⁵⁹ Kunnas 1988, 17–18; 27–28; 33–34; Kunnas 2009, 118–119.

kiin on säilynyt vahvana, sillä kesät Kunnas viettää edelleen Sastamalassa. Kunnaksen toiminta kirjaimagon ylläpitämiseksi on ehkä etäistä ja mahdollisesti osin tahatonta, mutta todella tehokasta. Kunnasta voidaankin pitää kirjaimagon kehityksessä oleellisena idolina. Hän on henkilö, johon paikkakunnalta lähtöisin olevana on mahdollista samaistua, ja joka tekee paikkakuntaa muualla tunnetuksi. Lisäksi hänen teoksiinsa piilottamat viitteet kotipaikkakuntaan herättävät mielenkiintoa ja iloisia jälleennäkemisiä paikallisissa lukijoissa.

17. heinäkuuta 1992 vietettiin ensimmäisen kerran Kansanvallanpäivää Suomen ensimmäisen hallitusmuodon vahvistamisen kunniaksi. Tuolloin juhla oli kansallinen. Vammalan ja Mouhijärven kunnissa, nykyisessä Sastamalassa, kansanvallanpäivän viettäminen jäi kuitenkin perinteeksi. Vuosittain kansanvallanpäivänä kokoonnutaan torille tapahtumaan, jossa sana on vapaa. Lisäksi tapahtumassa julkistetaan vuoden avainhenkilö -äänestyksen tulos. Kaupungin avainhenkilöksi valitaan Tyrvään Sanomien lukijäänestyksellä paikkakuntalainen, joka on toiminut kunnan hyväksi ja tehnyt paikkaa tunnetuksi. Vuonna 1992 avainhenkilöksi äänestettiin kotiseutuneuvos Antti Prusi, vuonna 1993 kaupunginsihteeri Hannu Nikkilä, vuonna 1994 taiteilija Mauri Kunnas ja vuonna 1997 kulttuuritoimenjohtaja Ilpo Tiitinen. Voittajan lisäksi äänestyksen kärkikymmenikkö on ollut hyvin kulttuuripitoinen.¹⁶⁰

Paikallinen kirjakulttuuri on ollut Tyrvään Sanomissa esillä myös *Sastamalan historia* -teosten kirjoitushankkeen myötä. Vaikka Vammalan seudun historiaa on tutkittu runsaasti ja esimerkiksi Tyrvään seudun Museo- ja Kotiseutuyhdistyksen julkaisusarja luo monipuolisen kuvan menneisyydestä, on kattavan paikallishistorian kirjoittaminen ollut esillä jo vuosikymmenten ajan. Paikallishistoriaa alettiin kaivata jo 1920-luvun lopulla ja uudelleen 1960-luvulla. Lopulta loppuvuodesta 1983 historiateoksen kirjoitus alkoi.¹⁶¹ Sastamalan historian esityksen tekeminen oli Vammalasta kotoisin oleville arkeologian professori Unto Salolle ja filosofian tohtori Juhani Piilo-

¹⁶⁰ "Vammala sai Nikkilästä kultturellin Avainhenkilön" TS 20.7.1993.

¹⁶¹ "Sastamalan historia" TS 13.12.1983 [pääkirjoitus].

selle monivuotinen urakka. Unto Salon esihistoriaa käsittelevä ensimmäinen osa julkaistiin vuonna 2004, ja Juhani Piilosen uudempia aikoja käsittelevät osat 2 ja 3 julkaistiin vuosina 2007 ja 1997.

Suuri, neljä nidettä sisältävä ja lähes 2300 sivun voimin paikallishistoriaa valottava projekti on nähtävissä merkittävänä tekijänä paikallisen historiakuvan ja -kulttuurin muodostumisessa. Sama merkitys on luonnollisesti liitettävissä suurten paikallishistoriateosten yhteyteen millä paikakunnalla ja minä aikana tahansa. Historiateokset tuovat menneisyyden luotettavalla tavalla lähelle paikallista asukasta ja tarjoavat mahdollisuuden pohtia, onko menneisyydellä sijaa omassa elämässä ja identiteetissä. Eri näkökulmista eri yhteyksissä tuotettu paikalliskirjallisuus on lisääntynyt viime vuosikymmenten aikana huomattavasti. Seppo Knuutila arvelee, että yhtenä syynä tähän kehitykseen on pelko paikallisuuden katoamisesta.¹⁶² Epävarmana, globalisaation muutosten täyttämänä aikana turvan ja juurien etsiminen menneestä tuntuu luonnolliselta toimintamallilta. Toisaalta *Sastamalan historia* -teosten suunnittelu oli ollut esillä jo useita vuosia aiemmin, kun kaupunkikilpailu ei ollut vielä ajankohtaista. Kenties paikallisuuden korostaminen vastareaktiona globalisaatiolle oli kuitenkin tiedostamaton syy siihen, miksi historiaprojekti lopultakin 1980-luvulla aloitettiin.

Kirjaimagokeskustelun ylläpitämiseen on vaadittu myös hieman onnea. Vammalan seurakunnalla on hallussaan tutkimuksen alussa esitelty kehtokirja, vuonna 1485 painettu hetkipalveluskirja. Syksyllä 1993 Tyrvään pappilassa sattui vesivahinko ja museonjohtaja Esko Pietilä löysi pappilan kellaria tyhjentäessään toisen kehtokirjan. Kyseinen teos on nimeltään *Psalterium cum canticis, Daavidin psalttari*, ja se on painettu todennäköisesti 1490-luvulla. Näin ollen kirja on suunnilleen saman ikäinen kuin Turun *Missale Aboense*.¹⁶³ Tutkija Jussi Nuortevan mukaan on harvinainen

¹⁶² Knuutila 2001, 52.

¹⁶³ "Vesivahinko paljasti kansallisesti merkittävän löydön. Ikivanha kirja esiin pappilan kellarista" TS 11.11.1993.

sattuma, että kaksi kolmesta Suomen kehtokirjasta löytyy samasta seurakunnasta.¹⁶⁴ Tällainen löytö nosti vanhan kirjan jälleen puheenaiheeksi ja tuki entisestään Vammalan mainetta vanhan kirjan kaupunkina. Toisen kehtokirjan löytymistä voidaan pitää eräänlaisena käänteenä suhtautumisessa kirjakaupungin imagoon. Konkreettisen esineen, historian lähteen, omistamisesta ja sijoittamisesta tulee helposti emotionaalinen kysymys ja niin kävi myös inkunaabelin kohdalla -meidän menneisyyteemme liittyvä esine tulee olla meillä. Kun Ulvilassa tehtiin vuonna 2004 Suomen suurin keskiaikainen rahalöytö, samantyylistä keskustelua käytiin rahojen säilytyspaikasta. Keskustelut kuvaavat hyvin sitä merkitystä, mikä käsin kosketeltavalle menneisyyden lähteelle annetaan. Ulvilan rahalöytö on esillä Porissa Satakunnan museossa, mutta näyte löydöstä on nähtävillä Ulvilan kirkossa.¹⁶⁵ Myös kehtokirja sai jäädä löytämispaikkakunnalleen Sastamalan seurakunnan haltuun.

Imagon aktiivisuutta voidaan kuvata sanomalla sen olevan joko dynaaminen, perinteistä kiinni pitävä tai passiivinen.¹⁶⁶ Dynaaminen imago ilmenee toiminnallisuutena, aktiivisuutena ja eteenpäin menona. Perinteistä kiinni pitävä imago taas luonnehdinnan mukaan pidättäytyy perinteisissä, kenties näyttäytyy vuodesta toiseen samanlaisena tai kuitenkin kehitty hiljalleen. Passiivinen imago on kehnoin vaihtoehto, sillä se viittaa mielenkiinnon ja innoituksen puutteeseen imagoityössä. Passiivista imagoa ei kehitetä, ehkä ei edes käytetä. Kirjaimagossa on eri näkökulmista pohdittuna monta puolta, mutta sanoisin sen silti olevan pohjimmiltaan sekä dynaaminen että perinteistä kiinni pitävä. Tyrvään Sanomien runsas uutisointi kirjateemaan liittyen viittaa imagon dynaamisuuteen. Toisaalta tekstejä tarkemmin analysoidessa on huomionarvoista, että kysymys ei aina ole varsinaisesta imagoityöstä. Imagoityössä on kysymys nimenomaan imagon kehittamisestä. Tyrvään Sanomat taas uutisoi tapauksista ja toimista, joissa kirjakulttuuri on vahvasti mukana, mutta imago rakentuu kulttuurityön oheistuotteena. Perinteistä kiinni pitävä imago ilmenee erityisesti vuosittain kirjapäivien muodossa periaatteella sama aika, sama paikka.

¹⁶⁴ Vänttinen, Ilkka: "Eskon tärppi osui vanhan kirjan Vammalaan" TS 13.11.1993.

¹⁶⁵ Valkeapää 2006, 87.

¹⁶⁶ Virtanen 1998, 12.

Perinnepainotteisuutta kuvastaa tietysti myös kolmannessa luvussa esitelty kirjaperinne, joka on koko imagon perusta ja joka Tyrvään Sanomien toimesta on esillä varsin vahvasti koko 1980- ja 1990-luvun aikana.

Ensimmäisillä kirjapäivillä kesällä 1985 paikalla oli seitsemän antikvaarista kirjamyymyjää ja noin tuhat kävijää. Onnistuneen tapahtuman kehitystä voidaan edelleen kuvata luvuilla, sillä tapahtumaan osallistuu nykyään vuosittain noin 60 antikvaarista kirjamyymyjää, esittelypisteitä on noin 40 ja kävijämäärä on noussut kahteenkymmeneen tuhanteen.¹⁶⁷ Vuoden 2011 kävijämääräksi mitattiin noin 15 000. Tapahtuma on monipuolistunut vuosien saatossa. Kirjamyynnin lisäksi ohjelmaan kuuluu korkeatasoisia kirjallisuuteen liittyviä seminaareja, keskusteluita, näyttelyitä, kirjahuutokauppaa ja kirjailijatapaamisia.¹⁶⁸ Tapahtuma on monipuolistunut vuosien saatossa. Kirjamyynnin lisäksi ohjelmaan kuuluu korkeatasoisia kirjallisuuteen liittyviä seminaareja, keskusteluita, näyttelyitä, kirjahuutokauppaa ja kirjailijatapaamisia. Kirjaimagon kannalta on oleellista, että kirjatapahtuma on toistunut vuosittain samaan aikaan ja säilynyt suunnilleen samanlaisena, vaikka kehitystä toki onkin tapahtunut. Toistuva, tutunoloinen tapahtuma on pitänyt kirjakulttuurin puheenaiheena ympäri vuoden ja vuodesta toiseen.

Tuomas Rantalan toimittamassa teoksessa *Kirjan ja kirjallisuuden puolesta – Suomen Vanhan kirjallisuuden päivät 25 vuotta* (2009) on kattavasti esitelty kirjapäivien vuosittaisia painopisteitä ja tapahtuman kehitystä. Merkittäviä kehitysaskleita olivat vuonna 1986 tapahtuman siirtäminen Sylvään koulun tiloihin ja vuonna 1987 Suomen Vanhan kirjallisuuden päivät ry:n perustaminen. Yhdistyksen tarkoituksena on edistää vanhan kirjallisuuden säilymistä, tuntemusta ja tunnetuksi tekemistä sekä toimia vanhasta kirjallisuudesta, sen tutkimisesta, huollosta, näytteille asettamisesta ja arvostuksesta kiinnostuneiden henkilöiden ja yhteisöjen yhdyssiteenä. Yhdistys oli käytännössä perustettava, jotta tapahtumaa voitaisiin kaupungin hallintorakennetta joustavammin

¹⁶⁷ Numminen 2007, 95.

¹⁶⁸ Tietoja Vanhan kirjallisuuden päivistä Vanhan kirjallisuuden päivät ry:n verkkosivuilta [www.vanhankirjallisuudenpaivat.com].

kehittää. Myös tapahtuman talous on helpommin hallittavissa yhdistyksen kautta.¹⁶⁹ Yhdistyksen puheenjohtajaksi saatiin merkittäviä kulttuurivaikuttajia: ensimmäinen puheenjohtaja vuosina 1987–1989 oli suurlähettiläs Paul Gustafsson (1923–2002). Hänen seuraajansa puheenjohtajana vuosina 1990–1992 oli eduskunnan puhemies Kalevi Sorsa (1930–2004). Sorsaa puheenjohtajana seurasi Suomen tietokirjailijat ry:n toiminnanjohtaja Juhani Lokki (1943-). Hän toimi Suomen Vanhan kirjallisuuden päivät ry:n puheenjohtajana aina vuoteen 2003 saakka.¹⁷⁰ Vuonna 1988 Suomalainen kirja täytti 500 vuotta, ja tästä juhluvuodesta saatiin sopiva teema kirjapäiville. Vammala oli Turun ja Helsingin lisäksi 500-vuotiaan kirjan virallinen juhlapaikka ja pääministeri Harri Holkeri saapui pitämään kirjapäivien avajaispuheenvuoron.¹⁷¹ 500-vuotiaan kirjan juhlinnan seurauksena kirjapäiville päätettiin nimetä vuosittain oma teema. Vuodesta 1989 vuoteen 1996 kirjapäivillä on esitelty luontokirjallisuutta, lyriikkaa, dekkareita, sensuuria, kirjojen keräilyä, Valamon luostarin kirjallisuutta, aapisia, Aaro Hellaakosken, Pertti Virtarannan ja Minna Canthin tuotantoa, sananvapautta, Suomi-kuvaa sekä käänöskirjallisuutta.¹⁷²

Ensimmäisten kirjapäivien järjestämisestä lähtien tapahtuman pelättiin karkaavan suuremmalle paikkakunnalle. Ajateltiin, että niin esiintyjät kuin vierailijatkin saapuvat helpommin parempien kulkuyhteyksien ja lyhyemmän matkan päähän. Vammalan ajateltiin olevan turhan syrjäinen paikka. Kirjapäivät kuitenkin sidottiin 1987 yhdistyksen säännössä Vammalaan.¹⁷³ Tämän päätöksen jälkeen pieni paikkakunta on osattu kääntää vahvuudeksi. Suomen Vanhan kirjallisuuden päivät ry:n puheenjohtaja Juhani Lokki muistuttaa kasvaviin kävijämääriin viitaten, että jos tapahtuma olisi väärässä paikassa, ihmiset eivät sinne tulisi. Lisäksi Lokin mukaan tunnelma Vammalassa on ”ainutlaatuinen ja jännä”.¹⁷⁴ Vanhan kirjallisuuden päiville ominainen talkootyö on

¹⁶⁹ Rantala 2009, 49.

¹⁷⁰ Rantala 2009, 82–83.

¹⁷¹ ”Donner, Holkeri, Origo, Tuuri, Eput, Kunnas, Klinge... Syntymäpäiväsankarilla kirjava juhlayleisö” TS 15.3.1988.

¹⁷² Vanhan kirjallisuuden päivien teemoista ks. Rantala 2009, 11–20.

¹⁷³ ”Säännöt sitovat kirjapäivät Vammalaan” TS 2.11.1995.

¹⁷⁴ Vänttinen, Ilkka: ”Lokki ei mene sänkyyn tietokoneen kanssa” TS 3.7.1993.

sitonut kaupunkilaisia konkreettisesti osaksi tapahtumaa. Tyrvään Sanomien kesällä 1993 tekemän gallupkierroksen mukaan kirjapäivät herättää positiivisia ajatuksia ja niiden tuoma maine ja tunnettuus on hyvä asia.¹⁷⁵ Myös Teija Ojankosken tutkimuksesta käy ilmi, että Vanhan kirjallisuuden päivät koetaan säilyttämisen arvoiseksi tapahtumaksi Vammalassa, koska tapahtuma kokoaa ihmisiä yhteen ja luo yhteisyyden tunnetta.¹⁷⁶ Voidaankin todeta, että tieto elävästä kirja-perinteestä ja kaupungin kirjaan liittyvä imago, jota on ylläpidetty auktoriteettien tasolta, on siirtynyt ajan kuluessa osaksi paikallista identiteettiä.

Identiteetti on Kielitoimiston sanakirjan mukaan "(omin) olemus, ominaislaatu, yksilöllisyys; henkilöys".¹⁷⁷ Tässä käytän identiteetin käsitettä tarkoittamaan erityisesti alueellista, paikallista identiteettiä ja olemusta. Alueellinen identiteetti on se sosiaalisesti koettu mielikuva, jonka paikkakunnan asukkaat yhdistävät omaan paikkakuntaansa ja siellä asuvien ihmisten yhteenkuuluvuudentunteeseen.¹⁷⁸ Kun kirjaimago tulee osaksi tätä mielikuvaa, sen voidaan sanoa saavuttaneen pysyvän aseman paikallisessa identiteetissä. Alueellisen identiteetin määritelmä on hämästyttävän lähellä julkisen imagon määritelmää. Voidaankin sanoa, että kirjaimagon siirtyminen ihmiseltä toiselle muuttuen yksityisestä julkiseksi heijastuu alueellisen identiteetin kehitysprosessiin. Sekä alueellinen identiteetti että julkinen kirjaimago yhtenä sen osa-alueena ovat sosiaalisia konstruktioita. Osana paikallista identiteettiä kirjaimagon ylläpitoon osallistuvat muutamien kulttuuri-aktiivien sijaan kaikki paikalliset omalla tavallaan. Virtasen mukaan "[a]sukkaat rakentavat kaupungin, ylläpitävät sitä ja luovat kaupungin hengen. Sen vuoksi kaupungin identiteetti, ja monissa tapauksissa myös imago, ovat riippuvaisia asukkaista."¹⁷⁹ Myös Äikkään mukaan juuri alueellinen identiteetti on imagonrakennuksen kulmakivi. Identiteetti määrittää, mil-

¹⁷⁵ "Kirjapäivät ovat monen mielessä..." TS 1.7.1993.

¹⁷⁶ Ojankoski 1998, 186.

¹⁷⁷ Grönros et al. 2006a, 308.

¹⁷⁸ Äikäs 2004, 78.

¹⁷⁹ Virtanen 1998, 153.

laista sisältöä imagoityössä tulisi tuottaa.¹⁸⁰ Jos paikallinen kokee imagon keinotekoiseksi, on sen kehittäminen ja ulkopuolisille välittäminen lopulta mahdotonta. Jos taas paikallinen kokee imagon osaksi paikallista identiteettiään, välittyy imago myös ulkopaikkakunnille luontevasti.

Vanhan kirjallisuuden päivien lisäksi olen koettanut tuoda esiin myös muita imagon kehitykseen ja tutkimusmateriaalin syntyyn vaikuttaneita tapahtumia ja henkilöitä. Tutkimuksen ulkopuolelle jää kuitenkin joitakin paikallisia tahoja, joiden merkitystä imagon kehitykseen ei voida kiistää tai merkitys voi olla jopa niin suuri, että aiheesta voisi tehdä oman tutkimuksen. Esimerkiksi seurakunnan tehtävä ei ole markkinoida paikkakuntaa tai luoda sen imagoa, mutta poikkeuksetta seurakunnat osallistuvat silti näihin toimiin. Monilla paikkakunnilla seurakunta on erityisen vahva toimija identiteetin rakentamisessa.¹⁸¹ Myös Vammalan julkiseen kuvaan vaikuttavat vahvasti seurakunta ja muun muassa sen kaksi keskiaikaista kirkkkoa, Pyhän Marian kirkko ja Pyhän Olavin kirkko, jotka sijaitsevat osana Rautaveden kulttuurimaisemaa.

Kirjaimagon ehdottomasti näkyvin ja tärkein ilmentymä ja ylläpitäjä on vuosittainen kesätapahtuma Vanhan kirjallisuuden päivät. Tapahtuma on niin suuri verrattuna muihin paikkakunnan tapahtumiin, että Tyrvään Sanomien runsas uutisointi siitä on luonnollista, ja siksi tapahtumalla on tutkimuksessa hallitseva rooli. Tapahtuman suuruutta ja merkittävyyttä paikkakunnalla kuvaa myös Tyrvään Sanomien suhtautuminen tapahtumaan. Olen tuonut esiin tilanteita, joissa lehti nostaa esiin tapahtuman kehittymisen tai vaikutuksen imagoon. Tyrvään Sanomien kiinnostus kirjapäiviä kohtaan ei jää kuitenkaan tähän. Erityisesti tapahtuman ensimmäisinä vuosina lehti kertoo tapahtuman kuulumisia ympäri vuoden: mikä on tulevan tapahtuman teema, miten ohjelma vähitellen muotoutuu tai ketä tapahtumaan on saatu esiintyjiksi. Näin ollen kirjapäivät pysyvät jatkuvasti esillä Tyrvään Sanomien toimesta. Vammalan kaupungin imago on ollut kirjapäivien alusta saakka tapahtumaan sidoksissa. Vuonna 1989 Tyrvään Sanomissa arvellaan, että jo pian

¹⁸⁰ Äikäs 2004, 78.

¹⁸¹ Valkeapää 2006, 86.

Vammala tunnetaan paremmin kirjapäivistä kuin Invaliditet -vitsistä.¹⁸² Kulttuurisihteeri Ilpo Tiitisen mukaan Vanhan kirjallisuuden päivät on koko kaupungin hyöty ja kun tapahtumaa markkinoidaan, markkinoidaan koko kaupunkia.¹⁸³

¹⁸² "Vammalalaiset kirjapäivät" TS 17.10.1989 [pääkirjoitus].

¹⁸³ Puustinen, Ulla: "Vanhan kirjallisuuden päivät vedenjakajalla. Tilat ja kansainvälisyys tulevaisuuden haasteet" TS 29.6.1995.

6. Hullumaisia ajatuksia ja kirja-argumentteja

Yksi imagon kehityksen mallintamisen ongelmista on se, missä vaiheessa imagon voidaan sanoa olevan olemassa. Jos halutaan kuvata imagon syntykehitystä, on hahmotettava jonkinlainen kuva koko imagon elämänkaaresta. Tässä tutkimuksessa katson imagon olevan olemassa silloin, kun siitä on kehittynyt Bouldingin kuvaama *public image*¹⁸⁴, julkinen mielikuva ja käyttökelpoinen sosiaalinen konstruktio. Näen imagon olemassaolon todentavana tekijänä nimenomaan imagon julkisen käytön.

Kirjaimagon käyttöä kuvaavassa vaiheessa esittelen erilaisia Vammalassa käytyjä ja Tyrvään Sanomien esittelemiä poliittisia keskusteluja, joissa kirjaimagoa ja historiaa on selvästi käytetty argumenttina tai muun argumentoinnin tukena. Toki jo imagon luomisessa ja kehittämisessä on kysymys historian käyttämisestä, mutta selvimmin historiaa käytetään jo kehittyntä imagoa hyödynnettäessä. Historian käytöllä on poikkeuksetta aina joku agenda. Esimerkiksi historiaa voidaan käyttää vahvan identiteetin rakentamiseen tai taloudellisen voiton takaamiseksi.¹⁸⁵ Tyrvään Sanomien sivuilta löytyy tarkastelemanani ajankohtana neljä hanketta tai poliittista keskustelua, joissa kirjaimagoa on tavalla tai toisella käytetty argumentoinnin tukena. Tässä luvussa esittelen nuo tapaukset esimerkkeinä siitä, miten imagon kehitysmallin viimeinen vaihe, imagon käyttö, on ilmentynyt Vammalassa.

Ensimmäisen kerran kirjaimago nostetaan esiin tilanteessa, jossa uuden kirjastotalon rakentaminen on vireillä. Vanha kirjasto oli käynyt ahtaaksi jo kauan aikaa sitten, ja uuden rakentamisesta oli päätetty. Rahoituksen kanssa tuli kuitenkin viime metreillä ongelmia ja kaupunginvaltuusto ehdotti hankkeen siirtämistä seuraavalle vuodelle. Tässä yhteydessä kirjastonjohtaja Terttu Vuo-

¹⁸⁴ Boulding 1956, 64.

¹⁸⁵ Ahl-Waris 2010, 267.

ri kirjoitti Tyrvään Sanomiin verraten Vammalan toimintaa kirjaimagon suhteen Hölmöläisten peitontekoon; kun toiseen päähän lisätään, toisesta päästä otetaan pois. Vuori korostaa kirjoituksessaan, että kirjaston suunnitelmat on vietävä loppuun asti.¹⁸⁶ Myöhemmin Tyrvään Sanomat kertoo myös kirjallisuuspäivien järjestelytoimikunnan ottavan kirjallisella vetoomuksella kaupunginvaltuustolle vahvasti kantaa kirjaston puolesta. Kirjallisuuspäivien järjestelytoimikunnan vetoomuksessa todetaan kirjastotalon vahvistavan jo saavutettua "Kirja-Vammalan imagea".¹⁸⁷ Kirjaimagoon vetoaminen tuotti osaltaan kirjaston rakennushankekeskustelussa tulosta ja kirjasto päätettiin rakentaa välittömästi.¹⁸⁸ Uuteen kirjastotaloon päästiin muuttamaan alkuvuodesta 1988. Kirjaston toiminnan yhteydessä kirjaimago nostetaan esiin myös myöhemmin yksittäisissä kirjoituksissa esimerkiksi kirjaston hankintakustannuksiin ja muihin kehittämiskohteisiin liittyen.¹⁸⁹

Toinen hanke, jossa kirjaimagolla oli suuri rooli, oli Vammalan lukion erikoistuminen kirjoittamiseen ja kirjallisuuteen. Ajatus oli maaherra Pirkko Työläjärven. Puhe kirjoittamisen erikoislukiosta alkoi loppuvuodesta 1988 Tampereen kauppakamarin ja Pirkanmaan Maakuntaliiton järjestämässä tapahtumassa, jossa kuviteltiin Vammalaa 1990-luvulla. Maaherran ajatusta esiteltiin tämän jälkeen Tyrvään Sanomissa ja kehoitettiin päättäjiä toimiin erikoistumismahdollisuuden selvittämiseksi.¹⁹⁰ Lukion erikoistumisen perusteena pidettiin selvästi paikkakunnan kirjallisuuteen ja kirjoittamiseen liittyvää perinnettä. Alkuvuodesta 1990 kaupunginhallitus antoi koululautakunnalle tehtävän anoa lukion erikoistumista valtioneuvostolta. Asiasta ei kuitenkaan oltu yksimielisiä, sillä erikoistumisen asteen koettiin jäävän pieneksi vähäisten tuntimäärien takia. Toi-

¹⁸⁶ Vuori, Terttu: "Kirjastoa suunniteltu puolen miljoonan markan edestä" TS 14.10.1986.

¹⁸⁷ "'Vanhat kirjat' korostavat kirjaston rakentamista. Kaupunginhallitus esittää kirjastoon 5,2 miljoonaa" TS 23.10.1986.

¹⁸⁸ "Kaupunginhallitus esittää kirjastoon 5,2 miljoonaa" TS 23.10.1986; "Valtuusto äänesti tukensa kirjastolle" 30.10.1986.

¹⁸⁹ Esim. Puustinen, Ulla: "Tällä kerralla: Kirjakaupunkiko – ei kyllä uskoisi!" TS 28.3.1995.

¹⁹⁰ "Arvokas vinkki kirjakaupungille" TS 24.11.1988 [pääkirjoitus]; "Onhan tämä vähän hullumainen ajatus, mutta... Sopsisiko Vammalaan kirjoittamisen erikoislukio?" TS 26.11.1988.

saalta kuitenkin koettiin, että lukion erikoistumisella olisi markkina-arvoa.¹⁹¹ Lopulta lukion erikoistumiskeskustelu hiipui. Erikoistumiseen ei anottu lupaa, koska erikoistumisen ei koettu muuttavan käytännössä lukion toimintaa. Lisäksi ajateltiin, että paikkakunnan ainoan lukion on hyvä olla yleissivistävä. Erikoislukiota Vammalaan ei siis tullut. Sen sijaan kirjallisuus ja kirjoittaminen päätettiin ottaa kouluissa huomioon entistä vahvemmin valinnaisten ja syventävien kurssien muodossa.¹⁹²

Syksyllä 1992 Vanhan kirjallisuuden päivät kohtasi vakavan haasteen, kun Vammalan kaupunki uhkasi evätä tukensa seuraavan kesän tapahtumalle. Kaupunki oli ennen tukenut kirjapäiviä tietyllä summalla vuodessa. Nyt avustus aiottiin muuttaa radikaalisti niin, että kirjapäiville tulisi asettaa pääsymaksu, ja kaupunki korvaisi tapahtumasta koituvaa mahdollista tappiota.¹⁹³ 1990-luvun alun lama näkyi näin uhkaavasti kirjapäivien toiminnassa, sillä Vammalan kaupunki oli sen suurin taloudellinen tukija. Tyrvään Sanomat otti pääkirjoituksessaan kantaa kirjapäivien puolesta. Kirjoituksessa todettiin, että kysymys on toki rahasta, mutta kulttuurikaupungin maineen takia paljon muustakin.¹⁹⁴ Lopulta Vammalan kaupunginvaltuusto äänesti tukensa kirjapäiville.¹⁹⁵

Ajatus kirjaan liittyvästä museosta oli ollut esillä jo hyvin varhaisessa vaiheessa ja erilaisissa yhteyksissä kun kaupungin sitoutuneisuutta kirjakulttuuriin haluttiin korostaa. Varsinaisesti se sai kuitenkin kannatusta ja herätti innostusta vuosina 1995–1996. Näinä vuosina asiaa käsiteltiin myös Tyrvään Sanomissa. Kesällä 1995 ajatuksena oli tehdä kirjamuseosta hallinnollisesti Tyrvään museon alainen ja keskittyä tyrvääläiseen kirjaan.¹⁹⁶ Näin Vammala olisi saanut uuden ima-

¹⁹¹ "Vammala anoo erikoislukiota" TS 8.2.1990.

¹⁹² "Erikoislukio ei innosta" TS 17.11.1990.

¹⁹³ "Kirjapäivät jäämässä vaille apua" TS 26.11.1992.

¹⁹⁴ "Kaupunki tukekoon kirjapäiviä" TS 28.11.1992 [pääkirjoitus].

¹⁹⁵ "Tukihaluja löytyi vielä" TS 17.12.1992 [pääkirjoitus].

¹⁹⁶ "Kaupungintalosta kirjallinen museo?" TS 10.6.1995.

goonsa liittyvän paikallismuseon yksikön. Alusta asti pohdittiin myös sitä, millainen uudesta museosta käytännössä tulisi. Ajatusta kirjamuseosta pidettiin hyvänä, mutta sen toteuttamista haluttiin pohtia perusteellisesti.¹⁹⁷ Vuoden 1996 Vanhan kirjallisuuden päivillä tapahtuman avauspuheenvuoron esitti opetusministeri Olli-Pekka Heinonen. Hänen mukaansa Suomeen tulisi perustaa kirjamuseo ja Vammala ja Vanhan kirjallisuuden päivät ovat tehneet työtä, jonka luonnollinen jatke museon perustaminen olisi.¹⁹⁸ Kun asia otettiin esille ministerin toimesta tilanteessa, jossa hanke oikeastaan oli jo alullaan, oli selvää, että kirjamuseo otettiin toiminnan tavoitteeksi. Myös Tyrvään Sanomissa todetaan, että olisi nimenomaan luonnollista, että Vammalassa alettaisiin ajaa kirjamuseoasiaa.¹⁹⁹

Vuonna 1996 merkittävää tukea saanut kirjamuseohanke eteni 1990-luvulla tehdyin selvityksin ja vuonna 2002 perustettiin Suomen kirjainstituutin säätiö. Suomen Kirjainstituutti aloitti toimintansa vuonna 2004, ja sen toiminta johti vuonna 2011 Sastamalan kaupunkiin avattuun Suomen kirjamuseo Pukstaaviin.²⁰⁰ Pukstaavin, Mauri Kunnaksen tuotannon pohjalta suunnitellun Herra Hakkaraisen talon, Tyrvään Sanomien toimituksen ja Tyrvään kirjakaupan tienoo on nykyisessä Sastamalassa kehitettävää aluetta. Tekeillä oleva kirjakortteli on ensimmäinen askel kirjaimagon ja kaupunkikuvan yhdistämiseksi. Kaupunkikuvalla tai imagomaisemalla tarkoitetaan kaupungin visuaalista hahmoa, joka tunnetaan ja jolla pyritään tekemään vaikutusta.²⁰¹ Vielä toistaiseksi Sastamalan kaupunkikuva on kiinnittynyt vahvasti Rautaveden kulttuurimaisemaan ja Vammaskosken siltaan. Kaupunkikuvasta ja imagosta puhuttaessa on tuotava esiin tämän tutkimuksen eräs rajaus. Tutkimusotteeni on konstruktivistinen, ja ajattelen imagon olevan erityisesti ajatusrakennelma ja mielikuva, joka ilmenee kielivälitteisesti. On kuitenkin selvää, että tämä näkemys on pelkästään varsin suppea ja sivuuttaa imagon esimerkiksi taloudellisessa kon-

¹⁹⁷ Puustinen, Ulla: ”Tällä kerralla: Uusi museo vai toimintakeskus?” TS 27.6.1995.

¹⁹⁸ ”Suomesta puuttuu vielä kirjamuseo” TS 2.7.1996.

¹⁹⁹ ”Nytkö kirjamuseolle tuulta purjeisiin?” TS 6.7.1996 [pääkirjoitus].

²⁰⁰ Aarnio 1999, 52–53; Rantala 2009, 83. Lisätietoa Pukstaavista ks. museon verkkosivut [www.pukstaavi.fi].

²⁰¹ Virtanen 1998, 10; Äikäs 2004, 71–76.

tekstissään.²⁰² Imagon kaikkia ilmenemismuotoja tarkasteleva tutkimus keskittyisi ehkä vähemmän imagon temporaaliseen kehitykseen ja käyttäisi vielä monipuolisempaa aineistoa. Ajatusrakennelmiksikin ymmärretyt imagot kuitenkin tulevat kaupunkiympäristössään konkreettisiksi. Kaupunkikuva onkin hyvä esimerkki fyysisestä, maantieteellisestä imagon ilmenemismuodosta, joka voisi itsessään olla kokonaisen tutkimuksen kohde.

Kirjaimagon käyttö poliittisena argumenttina poikkeaa muista imagon kehitysmallin vaiheista, sillä tämä vaihe ei ole jatkuva, vaan imago nostetaan argumentiksi aika ajoin tilanteen niin vaatiessa. Ylipäänsä kirjaimagolla on ollut argumenttina vahva asema, sillä se on koko tutkimusajanjakson ollut kasvava ja kehittyvä idea, jota on haluttu erilaisissa tilanteissa tukea ja joka on selvästi koettu tärkeäksi. Tässä esitellyistä neljästä poliittisesta keskustelusta ainoastaan ajatus kirjoittamisen erikoislukiosta on jäänyt toteuttamatta. Imagon käyttö poliittisessä keskustelussa todistaa myös imagon käyttökelpoisuudesta. Imagoa voidaan käyttää muuhunkin kuin kaupungin markkinointiin. Se voi olla relevantti osa paikallista poliittista päätöksentekoa ja näin rakentaa edellytyksiä myös itsensä kehittämiseksi.

Kirjaimagon voidaan sanoa kehittyneen todella nopeasti asemaan, jossa sillä voitiin perustella poliittisia kannanottoja. Olihan kirjastokysymyksen noustessa esiin ensimmäisistä Vanhan kirjallisuuden päivistäkin kulunut aikaa vasta vuoden verran. Kirjaimagon nopeaa kehitystä voidaan selittää paikkakunnan vahvalla kirjallisella perinteellä. Monipuolinen ja laajasti paikkakunnalla tunnettu perinne mahdollisti imagon nopean kehityksen sitten, kun imagon syntysanat lausuttiin. Kaikki kirjaimagon rakennuspalikat olivat olemassa jo ennen vuotta 1984, täytyi vain keksiä idea kirjaimagosta ja käytännöllisiä ilmenemismuotoja sille. Kirjaimagon kehitysmallin tärkeimmäksi vaiheeksi voidaankin tavallaan nostaa perinnevaihe. Kirjaperinne mahdollisti muut kehitysvaiheet ja loi imagolle perustan, jonka paikkakuntalaiset kokevat todeksi ja tutuksi.

²⁰² Konstruktivismiin kritiikistä ks. Häkli 1999, 140.

Kirjaimagon nopeaa kehitystä voidaan perustella myös sen leviämistävylillä. Imagotyön keskeisiä ongelmia nykyään ovat virallisuus ja byrokraattisuus.²⁰³ Nämä ongelmat korostuvat nykyisin, kun imagonrakennuksesta on tullut pakollinen tehtävä kaupunkien elinvoiman kannalta. Vammalassa kirjaimagoa alettiin kehittää ehkä jo ennen kilpailutilanteen kärjistymistä ja näin ollen saatiin etumatkaa verrattuna myöhemmin imagonrakennuksensa aloittaneisiin kuntiin. Voidaan myös korostaa imagon erilaisuutta ja elävää perinnettä, jolle se rakennettiin. Mielestäni kuitenkin tärkein imagonrakennuksen nopeuteen vaikuttanut tekijä oli kuntaorganisaation kevyt ote prosessissa. Imagoa ei rakennettu kokouspöytien ääressä, vaan se rakentui osin tiedostamattomasti aktiivisen kulttuuritoiminnan myötä. Yksilöiden merkitys imagonrakennuksessa on tietenkin mittava.

Vammalan kirjaimago on kehittynyt nopeasti myös verrattuna esimerkiksi Tampereen imago-prosessiin. Tampere on kehittänyt imagoaan hitaasti tai se on ollut vaikeaa.²⁰⁴ Kahden erikokoisen paikkakunnan vertaaminen toisiinsa on tietysti kyseenalaista, oleellista onkin tuoda esiin imagonrakennusprosessien lähtökohtainen erilaisuus pienellä ja suurella paikkakunnalla. Suuren paikkakunnan etu on imagonrakennus monella eri rintamalla – monien kohderyhmien kosiskelu. Toisaalta ongelmaksi voi muodostua eri imagojen kilpailusta johtuva terävän imagon puuttuminen, jopa imagottomuus. Pienellä paikkakunnalla sen sijaan valinnanvaraa imagoille ei ole rajattomasti, joten muutaman imagon kehittäminen riittää. Näin ollen profiloituminen on mahdollista ja jopa helppoa, jos imago todella on erilainen. Toisaalta pienten kaupunkien voi olla todella vaikeaa erottua massasta.²⁰⁵ Kirjaimagon kehittyessä olemassa olevan ja kehittyvän perinteen pohjalta dynaamiseksi ja paikallistasolla toimivaksi voidaan sanoa, että Vammalan ongelmana ei ainakaan ole imagottomuus, vaikka yhden imagon varaan koko kaupungin mainetta ei voidakaan rakentaa.

²⁰³ Aula, Vehkalahti ja Äikäs 2007, 18.

²⁰⁴ Tampereen imagonrakennuksesta Niemi 2001, 16.

²⁰⁵ Pienten ja suurten kaupunkien imagoeroista ks. esim. Virtanen 1998, 114.

7. Tyrvään Sanomat historian käyttäjänä

Dosentti Kalle Pihlaisen mukaan nykyhistoriantutkimuksen ongelmana on pyrkimys ”totuuteen”. Tämä on ongelma, koska jo lähtökohtaisesti tiedämme, että menneisyyden tapahtumat ja henkilöt ovat tavoittamattomia. Pihlainen ehdottaa historiantutkijan näkökulmaksi kerronnallista konstruktivismia, jonka lähtökohtana on ymmärrys siitä, että historian faktoihin perustuvalla tarinalla ei ole eikä voisikaan olla vastaavuutta todellisuudessa. Olennaista on siis mielikuvituksen käyttö ja sen myöntäminen sekä läpinäkyväksi tekeminen. Toinen Pihlaisen tukemista näkökulmista on postmoderni relativismi, jonka mukaan merkitykset eivät sijaitse maailmassa vaan ne tuotetaan tulkinnoissa.²⁰⁶ Molemmat suuntaukset vievät historiantutkimusta kauemmas totuuden tavoittelusta, mutta tekevät toisaalta historiantutkimuksesta avoimempaa ja kenties hyödyllisempää. Pihlaisen mukaan tietty kehitys on johtanut historiatiedon popularisoitumiseen ja se on mahdollistanut historian kertomusten kyseenalaistamisen. Tämä taas on tarjonnut paremmat mahdollisuudet historian käyttöön erilaisin tarkoituksin. Onhan populaaria, hieman epävarmaa ja eri näkökulmista katsottuna täysin erilaista kertomusta helpompaa hyödyntää omiin tarkoituksiinsa kuin täsmällisiin faktoihin perustuvaa kertomusta, josta kaikki ovat yhtä mieltä. Kysymys on siis historiatietoisuuden, kollektiivisen muistin, monipuolistumisesta.²⁰⁷ Tutkimukseni erityisen mielenkiintoiselta vaikuttaa historiatietoisuuden suhde historian käyttöön. Historiatietoisuuteen liittyy tietty vapaus ja käytännönläheisyys, mitä historiantutkimuksen on vaikea saavuttaa. Historioitsija on sidottu faktoihin, kun taas yleisön historiatietoisuus ottaa vaikutteita sieltä täältä omien tarpeidensa mukaan. Olen tarkastellut Tyrvään Sanomien muodostamaa lähdemateriaalia, joka muodostaa tietyn kuvan kirjakulttuurin historiasta ja kirjaimagon kehityksestä Vammalassa. Vielä toistaiseksi kysymys Tyrvään Sanomien roolista imagon kehityksessä on

²⁰⁶ Pihlainen 2001, 5; 7–8.

²⁰⁷ Pihlainen 2001, 5–6.

jäänyt yksittäisten tulkintojen varaan. Seuraavassa etsin vastausta paikallislehden rooliin historian käyttäjänä ja paikallisen historiatietoisuuden muokkaajana.

Kuntia koskevat sanomalehtikirjoitukset eivät ainoastaan heijasta sitä todellisuutta, mitä kunnassa milloinkin on meneillään. Kirjoitukset ja niiden laatijat luovat todellisuudesta jatkuvasti omia muunnelmiaan. Asiaa mutkistaa vielä se, että toimittaja ei tee aina sanavalintojaan tietoisesti, vaan kirjoittaa ihmisille tyypillisellä tavalla osin tiedostamatta jokaista sanakäännettä ja ennustamatta erilaisten painotusten seurauksia tulevaisuudessa. Tyrvään Sanomien positiivinen suhtautuminen kirjaperinteeseen ja sen varaan rakennettuun imagoon on herättänyt tutkimuksen edetessä kysymyksen kritiikittömyydestä. Onko kirjaan perustuva imago ollut jotakin, jota ei ole voinut julkisesti kritisoida? Vai eikö edes 1990-luvun alun lama saanut kulttuuri-imagon negatiivisia puolia esiin? Erityisesti kalliit imagonrakennusprojektit ovat saaneet osakseen myös kritiikkiä.²⁰⁸ Myös pienempien paikallisten kulttuurihankkeiden yhteydessä kohdataan usein erimielisyyksiä. Toisaalta erimielisyydet ovat merkki yhteisen asian merkityksestä ja voivat yhdistääkin ihmisiä.²⁰⁹ Tyrvään Sanomat antaa kirjakaupungista kuvan, jossa imagoasiassa puhalletaan yhteen hiileen yli kymmenen vuoden ajan ja kehitys jatkuu katkeamatta. Yksi mahdollinen syy kritiikin näkymättömyyteen aineistossa on kirjaimagon ainakin osittainen kehittyminen erillään kuntaorganisaatiosta. Kenties mahdolliset ristiriidat eivät ole tulleet lehdistön tietoon. On myös mahdollista, että kritiikki rajautuu aineistonkäsittelymenetelmäni myötä tutkimuksen ulkopuolelle. Kritiikkiä on voinut esiintyä kuntalaisten suunnalta mielipidekirjoituksissa, jotka eivät kuulu tämän tutkimuksen piiriin.

Pihlaisen ajatukset historiantutkimuksen ja arkisen historiatietoisuuden suhteesta saavat vasta-kaikua jo sosiaalisen konstruktionismin yhteydessä mainitulta Häkliltä. Häklin mukaan konstruktionistisen tieteenharjoittajan lähtökohtana on näkemys, jossa arkipäivän todellisuus on tutkimuskohde ja jossa mielenkiinto kiinnittyy siihen, miten tuota todellisuutta jokapäiväisessä elä-

²⁰⁸ Esim. Sheffield, ks. Niemi 2001, 17.

²⁰⁹ Ks. mm. Knuutila 2001, 53.

mässä rakennetaan. Tämä tutkimus on näkemykseni siitä, miten kirjaimagon ilmiötä on rakennettu. Toisaalta Häkli korostaa konstruktionistisen tieteen erikoislaatuista suhdetta tutkittavaan ilmiöön.²¹⁰ Tämän haluan tuoda esiin erityisesti omaa suhtautumistani kirjaimagoon reflektoiden. Häklin mukaan tutkimus on kielellisenä tuotteena aina osa konstruktion eli tutkittavan ilmiön rakennushistoriaa. Samalla kun tutkin kirjaimagoa, osallistun aktiivisesti sen rakentamiseen. Tämä konstruktionistinen näkökulma on huomioitava myös lähdeaineistoni syntytavassa. Samalla, kun Tyrvään Sanomien toimittaja on kirjoittanut artikkelia Vanhan kirjallisuuden päivistä, hän on osallistunut aktiivisesti kirjaimagon rakentamiseen. Tyrvään Sanomien rooli julkaisijana, haastattelijana, tiedon välittäjänä, sivistäjänä ja vielä julkisen imagokriittisen näkökulman puute ohjaavat johtopäätökseen siitä, että paikallislehti onkin yksi kirjaimagon aktiivisista luojatahoista. Tyrvään Sanomat ei ole ottanut imagonrakennusprosessissa kamppittajan roolia, mutta ei ole tyytynyt myöskään kannustajan rooliin. Lehti on ottanut kirjakulttuurin teeman jo varhaisessa vaiheessa omakseen ja kehittää sitä pitkällä aikavälillä tarkasteltuna hyvin päämäärätietoisesti. Näin ollen tutkimuksen alkuvaiheen oletus Tyrvään Sanomista ainoastaan rikkaana imagokeskustelun lähteenä ja ajatusten välittäjänä on muuttunut. Voidaan jopa esittää kysymys, millainen kaupungin imago olisi ilman vahvaa paikallislehden tukea.

Äikkään mukaan kaupunki-imago jäsentyy sen yleisön eli vastaanottajien mielissä kahdella tasolla: materiaalisesti ja symbolisesti. Materiaalisella tasolla ihminen havaitsee esimerkiksi imagoon liittyviä rakennuksia ja sanomalehtitekstejä. Symbolisella tasolla ihminen havaitsee esimerkiksi kaupungin dynaamisuuden tai kansainvälisyyden. Tasot tukevat toisiaan eivätkä sulje toisiaan pois.²¹¹ Vammalan kaupunki-imagossa historiasta kumpuava materiaallinen taso on kuitenkin selvästi vahvempi. Historia ja sen näkyvät todisteet muodostavat kaupungin kehyskertomuksen, joka symboloi paikkakunnan perinnettä sekä asukkaille että ulkopuolisille. Äikäs nostaa tässä yhteydessä esiin historian käytön eettisen puolen:

²¹⁰ Häkli 1999, 138.

²¹¹ Äikäs 2004, 79; 85.

Historiasta ja perinteestä muodostuu eräällä tavalla kauppatavaraa, joka oikein pakattuna ja esitettynä valjastetaan houkuttelemaan oikeita ihmisiä kuntaan. Tätä pidetään tutkijoiden piirissä ilmeisenä, mutta samalla hieman kyseenalaisena menettelynä.²¹²

Äikäs ei selitä tarkemmin, mitä tarkoittaa kyseenalaisella menettelyllä. Historian käyttö kaupungin markkinoinnissa on tavallista, luonnollista, jopa ilmeistä. Historian tutkimuksen etiikan näkökulmasta tämä luonteva toiminta sisältää kuitenkin ongelmia. Pahimmillaan ja kärjistettynä historiaa voidaan väärentää ja käyttää sitä valheena, joka kaunistelee paikkakunnan todellista olosuhdetta. Tämä lienee harvinaista. Viattomimmillaankin historian käytössä voi kuitenkin kohdata eettisiä ongelmia. Kuten aiemmin on tullut ilmi, historian käyttö on valintojen tekemistä. Historiaa markkinoinnissaan käyttävä taho valinnee useimmiten menneisyydestä uljaimmat, kauneimmat, kuuluisimmat, suurimmat ja merkittävimmät henkilöt, paikat ja tapahtumat tukemaan tuotteensa mainontaa. Historiantutkimuksen näkökulmasta tämä valinnanteko voi näivettää menneisyyden monipuolisen ja erityisen elämänmenon. Suurimman ja kuuluisimman valinta johtaa vain suurimman ja kuuluisimman muistamiseen ja kasvattaa näin jatkuvasti laajenevaa hiljaisten historiaa.

Hiljaisten historialla tarkoitetaan sitä miljoonien ihmisten elämää, josta emme tiedä emmekä lähteiden puuttuessa enää voikaan tietää mitään. Kuitenkin nämä elämät ovat yhtä ainutlaatuisia kuin omamme ja ovat osaltaan muodostamassa monipuolista menneisyyttä. Irma Sulkunen on teoksessaan *Liisa Eerikintytär ja hurmosliikkeet 1700–1800-luvulla* (1999) tutkinut lähes mahdotonta, henkilöä, jonka elämästä on tullut myytti mutta jonka olemassaoloakaan ei historiantutkimuksen keinoin voida todentaa. Liisa Eerikintytär oli nuori kalantilainen paimentyttö, jonka hurmoksellinen uskonnollinen kokemus 1750-luvulla toimi osaltaan alkuna herätysliikkeelle.²¹³ Tutkimus on esimerkki askeleesta hiljaisten historian puolelle, yritys antaa ääni äänettömälle. Tässä voidaan nähdä menneisyyden, historiantutkimuksen ja historian käytön erilaisten tavoit-

²¹² Äikäs 2004, 81.

²¹³ Sulkunen 1999.

teiden raju yhteentörmäys. Kärjistäen menneisyyden ihmisten tavoite oli elää. Historiantutkijan tavoite on saavuttaa tuosta menneisyydestä totuudenmukainen, ymmärtävä kuva. Historian käyttäjän tavoite on esimerkiksi kohentaa imagoa, houkutella matkailijoita ja tuottaa voittoa. Entä sitten? Onko mielekästä verrata toisiinsa näin erilaisin motiivein toimivia tasoja? Vastakkainasettelu voi vaikuttaa epäoleelliselta, mutta haluan kuitenkin nostaa historian käytön eri tavoitetasot esiin, jotta historiaa nykyaikana tutkittaessa ja käytettäessäkin menneisyyden rikkaus ja sen totuuden tavoittamattomuus eivät unohtuisi. Vaikka historiaa käytetään luontevasti markkinoinnin välineenä, sitä kohtaan tulisi säilyttää tietty kunnioitus ja huomata, että menneisyys ei ole vain väline, vaan sillä on itseisarvonsa.

Tyrvään Sanomat on tämän tutkimuksen puitteissa se taho, joka käyttää historiaa kirjaimagon luomiseksi. Tyrvään Sanomissa julkaistut artikkelit, pienoistutkielmat ja uutiset levittävät lukijalleen tietoa lukijan omasta menneisyydestä ja muokkaavat näin lukijan historiatietoisuutta, käsitystä menneestä. Tutkimuksen alussa esittelin Tyrvään Sanomien kuvaamaa kirjaperinnettä, jonka totesin monipuoliseksi. Koska historian käytössä on kysymys valinnoista, joihin liittyy myös eettinen puolensa, tulee tarpeelliseksi pohtia, hälvensikö vai lisäsikö paikallislehti hiljaisten historiaa kirjaimagoa tukiessaan. Runsaasti huomiota lehdessä saivat paikkakunnan kuuluisuudet: Akseli Gallen-Kallela, Rudolf Koivu, Kaarlo Sarkia ja Vanhan kirjallisuuden päivät. Vähemmälle huomiolle jääneistä nostan esiin esimerkiksi Tyrvään kirjakaupan ja kirjakellarin, joiden merkitys elävälle kirjaimagolle on ilmeinen. Esimerkiksi Rudolf Koivun paikallisuuden korostaminen on mielenkiintoista, vietti hän Koivu paikkakunnalla vain muutaman lapsuusvuotensa. Selvästi niin Gallen-Kallelan, Koivun, Sarkian kuin Vanhan kirjallisuuden päivienkin kuuluisuus ja maine nostavat ne usein lehden palstoille. Tällöin tilaa jää vähemmän hiljaisemmille mutta kenties paikallishistorian näkökulmasta merkittävämmillekin historian toimijoille. Toisaalta kertomukset kuuluisuuksista ovat kiinnostavaa luettavaa, ja on muistettava, että paikallislehden tavoitteena tuskin on ollut kannanotto historiantutkimuksen suuriin kysymyksiin.

Kirjaimagon luonteesta ja merkityksestä valtakunnallisessa kulttuurielämässä kertoo esimerkiksi sen näkyvimmän ilmentymän, Vanhan kirjallisuuden päivien, valitseminen Elina Simosen toimittamaan teokseen *Läpimurtoja. 90 suomalaista menestystarinaa* (2007). Vanhan kirjallisuuden

päivien ja kaupungin kirjaimagon kehitykset kuuluvat saumattomasti yhteen. Myös kirjaimagoa voidaan luonnehtia menestystarinaksi ja läpimurroksi. Tutkimustani voidaan kritisoida kysymällä, mitä merkitystä on jo kehittyneen imagon kehityshistorialla. Menneisyydestä on jokaisella omanlaisiaan näkemyksiä ja käsityksiä. Ei voida kuitenkaan sanoa, että näkemykset olisivat yksityisasiasia, kun on kysymys historioitsijasta tai toisaalta paikallislehden toimittajasta, joka työnsä kautta vaikuttaa ihmisten näkemyksiin ja jopa identiteettiin.²¹⁴ Samoin ei ole yksityisasiasia, kun on kysymys toimijoista, jotka imagoa luomalla vaikuttavat ihmisten näkemyksiin ja identiteettiin. Kaupungin imagoa kehittävät tahot ovat tavallaan vastuussa paikallisten ja paikkakuntaa ulkoapäin tarkastelevien saamista näkemyksestä. Näin ollen on myös perusteltua tarkastella sitä toimintaa ja kehityskulkua, joka on johtanut nykyiseen imagoon.

²¹⁴ Aronsson 2004, 17.

8. Kirjaimagon elinkaari jatkuu

Vammalan kaupungin kirjaimago kehittyi paikallisen perinteen pohjalta. Näen perinteen tutkimuksessa laajana käsitteenä, joka kuvaa niin mennyttä kuin nykyistäkin kirjakulttuuria. Kirjaimago ei syntynyt itsestään vaan yhteistyön ja keskustelun tuloksena ratkaisuksi matkailualan ongelmiin. Imagon tärkein ilmentymä ja ylläpitäjä on vuosittainen kesätapahtuma Vanhan kirjallisuuden päivät. Tapahtuma on niin suuri verrattuna muihin paikkakunnan tapahtumiin, että sillä on tässäkin tutkimuksessa hallitseva rooli. Vanhan kirjallisuuden päivien lisäksi olen koettanut tuoda esiin myös muita imagon kehitykseen vaikuttaneita tapahtumia ja henkilöitä. Päädyn tutkimuksessani tilanteeseen, jossa kirjaimago on nopeasti päätynyt osaksi paikallista identiteettiä ja jossa imagoa on mahdollista käyttää poliittisen argumentoinnin uskottavana välineenä. Tästä imagon kehitysvaiheesta tutkimuksen jatkaminen kohti Sastamalan kokonaista imagokuvaa ja kirjakaupungin brändiä on mahdollista.

Kirjaimagon kehittämisessä ja käytössä on kysymys historian käytöstä. Kaupunkimarkkinoinnissa, jossa korostetaan paikallista menneisyyttä, on aina historian käytön sävy. Pohdin tutkimuksessani historian käyttöä neutraalista näkökulmasta, mutta tuon esiin myös historian käytön eettisen näkökulman. Historiaa käytetään kirjaimagon yhteydessä jo, kun paikallista kirjaan liittyvää perinnettä tutkitaan ja nostetaan esiin Tyrvään Sanomissa. Vielä selvemmin historiaa käytetään, kun kirjaimago alkaa saada muotonsa ja lopulta, kun perinteeseen perustuvaa imagoa käytetään tietyissä tapauksissa poliittisen argumentoinnin välineenä.

Koko kirjaimagon kehitystarinan esille tuojana tutkimusaineistoni Tyrvään Sanomat on merkittävä. Lehden tehtävä tiedonjakajana ja keskustelun ylläpitäjänä paikkakunnalla on vertaansa vailla, ja kulttuuriuutisointi on vilkasta. Toisaalta lähdeaineiston kulttuuripainotteisuus on huomattava paikalliseksi erityistekijäksi, jonka perusteella ei voida suoraviivaisesti vetää johtopäätöstä kaikkien paikallislehtien kulttuuri-imagoa rakentavasta roolista. Tutkimuksen jokaisessa vaiheessa on tullut yhä selvemmäksi, että Tyrvään Sanomat ei ole ollut pelkkä perinteen ja ima-

gon välittäjä, vaan sen aktiivinen rakentaja. Tällä tutkimustuloksella on merkitystä nykyisessä imagotyössä. Voidaan todeta, että paikallislehden merkitys imagon kehitykselle oli 1980–1990-luvuilla suuri. Nykyaikaan ja nykyiseen imagotyöhön tutkimustulosta peilattaessa on arvioitava paikallislehden asemaa muiden medioiden joukossa. Paikallislehden asema saattaa olla yhä vahva, mutta imagon kehityksen välineenä esimerkiksi internetin ja tarkemmin kaupungin verkkosivujen asema lienee vielä vahvempi. Viime vuosikymmenen media-alan muutoksista huolimatta voidaan todeta paikallisen median olevan avainasemassa, kun imagoa luodaan, ylläpidetään, kehitetään ja käytetään.

Tyrvään Sanomat muodostaa lähdeaineistona tietynlaisen kuvan kirjaimagon kehityksestä ja itsestään yhtenä imagon kehittäjänä. Jos olisin tutkinut esimerkiksi Vammalan kaupungin toimia kirjaimagon kehittämiseksi, samat seikat ja sama vaiheittainen kehitys tuskin olisi noussut tutkimuksen rungoksi. Tällöin aiemmin imagotutkimuksessa käytetyn mallin hyödyntäminen olisi myös ollut mahdollista. Tutkimustehtäväni oli kuitenkin kuvata paikallislehden avulla Vammalaan luodun kirjaimagon kehitystä. Esityksen apuna käytetty malli kuvaa imagon syntymistä ja kehitystä, jonka seurauksena imagon voidaan sanoa olevan olemassa. Tutkimuksen alussa esitetty hypoteesi imagosta tietyn prosessin kautta sosiaaliseksi konstruktioksi kehittyvänä ilmiönä on toteutunut. Myös oletus imagon rakentumisesta parhaiten kaupungin muun kehityksen sivutuotteena saa tässä tutkimuksessa vahvistusta.

On selvää, että mallin ulkopuolelle jää suurin osa imagon elämänkaaresta. Kirjaimago on myös nykyhetken ilmiö Sastamalassa. Kaupunginjohtaja Paavo Salli kirjoittaa kunnan nykyisestä brändityöstä Pirkanmaan maakuntakirjassa 2012:

Brändi pohjaa siis olemassa olevalle, mutta säilyäkseen brändin pitää kehittyä ja lunastaa sille asetetut tavoitteet. [--] Kirja-teeman alla Sastamalan seuraava tavoite on

kaupungin omistukseen kokonaisuudessaan hankitun kirjakorttelin käyttöönotto [--
] ²¹⁵

Vuosikirjan teksti osoittaa, kuinka ajankohtainen ja jatkuvasti kehityksen kohteena oleva ilmiö kirjaimago Sastamalassa on. Verrattuna moniin muihin historiasta imagonsa ammentaviin kaupunkeihin on Sastamalassa historian käyttö erilaista. Se tukeutuu todella laajaan historialliseen ilmiöön, kirjallisuuteen, joka vaikuttaa vahvasti myös nykyajassa. Toki imagon juuret ovat menneessä, mutta tavoitteena ei ole puhaltaa henkeä menneeseen aikaan, vaan kirjaimago elää ja kehittyy jatkuvasti nykyajan tarpeiden lähtökohdista. Kirja-Vammalan, nykyisen Kirja-Sastamalan, saa ymmärtää yhtä hyvin historialliseksi kuin nykyaikaiseksikin imagoksi – kirjalla ei ole menneisyysleimaa.

²¹⁵ Salli 2012, 78.

Lähteet ja kirjallisuus

Pirkanmaan vuosikirja (PV) 1979–1996.

Sastamalan Joulukuukauslehti (SJ) 1988–1996.

Tyrvään Sanomat (TS) 1979–1996.

Aalto, Eeva-Liisa & Santonen, Pirjo, 1985.

”Millainen on paikallislehti?” teoksessa *Suomen lehdistön historia 4. Paikallislehdistön historia*.
(toim. Tommila, Päiviö) Paikallislehtien Liitto ry.

Aarnio, A, 1999.

Identiteettiä etsimässä. Pirkanmaan kulttuuriselvitys. Pirkanmaan liitto. Sarja B, julkaisu 51.

Ahl-Waris, Eva, 2010.

Historiebruk kring Nådendal och kommemorativa anatomin av klostrets minnesplats. Helsingin yliopisto.

Aula, Pekka; Vehkalahti, Kimmo; Äikäs, Topi Antti, 2007.

Kaupunkimaine. Tutkimus kaupunkien maineen rakenteesta ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Acta nro 193. Suomen kuntaliitto, Helsinki.

Aronsson, Peter, 2004.

Historiebruk – att använda det förflutna. Studentlitteratur, Lund.

Berger, Peter L; Luckmann, Thomas, 1994.

Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Alkuteoksesta *The Social Construction of Reality* (1966) suomentanut ja toimittanut Vesa Raiskila. Gaudeamus, Helsinki.

Boorstin, Daniel, 1962.

The Image, or: what happened to the American dream? Athenaeum, New York.

Boulding, Kenneth E., 1956.

The Image. Knowledge in Life and Society. Ann Arbor, Michigan.

Cantell, Timo, 1993.

Kannattaako kulttuuri? Kulttuurisektori ja kaupunkien kehityshankkeet. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 1993:9, Helsinki.

Eräutuuli, Matti; Leino, Jarkko; Yli-Luoma, Pertti, 1994.

Kvantitatiiviset analyysimenetelmät ihmistieteissä. Kirjayhtymä Oy, Helsinki.

Foucault, Michel, 2010.

Sanat ja asiat. Eräs ihmistieteiden arkeologia. Alkuteoksesta *Les Mots et les choses* (1966) suomentanut ja toimittanut Suomalainen laitos suomentajat & Gaudeamus Helsinki University Press, Helsinki.

Gallen-Kallela-Sirén, Janne, 2001.

Minä palaan jalanjäljilleni. Akseli Gallen-Kallelan elämä ja taide. Otava, Helsinki.

Grönros, Eija-Riitta et al., 2006a.

Kielitoimiston sanakirja 1. osa A-K. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Helsinki.

Grönros, Eija-Riitta et al., 2006b.

Kielitoimiston sanakirja 2. osa L-R. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Helsinki.

Hacking, Ian, 2009.

Mitä sosiaalinen konstruktio on? Alkuteoksesta *The Social Construction of What?* (1999) suomentanut Inkeri Koskinen. Vastapaino, Tampere.

Heikkilä, Tuomas, 2005.

Pyhän Henrikin legenda. SKS, Helsinki.

Häkli, Jouni, 1999.

Meta hodos. Johdatus ihmismaantieteeseen. Vastapaino, Tampere.

Immonen, Kari & Terho, Henri, 1999.

”Kaupunkitutkimus ja kulttuuri” (s. 107–122) teoksessa *Näkökulmia kaupunkitutkimukseen* Kaupunkitutkimusforum 1999, Kaupunkipolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 5/99. Gummerus, Helsinki.

Johnsen, Berit Eide, 2008.

”Images of Sørlandet. The Skagerrak Coast of Norway – Representations and Stereotypes, and the fight against them” (s. 20–40) teoksessa *Touring the Past. Uses of History in Tourism*. (toim. Kostainen, Auvo & Syrjämaa, Taina) Keskustelua ja raportteja No 6. Matkailualan verkostoyliopisto MAVY, Savonlinna.

Juusela, Jukka, 2009.

”Matkailu osana aluepolitiikkaa” teoksessa *Tunne maasi! Suomen matkailun kehitys ja kehittäjiä*. (s. 147–149) Hipputeos Oy, Tuusula.

Kangas, Sini; Hietala, Marjatta & Ylikangas, Heikki (toim.) 2009.

Historia eilen ja tänään. Historiantutkimuksen ja arkeologian suunnat Suomessa 1908–2008. Bidrag till kännedom av Finlands natur och folk 179. Suomen Tiedeseura ja Suomalainen Tiedeakatemia, Helsinki.

Karvonen, Erkki, 1997.

Imagologia. Imagon teorioiden esittelyä, analyysia, kritiikkiä. Acta Universitatis Tamperensis, ser. A, vol 544, Tampereen yliopisto.

Karvonen, Erkki, 1999.

Elämää mielikuvayhteiskunnassa. Imago ja maine menestystekijöinä myöhäismodernissa maailmassa. Gaudeamus, Helsinki.

Klinge, Matti, 1983.

”Kulttuuriperinnön välittymisestä” teoksessa *80-luvun kulttuuripolitiikan näköaloja*. (toim. Kivelä, Risto) Opetusministeriö, Helsinki.

Knuuttila, Seppo, 2001.

”Paikan henki ja kulttuurin muuttuvat tulkinnat” (s. 45–58) teoksessa *Sotarauta & Majoinen* (toim.) 2001.

Kunnas, Mauri, 1988.

Koiramäen talvi. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki.

Kunnas, Mauri, 2009.

Minä, Mauri Kunnas. Muistiin merkitsi Lotta Sonninen. Doghill Productions Oy ja Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki.

Kyllönen, Matti, 1985.

”Paikallislehdistö 1980-luvulla” teoksessa *Suomen lehdistön historia 4. Paikallislehdistön historia*. (toim. Tommila, Päiviö) Paikallislehtien Liitto ry.

Miettunen, Katja-Maria, 2009.

Menneisyys ja historiakuva. Suomalainen kuusikymmentäluku muistelijoiden rakentamana ajanjaksona. Bibliotheca Historica 126. SKS, Helsinki.

Niemi, Marjaana, 2001.

”Making a Comeback: The Politics of Economic Development in Pittsburgh, Sheffield and Tampere” (s. 13–26) julkaisussa *Jahrbuch für Wirtschafts Geschichte. Deindustrialisierung und Stadt*. 2001/2, Akademie Verlag, Berliini.

Niiniluoto, Ilkka, 1994.

Järki, arvot ja välineet. Kulttuurifilosofisia esseitä. Otava, Helsinki.

Numminen, Juha, 2007.

”Valistus viritettiin Vammalassa” (s. 94–95) teoksessa Simonen (toim.) 2007.

Ojankoski, Teija, 1998.

Oikea pieni kaupunki. Maantieteen ja asukkaiden näkökulma suomalaiseen pikkukaupunkiin. Sarja C, osa 142, Turun yliopisto.

Paasi, Anssi, 1986.

Neljä maakuntaa: Maantieteellinen tutkimus aluetietoisuuden kehittymisestä. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja 8, Joensuun yliopisto.

Peltonen, Markku, 2009.

”Aate-, oppi- ja kulttuurihistoriallinen tutkimus Suomessa 1908–2006” (s. 83–93) teoksessa Kangas, Hietala & Ylikangas (toim.) 2009.

Pihlainen, Kalle, 2001.

”Historia, historiatietoisuus ja menneisyyden käyttö” (s. 5–17) julkaisussa *Kasvatus & Aika* 5(3) 2011.

Rantala, Tuomas (toim.) 2009.

Kirjan ja kirjallisuuden puolesta. Suomen vanhan kirjallisuuden päivät 25 vuotta. Suomen vanhan kirjallisuuden päivät ry, Sastamala.

Salli, Paavo, 2012.

”Sastamala – kirjoja, yrittäjyyttä ja monimuotoista asumista” (s. 78) julkaisussa *Pirkanmaan vuosikirja* 2012.

Santonen, Pirjo, 1968.

Paikallislehden sisältö. 75-vuotias Tyrvään Sanomat ympäristönsä kuvastimena. Tyrvään Sanomat ja Paikallislehtien liitto. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.

Simonen, Elina (toim.), 2007.

Läpimurtoja. 90 suomalaista menestystarinaa. Art-Print Oy, Helsinki.

Sotarauta, Markku & Majoinen, Kaija (toim.) 2001

Kunnat virtaavassa maailmassa – kuntien haasteet globaalissa verkostoyhteiskunnassa. Suomen Kuntaliitto, Helsinki.

Spede Show - Voihan rähmä 1973–1984, 2006.

[dvd-levy], MTV3 ja Panvision.

Sulkunen, Irma, 1999.

Liisa Eerikintytär ja hurmosliikkeet 1700–1800-luvulla. Hanki ja jää -julkaisusarja, Gaudeamus, Helsinki.

Teräväinen, Erkki, 2008.

”Huomioita lehdistöstä historiantutkimuksen kohteena” *Artikkeleja historiasta ja lehdistöstä 1.* [<http://www.ango.fi/userData/ango/dokumentit/lehdisto1pdf.pdf>]. Luettu 10.10.2013.

Tiitinen, Ilpo, 2002.

Kirja muistaa parhaiten. Kirjoitelmia Vammalan seudun kirjoista ja kirjantekijöistä. Tyrvään Sanomat, Vammala.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli, 2009.

Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.

Vahtola, Jouko, 2009.

”Suomen historian tutkimus viime vuosikymmenillä” (s. 30–39) teoksessa Kangas, Hietala & Ylikangas (toim.) 2009.

Valkeapää, Leena, 2006.

”Käyttökelpoinen keskiaika. Historiakulttuuria nykypäivän Ulvilassa ja Raumalla” (s. 79–91) julkaisussa *Alue ja Ympäristö* 35:2.

Vesterbacka, Marko (toim.), 2002.

Kirjava kaupunki – tarinoita Vammalasta. Pesämuna Oy.

Virtanen, Pekka V, 1998.

Kaupungin imago. Mikä tekee Pariisista Pariisin ja Pisasta Pisan? Rakennustieto Oy, Helsinki.

Väyrynen, Raimo, 2001.

”Paikka maailmassa: kunnat ja globalisaatio” (s. 11–20) teoksessa Sotarauta & Majoinen (toim.) 2001.

Zimmerbauer, Kaj, 2008.

Alueellinen imago ja identiteetti liikkeessä. Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti, Seinäjoki.

Äikäs, Topi Antti, 2004.

Imagoa etsimässä. Kaupunki- ja aluemarkkinoinnin haasteista mielikuvien mahdollisuuksiin. Acta nro 166. Suomen Kuntaliitto, Helsinki.